

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İSLÂM KELÂMİ VE HİRİSTİYAN TEOLOJİSİNE
GÖRE GÜNAH**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ferruh KAHRAMAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Kelâm**

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Süleyman AKKUŞ

MAYIS 2006

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLÂM KELÂMİ VE HİRİSTİYAN TEOLOJİSİNE
GÖRE GÜNAH

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ferruh KAHRAMAN

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Kelâm

Bu tez 22/06/2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ferruh KAHRAMAN

31.05.2006

ÖNSÖZ

Hıristiyanlık ve İslâmiyet'teki günah kavramlarını mukayeseli olarak ele alan “İslâm Kelâmı ve Hıristiyan Teolojisine Göre Günah” adlı bu tez, Kelâm ilmi alanındaki çalışmalara katkısının olacağını ümit ederken uzun bir uğraşın sonucunda ortaya çıkan bu eserin her safhasında tavsiye ve yardımlarını benden esirgemeyen başta tez Hocam Yrd. Doç. Dr. Süleyman AKKUŞ Bey'e ve Bölüm Başkanımız Doç. Dr. Ramazan BİÇER Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca bugünlere gelmemde maddi manevi hiçbir desteğini esirgemeyen ve üzerimde büyük emekleri olan anne-babama saygılarımı ve bu tez hazırlanırken bir çok fedakarlığa katlanan eşime de sevgilerimi sunarım.

Ferruh KAHRAMAN

31.05.2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	i
BÖLÜM 1: HİRİSTİYAN TEOLOJİSİNE GÖRE GÜNAH.....	14
1.1. Hıristiyanlıkta Günah.....	14
1.1.1. Günahın Sunuluşu.....	14
1.1.2. Günahın Kaynağı.....	15
1.1.3. Günah Çeşitleri.....	16
1.1.3.1. Fiili Günah.....	17
1.1.3.1.1. Ölümcül Günah.....	17
1.1.3.1.2. Hafif Günah.....	18
1.2.1. Aslı Günahın Kaynağı.....	20
1.2.1.1. Hz. Âdem ve Düşüş.....	21
1.2.1.2. Yasak Ağaç.....	22
1.2.1.3. Hz. Âdem'in Günahının Sonuçları.....	23
1.2.2. Hıristiyanlıkta Aslı Günah Anlayışının Oluşmasında Diğer Dinlerin Etkileri.....	25
1.3. Aslı Günahın Teşekkülü.....	26
1.3.1. Hz. İsa ve Hıristiyanlık.....	26
1.3.1.1. Hz. İsa'nın Hayatı.....	27
1.3.1.2. Hıristiyanlığın Doğuşu.....	28
1.3.1.3. Hz. İsa'nın Risaletini Tebliğ Dönemi.....	30
1.3.1.4. Hz. İsa ve Tevrat.....	31
1.3.1.5. Havarilerin Faaliyetleri ve Gurbet Yahudileri.....	32
1.4. St. Paul ve Aslı Günah.....	32
1.4.1. St Paul'un Doğum Yeri ve Tarihi.....	32
1.4.2. St. Paul'un Yetiştığı Ortam.....	33
1.4.3. St. Paul'un Hıristiyan Oluşu.....	34
1.4.4. St. Paul'un Günah Anlayışı.....	35

1.4.5. St.Paul'un Aslî Günah Yorumu	36
1.5. İlk Dönem Kilise Babaları	37
1.5.1. Yunan Babaları.....	37
1.5.2. Latin Babaları.....	39
1.6. Aslî Günahın Sistemleştirilmesi.....	42
1.6.1. St. Augustin.....	42
1.7. St. Augustin Sonrası İki Farklı Aslî Günah Yorumu	45
1.7.1. St. Anselm	45
1.7.2. St. Thomas Aquines	46
1.8. İlk Reformistlerin Günah Telakkisi	47
1.9. Trent Konsili	49
1.10. Aslî Günah'a İtirazlar.....	54
1.10.1. Palagianizm	54
1.10.2. Socianizm.....	57
1.10.3. Mormonlar.....	57
1.11. Günahıtan Arınma Yolları.....	58
1.11.1. Kurtuluş Teorisi	58
1.11.2. Vaftiz.....	59
1.11.3. Günah İtirafı ve Günah Çıkarma.....	66

BÖLÜM 2: İSLÂM KELÂMINDA GÜNAH ANLAYIŞI..... 62

2.1. Günahın Özellikleri.....	64
2.1.1. Günahın İlahi Emirlerin İhlali Olarak Değerlendirilmesi	64
2.1.2. Günahıta Sorumluluğun Ferdî Planda Değerlendirilmesi	67
2.1.3. Günahıta Sorumluluğun Toplumsal Planda Değerlendirilmesi	69
2.1.4. Günahıta Sorumluluğun Özel Durumlara Göre Değerlendirilmesi.....	71
2.2. Günahın Kaynağı	73
2.2.1. Günaha Götüren Dahili Sebepler	73
2.2.1.1. Nefs	73
2.2.1.2. Ebedî Bir Dünya Hayatı Düşüncesi	76
2.2.1.3. İnsanın Hassas Psikolojik ve Biyolojik Yapıda Olması.....	78
2.2.2. Günaha Götüren Harici Sebepler	80

2.2.2.1. Dünya Hayatının Cazibesi.....	80
2.2.2.2. Şeytanın Tahrikleri.....	82
2.3. Günah Çeşitleri	84
2.3.1. Büyüklüğüne Göre Günah.....	84
2.3.1.1. Kebîre (Büyük Günah).....	85
2.3.1.1.1. Kebîre'nin Tanımı.....	85
2.3.1.1.2. Kebîre'nin Sayısı.....	86
2.3.1.2. Sağıre (Küçük Günah).....	96
2.3.2. Muhataba Göre Günah	97
2.3.2.1. Allah'a Karşı Günah	97
2.3.2.2. İnsanlara Karşı Günah.....	98
2.3.2.3. Kişinin Kendisine Karşı Günah İşlemesi	99
2.4. Gunahtan Arınma Yolları.....	100

BÖLÜM 3: HİRİSTİYANLIK VE İSLÂMİYETTEKİ GÜNAH

ANLAYIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI..... 103

3.1. Hıristiyanlık ve İslâmiyette Günah	103
3.1.1. Tanımları Bakımından Günahın Karşılaştırılması	103
3.1.2. Kaynağı Bakımından Günahın Karşılaştırılması	104
3.1.3. Çeşitleri Bakımından Günahın Karşılaştırılması	106
3.1.4. Teslis İnancına Yaklaşımlar.....	107
3.2. Hz. Âdem ve Aslî Günahın Değerlendirilmesi	109
3.2.1. Yaratılış ve Hz. Âdem.....	109
3.2.2. Hz. Âdem'in Günahı	111
3.2.3. Hz. Adem'in Günahı ve Peygamberlerin Günahsızlığı	112
3.2.4. Hz. Âdem'in Günahının Şahsi Sonuçları:.....	115
3.2.5. Hz. Âdem'in Günahının Nesline Sirayet Edip Etmemesi.....	116
3.3. Hz. İsa ve Aslî Günah	117
3.3.1. Hıristiyanlık ve İslamiyette Hz. İsa.....	117
3.3.2. Hz. İsa'nın Kefareti ve Çarmıh'a Gerilmesi	118

SONUÇ	121
KAYNAKÇA	123
ÖZGEÇMİŞ.....	131

KISALTMALAR

Age	: Adı Geçen Eser.
Agm	: Adı Geçen Makale.
Ankara Ü.İ.F.Y.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
Trc.	: Tercüme eden.
Ts.	: Tarihsiz.
Vd.	: Ve diğerleri.
S.A.V.	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem.
A.S.	: Aleyhisselam.
Hz.	: Hazreti.
St.	: Saint.
Ö.	: Ölümü
M.Ö.	: Milattan Önce.
M.S.	: Milattan Sonra.
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.
Reformation	: The Oxford Encyclopedia of the Reformation.
ER	: Encyclopedia of Religion.
ERE	: Encyclopedia of Religion and Ethics.
Matta	: Matta'ya Göre İncil.
Markos	: Markos'a Göre İncil.
Luka	: Luka'ya Göre İncil.
Yuhanna	: Yuhanna'ya Göre İncil.
I. Petrus	: Petrus'un Birinci Mektubu.
Rasuller	: Rasullerin İşleri.
Romalılar	: Romalılara Mektup.
Galatyalılar	: Galatyalılara Mektup.
I. Korintoslular	: Birinci Korintoslulara Mektup.
Koloseliler	: Koloselilere Mektup.
Timetoasa	: Timetoasa Mektup.
Efesoslular	: Efesoslulara Mektup.
Sa.	: Sayı.

M.Ü.	: Marmara Üniversitesi.
Ankara Ü.İ.F.D	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
md.	: Maddesi.
dan.	: Danışman.
Prof. Dr.	: Profesör Doktor.
A. Ş.	: Anonim Şirketi.
Çev.	: Çeviren.
h.	: Hicri.
Üniv.	: Üniversitesi.
Ed.	: Editör.
Nşr.	: Neşreden.
Ys.	: Yayınevsiz.
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı.
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Dğr.	: Diğerleri
Enc.	: Encyclopedia.
Yük. Lis.	: Yüksek Lisans.
USA	: United State Of America.

Tezin Başlığı: “İslam Kelâmı ve Hıristiyan Teolojisine Göre Günah”	
Tezin Yazarı: Ferruh Kahraman	Danışman: Yrd.Doç. Dr. Süleyman Akkuş
Kabul Tarihi: 22 Haziran 2006	Sayfa Sayısı: viii(ön kısım) + 131 (tez)
Anabilimdalı: Temel İslâm Bilimleri	Bilimdalı: Kelâm
<p>Hıristiyan teolojisinde günah kavramı Hz İsa'nın insanlığın günahına kefarete olarak çarpmışta can vermesine inanılmaya başlanmasından beri önemli bir mesele olmuştur. Bunun aksine İslâm Kelâmında ise günah kavramı mü'min-kafir bağlamında ele alınmış ve aslî günaha yer verilmemiştir.</p> <p>Bu çalışma Hz.Âdem ve Havvâ tarafından işlenen ilk günahın kaynaklarını, mahiyetini ve asli günah konusundaki değişik görüşleri anlamaya yardımcı olmaya çalışmaktadır. Buna ilaveten asli günahın nesilden nesile nasıl geçtiği üzerinde de durulmuştur.</p> <p>Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde günah kavramının sözlük ve terim tanımları yapıldıktan sonra değişik dinlerin günah anlayışları ortaya konulmaya çalışılmıştır.</p> <p>Birinci bölümde Hıristiyan teolojisindeki günah hakkında genel bilgi verildikten sonra asli günah Hz İsa'nın hayatı ve St Paul'un mektupları bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yunan-Latin babaları St Augustin, St Anselm, St Thomas'ın görüşlerine değinilmiş, Trent Konsilinde ele alınan asli günah maddeleri işlenmeye çalışılmıştır.</p> <p>İkinci bölümde İslâm Kelâmındaki günah hakkında genel bilgidan sonra İslâm Kelâm mezheplerinin günah, kebâir ve seğâir hakkındaki görüşleri ifade edilmeye çalışılmıştır.</p> <p>Son bölümde Hıristiyanlıkta önemli bir rükun olan aslî günah Hz Âdem ve Hz İsa bağlamında da ele alınmıştır. En sonunda da küçük bir değerlendirme ile çalışma sona erdirilmiştir.</p>	
Anahtar kelimeler: Günah, Aslî Günah, Kebire, Sağire, Hıristiyanlık, İslâmiyet, Kelâm, Teoloji	

Title of the Thesis: “The Notion of Sin According to the Theology of Islam and Christianity”	
Author: Ferruh Kahraman	Supervisor: Assoc. Prof. Dr.Süleyman AKKUŞ
Date: 22 June 2006	Nu. of pages: viii(pre text) + 131 (main body)
Department: The Department of Basic Islamic Sciences Subfield: Islam Theology	
<p>The concept of sin becomes one of the basic matter in Christian Theology since it is believed that Jesus died on cross because of the first sin on behalf of humanity. Contrary to the Christian Theology, Islamic Theology gives prime importance to the notion of sin in context of “belief” and “disbelief” (mü'min-kafir). Thus there is no original sin in Islam.</p> <p>This study, aims to explore the sources, contents and various understanding of “Original Sin” committed by Adam and Eve in it's historical perspective. In addition, we focus on the subject of how this sin come down from generation to generation. Then we deal with Islam as Christian theologian's eveluation of original sin.</p> <p>This study is composed of three parts. At the introduction the concept of sin and it's several meanings are analysed. It's also investigeted that what other religions say about sin.</p> <p>At the first part, having given general information about sin in Christian Theology, we consentrated on original sin in the context of Jesus life and St. Paul's writings. And then, we focus on writings of Grek and Latin Churc fathers.</p> <p>At the second part, the information about sin in accordance with Islamic Theology is given. It's also given general information about the views of Müslim sects on sin, about major sin (kabire) and minor sin (sağire) are mentioned.</p> <p>At the last part, Original sin, which is an important basis in Christianity, is considered and mentioned in the context of Adam and Jesus Christ. Then we made some <u>comporision between Christian and Islam Theology concerning sin.</u></p>	
Keywords: Sin, Original Sin, Major Sin, Minor Sin, Christianity, Islam, Theology	

GİRİŞ

Tekvinde Tanrı benzeyişinde, Kur'ân-ı Kerîm'de ahsan-i takvim sûretinde yaratılmış olan insan, iyi ve güzeli arzuladığı, dert, sıkıntı ve meşakkatlerden kaçtığı halde neden hata ve olumsuzluklara düşüp günah işleyebiliyor? İnsanı günaha sevkeden olgu nedir? Günah ilk önce ne zaman işlenmiştir? Ve bu günahın kişiye ve nesline herhangi bir tesiri olmuş mudur? Bir insanın günah işlemeden hayatını sürdürebilmesi mümkün müdür? Gibi sorular tarih boyunca insanlar tarafından hep sorgulanmış ve bunlara cevaplar aranmıştır.

Geçmişte ve günümüzdeki bütün dinlere bakıldığında günahla ilgili geniş literatür bulunmaktadır. Bütün dinler günahı kutsala karşı işlenmesi, ilahi emirlerin ihlali olarak değerlendirilmesi, beşeri ve tabii düzenin bozulması konusunda ortak görüşe sahiptirler. Ancak günahın tanımı, kaynağı, çeşitleri ve insan üzerindeki etkileri değişmektedir. Yahudi, Hıristiyanlık ve İslâmiyet gibi dinlerde ilk günah, insanlığın atası Hz. Âdem tarafından işlenmiştir. Ancak bunun mahiyeti konusunda birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Yahudilikte Tanrı sûretinde mükemmel yaratılan insan ilk günahı işleyerek ilk konumunu kaybetmiş, mevcut sıkıntılı ve meşakkatli dünya hayatına maruz kalmıştır. Hz.Âdem günah işlemesiyle, nesline kötü örnek olmuş ve onun nesli günah işlemeye meyilli hale gelmiştir.

Hıristiyanlıkta ise Hz. Âdem'in işlediği ilk günah sadece kendisini etkilememiş bunun yanında atası olduğu bütün insanlığı da etkisi altına almıştır. Bu etki, Tanrı oğlu Mesîh'in çarmıhta can vermesine kadar devam etmiştir. Hz. İsa'nın insanlık için yaptığı bu fedakarlık sayesinde, insanlık Hz. Âdem'in işlediği aslî gûnahtan temizlemiş ve insanlığın kurtuluşunu sağlamıştır.

İslâmiyet de kendisinden önceki ilahi dinler gibi Hz. Âdem'in işlediği ilk günahı kabul etmiştir. Ancak bu günahın ezeli bir planın parçası olduğu da belirtilmiştir. Daha sonra Hz.Âdem tövbe etmiş ve tövbesi de kabul edilmiştir. Bunun yanında insan tabiatı gereği günah işlemeye meyillidir, insanın günah işlemesi an meselesidir. Ancak bu günah ferdî olup sadece kişinin kendisini bağlamaktadır.

Çalışmanın Konusu

Kur'an- ı Kerîm'in belirttiğine göre Allah'a ibadet etmek için yaratılmış olan insan¹, çoğu zaman bu asli vazifesini unutup kendisini dünya hayatına kaptırmakta ve başka arzuların peşine düşmektedir. Varlıklar dünyasına bakıldığında insanın en mükemmel kıvamda yaratıldığı, sonra aşağıların aşağısına düşürüldüğü belirtilmektedir.² Kainatta melekler dahil diğer bütün varlıkların makamları sabitken, insanoğlu âlây-ı illiyyîn ve esfel-i sâfilîn arasındaki mesafede gidip gelmektedir. İnsanı bu yücelerin yücesine yükselmesine ve aşağıların aşağısına düşmesine sebep olan bu özellik ve duygu nedir? Allah insanı diğer varlıklar gibi belli bir makamda dondurmamış ona başka hiçbir nesneye verilmeyen akıl, hikmet, irade ve şehvet gibi duyguları vermiştir. İnsan, diğer mahluklardan pek çok yönden ayrılmakla beraber, onu meleklerden ayıran en önemli özellik ise şehvi duygulardır.³ İnsanın, şehvet ve bu şehvetin neticesinde işlediği günah, fücra yönelmesine ve böylece Allah'tan uzaklaşmasına sebep olmuştur. Nitekim Allah bir âyette; "...ki Allah o nefse fücürünü da takvasını da ilham etti."⁴ buyurmaktadır.

Bunun için günah kavramı kutsal ve tabiat üstüyle alâkalı bir olgu olup, doğrudan iman ile ilgili bir kavramdır. En büyük zulüm olan inkarda günah yoktur. Çünkü inkar eden bir kulun öncelikle iman edip ondan sonra Allah'tan af ve mağfiret dilemesi gerekmektedir. Bu yüzden günahı açıklamak kutsala inanan insanlar için önemli bir meseledir.

1. Günah

Günah, kutsal ve tabiat üstü varlıklarla alakalı dini bir kavramdır. Beşeri düzen ve kanunların çiğnenmesi suç kabul edilirken, kutsal ve tabiat üstü varlıklara karşı işlenen hata ve aşırılıklar günah olarak isimlendirilir.⁵ Günah, tarihin her döneminde ve bütün dinlerde bulunmakla beraber dinlerin uluhiyet mefhumuna; aynı zamanda insanların bu uluhiyetle olan irtibatlarına göre değişmektedir.

¹ ez-Zâriyât 51/ 56

² et-Tîn 95/ 4,5.

³ Fahreddîn er-Râzî, *Kitâbu 'n-Nefs ve 'r-Rûh*, Thk.: Mâsumi, İslâmabad, 1968, 3,4.

⁴ eş-Şems 91/ 8.

⁵ Ömer Faruk Harman, "Günah", *DİA*, İstanbul, 1996, XIV/ 278.

1.1. Kelime Olarak

Farsça bir kelime olan ve suç anlamına gelen günah, kutsala karşı işlenen hata, kusur ve aşırılıkları karşılayan dini bir kavramdır. Günahın Arapça bir çok karşılığı olmakla birlikte Kur'ân-ı Kerîm'de telaffuz olarak günaha en yakın kelime “cünah”tır.⁶ Ancak “cünah” kelimesi Türkçe’de kullanılan günah kelimesini tam karşılamamaktadır. Çünkü cünah; Türkçe’de “beis”, “mahzur” gibi anlamlara gelirken, Arapça’da kullanılan “zenb”, “vizr”, “hub”, “isyan” ve “ism” gibi kelimeler Türkçe’de kullanılan günaha tam tekabül etmektedir.⁷ Bunun yanında günah kelimesi ism, ma’siyet, hıyanet ve isyan kelimeleriyle gösterilmiştir. İnsanı hayırdan ve sevaptan alıkoyan, mani olan fiillere ad olan “ism”⁸, Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok yerde kullanılır. Buradaki “ism” kelimesi, kasti olarak işlenilmiş günahı gösterirken, “zenb” kelimesi, hem kasdî Hem de gayr-ı kasdî günaha işaret etmektedir. Aynı zamanda “ism” kelimesinin eş anlamlısı olan “zenb” kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de, küfür, şirk, katl ve zina anlamlarında da kullanılmıştır.⁹ Ayrıca “zenb” kök itibariyle “yüksek ve şiddetli ses” anlamlarına gelen, ancak o günkü Arap toplumu içerisinde kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesini ifade eden “ve’du” kelimesiyle yakın anlamda kullanılmıştır.¹⁰

Günah, Latince “peccatum”, batı dillerinden Fransızca’da “peccatum’un” dönüşüme uğramış şekli olan “peche”,¹¹ ingilizce’de “sin”¹² kelimeleri ile ifade edilmekte; hata, ilahi hukuka tecavüz ve ahlak prensiplerine karşı gelme anlamlarına gelmektedir.¹³

Bütün Sami dillerinde dünyevi suçlar için “annu” (arnu) kullanılırken, günah için fiil olarak “hata”, isim olarak ise “hittu” (hitutu) kelimeleriyle ifade edilmektedir. Yasakları çiğnemek anlamı ise “ikkubu” veya “anzili” kelimeleriyle anlatılmaktadır.¹⁴

⁶ El-Bakara 2/ 23, 158, 198, 229, 233, 234, 235; en-Nisâ 4/ 23,24,101,102,104.

⁷ Adil Bebek, “Günah”, *DİA*, İstanbul, 1996, XIV/ 282.

⁸ Ragıb el-İsfehânî , *el- Müfredât*, “ism” md., Dâru’l Mârifet, Beyrut, h.502, 10-11..

⁹ M. F. Abdulbâkî *el- Mu’cem*, “Znb” md., Dâru’l-Kütübü’l-Mısriyye, Beyrut, 1945, 269.

¹⁰ İbn-i Manzûr, *Lisânu’l- Arab*, “Ve’du” md., Beyrut, 1990, III/ 442-443; et-Tekvir 81/ 8.

¹¹ Sadık Kılıç, *Kur’ân’da Günah Kavramı*, Hibaş YE., Konya, 1984, 26.

¹² W.H. Bennet, “Sin”, *ERE*, ed. by James Hastings, Newyork, 1980, XI/ 556.

¹³ Yaşar Kutluay, “Günah” *Türk Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, Ankara, 1970, XVIII/ 173.

¹⁴ Harman, “agm”. 278-279.

İbranice *Kitâb-ı Mukaddes*’te günahı ifade eden yirmiye yakın kelime vardır. Bunların başlıcaları “het”, “peşa” ve “aven”dir. “*Ht*” kökünden gelen “hata” fiili, doğru yolun terk edilmesi, yitirilmesi; “*pş*” kökünden gelen “peşa”, ihlal etmek ve isyan etmek; “aven” ise sırt çevirme ve kabul etmeme manasında kullanılmaktadır.¹⁵

1.2. Terim Olarak

Kutsala ve tabiat üstü varlıklara karşı işlenen hata ve aşırılıklara günah denilirken, beşeri kanun, düzen ve ananelere karşı işlenen aykırılıklara suç denilmektedir.¹⁶ Günah, dince suç sayılan işleri ve tanrı buyruklarına ters düşen fiilleri işlemek¹⁷; iyiliğin ve sevabın olmaması; insanın vicdanında kişinin içini kemiren mahrumiyet, yokluk ve boşluk; düzeni ve ahengi bozan bir davranıştır.¹⁸

2. Genel Olarak Dinlerde Günah

İnsanların yaratılışından gelen kutsala ve tabiat üstü varlıklara inanmanın gerektirdiği mükellefiyet sonucu bu kutsal ve tabiat üstü varlıklara karşı işlenen hata, kusur ve aşırılıklar hemen hemen bütün toplumlarda bulunmaktadır. Ancak her dinin ulûhiyyet anlayışına göre günah kavramları da farklılık arz etmektedir.

Yerleşik hayata geçmemiş yazı öncesi medeniyetlerin inançları konusunda bir takım bilgiler elde edilse de bunun spekülasyona açık bir konu olması muhtemeldir.¹⁹

Büyüye dayalı ilkel kavimlerde günah, büyü usul ve erkanına saygı göstermemek, cemaat düzenine karşı kusur işlemek ya da tabunun çiğnenmesi olarak ele alınmıştır. Bundan dolayı büyü ve onun etrafında oluşan kült, günahın objesini oluşturmaktadır. Bu tür ilkel topluluklarda günahın diğer insanları etkilediği düşünüldüğü için hemen giderilmesi ve ondan temizlenilmesi gerekiyordu.²⁰

¹⁵ Harman, “agm”, 280; Kılıç, *age*, 81.

¹⁶ Harman, “agm”, 278.

¹⁷ Meydan Larousse, İstanbul, 1971, V/ 432.

¹⁸ Kılıç, *age*, 29.

¹⁹ Kılıç, *age*, 75.

²⁰ Harman, “agm”, 278; Kılıç, *age*, 75.

İlkel toplumlarda günah, mânevî ve ruhi olmaktan ziyade maddi olarak algılanmış, insanın ondan kolayca temizlenebileceği veya bu günahın başka bir nesneye aktarılabilceğine inanılmıştır.²¹

Dinin kaynağını ve otoritesini tabiat üstü ruhi güçlerde bulan medeniyetlerde günah; bu üstün güçlere karşı işlenmiş bir hata olarak kabul edilmektedir. Dini kaynakları efsanevi olgular ve kahramanlardan oluşan bu dinlerde, farklı özellikler taşıyan günahlardan arınmak için bir takım törenler yapılmaktadır. Politeist dinlerde ise günah, tanrılara karşı işlenmiş suçları ve dini törenlere katılmama gibi eylemleri içermektedir. Çok tanrılı dinlerde günahattan arınmak ancak dini bir kefaretle mümkündür.²² Bu kefaretle ferdi yenilenmenin yanında “yaratılış” zamanındaki “safiyeti” yakalama ve günahattan arınmayı simgelemektedir. Arındırma ayini sonrasında işlenen hata ve aşırılıklar, hakiki günah olarak kabul edilmektedir.²³

Eski Önasya toplulukları olan Sümer, Asur ve Babil kültürlerinde günah kavramı oldukça ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Bu medeniyetlerde günahın tanrılara karşı işlenen hatalar olduğuna inanılmakta, bunun yanında, şeytani ve kötü güçlerin hakimiyeti olarak kabul edilmektedir. Bu kültürlerde sosyal suçlar bile ilahi güçlere isyan duygusuyla pekiştirilmiştir. Sümer dilinde günah için yaygın olarak iki kelime kullanılmaktadır. Bunlardan “ag-gig” “kutsalı çiğnemek”, “sebida” ise “tanrının her türlü emirlerini ihlal etmek” anlamındadır. Sümerler’de, günahlara karşı cezai müeyyide daha çok kefaretle gerçekleştirilmiştir. Sümerler’de Hıristiyanlıktaki gibi bir aslı günah olmasa da insanda bulunan potansiyel günahın nesilden nesile geçtiğine inanılırdı.²⁴ Babil, Asur kanunlarında bütün suçlar günah sayılmakta, dünyevi cezanın yanında dini bir kefaretle de gerektirmekteydi. Dini suçlar tanrılara hakaret, onlara ait şeyleri yapmamak, tapınmaya ait hatalardan oluşmaktaydı. Doğrudan ilahlara karşı olmayıp toplumsal suç kapsamına giren hırsızlık ve zina gibi yanlış davranışlar da tanrının emirlerine uyulmadığı için, dini hata olarak kabul edilmekteydi. Asur-Babil

²¹ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Din Fenomenolojisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2002, 98.

²² Kılıç, *age*, 77 ; Harman, “agm”, 279.

²³ Mircea Elidea, *Ebedî Düşüş Mitosu*, çev: Ümit Altuğ, İmge Kitapevi, Ankara, 1994, 79-83.

²⁴ Harman, “agm”, 279.

kültürlerinde günahın toplumsal yönü üzerinde çok ciddi durulmuş, günahkar insanlar günahın arınmaya kadar toplumdan tecrit edilmişlerdir.²⁵

Sümerlerde olduğu gibi Asur-Babillerde de günahın kaynağı olarak şeytani güçler gösterilmiş; günahların cezası bir takım müeyyidelerle sınırlı kalmayıp kefarete yoluyla da şeytani güçlerden temizlenmek gerektiği belirtilmiştir.²⁶

Anadolu'da yaşamış Hititler'de günah, dini yapıya bir baş kaldırı olarak kabul edilmiş; büyüculük yapmak ve tanrıya karşı kusur işlemenin cezası idam olmuştur. Hititlerde de günahın nesilden nesile geçtiğine inanıldığı için toplumsal yönü üzerinde çok durulmuştur.²⁷

İran geleneğinde günahın hukuki cezasının yanında kefaretin bulunduğu gibi insan ahirette de yargılanabilmektedir. İnsan bu dünyada günahlardan yüksek bir rahibin huzurunda kefaretle arınabilir. Eğer bu günahın arınmazsa günah katlanarak devam eder ve ahiretteki karşılığı ise cehennem azabı şeklinde olur.²⁸

Greklerde günah insan üstü güçlere karşı yapılan bir eylem olarak düşünülmüştür. Grekler suç ve günahı ayırmışlar, yerleşik düzen ve kanuna karşı başkaldırı ve yanlış suç, ilahi düzene karşı olanı ise "günah" olarak isimlendirmişlerdir. Bu toplumlarda insanlar, tanrıya karşı geldiği veya onun emirlerini ihlal ettiği zaman başına bir takım sıkıntıların geleceğine inanmışlardır.²⁹ Ayrıca sosyal yapı içerisinde günah, dini ve ahlakî haddi aşma olarak görülmüş ve sebep olarak da cahillik gösterilmiştir. Bir insan günah işlediği takdirde bunun cezasız kalmayacağına; kendisinin ya da yakınlarının bunun bedelini ödemek zorunda olduğuna inanılmıştır.³⁰

Konfüçyüs öncesi uzak doğu dinlerinde günah, göğün iradesiyle düzenlenen kozmik ilahi düzene bir başkaldırıdır. Konfüçyüsçü ahlak sistemine göre insan doğuştan iyi olmakla beraber, günah işlemeye, kozmik düzenden sapmaya mütemayildir. Bundan dolayı insan için eğitim, rehberlik ve özellikle de tövbe gereklidir. Konfüçyüyanizm'de

²⁵ Harman, "agm", 279.

²⁶ Andre La Coque, "Sin and Guilt", *ER*, New York, 1987, XIII/ 327.

²⁷ Harman, "agm", 279.

²⁸ A. W. Mair, *ERE*, T&T, Clark, New York, 1980, XI/ 847; Harman, "agm", 279.

²⁹ Mair, "agm", XI/ 847.

³⁰ A. C. Pearson, "agm", *ERE*, T&T, Clark, New York, 1980, IV/ 273; Harman, "agm", 279.

en büyük günah aileye itaatsizliktir, sonra hırsızlık, eşkiyalık, adam öldürme ve ahlaksızlık ciddi günahlar arasında sayılmaktadır. Konfüçyünanizm’de dinin ihlal edilmesi sonucu cezalar sivil yetkililer tarafından verilmektedir. Bunun yanında günahın nesilden nesile intikal ettiği inancı ise benimsenmemektedir.

Uzak doğu dinlerine karma tenasüh inancını getirmiş olan Budizm’de bu hayatta işlenen suçların gelecek hayata yön vereceği ve bu hayatın geçmiş hayatın bir sonucu olduğu görüşü hakim olmuştur. Taoizmin günah anlayışı Konfüçyünanizm’e benzemekle beraber, farklı olarak ahiret ve ceza inancına yer vermektedir.³¹

Hint dinlerinde kurtuluşun ve bağımsızlığın bilgiyle mümkün olduğuna, samsara çarkında çekilen sıkıntıların kaynağını ise cehaletin oluşturduğuna inanılmaktadır. Hint dinlerinde dini ve ahlakî yaşamda günah çok önemli bir yere sahiptir. Hint hukuk kitaplarında günahlardan temizlenmek için bir çok kefaret sistemleri geliştirilmiş, halk arasında günahlardan temizlenmek için hac, kutsal yerleri ziyaret, zikir ve kutsal metinleri dinleme gibi faaliyetler yapılagelmiştir.

Hinduizme göre karma-tenasüh inancı, ahlâki bir kanun olup insanın geleceğini ve bir sonraki hayatını kendisinin belirleyeceği anlamına gelmektedir.³² Bu dünyadaki hayat, bir önceki hayatta işlenmiş amellerin sonucudur. Kişi amellerine göre gelecekte ya yüksek bir hayatı ya da düşük bir hayatı yaşayacaktır. Hinduizm’de kast sistemi esas olmakla beraber günahın nesilden nesile geçtiğine inanılmaktadır.³³

Budizm’de de günah kavramı karma inancıyla ilgilidir. Ancak Buda, karma-tenasüh inancındaki mecburi kast anlayışına iradi rolü getirmiş, herkesin karmasında hür olduğu ancak bu karmanın sonucunda bir sonraki tenasühün bu davranışlara bağlı olduğunu belirtmiştir. Budizm’de işlenen günahı telafi etmek ve günahın sonucuna katlanıp cezasını çekmek mümkün olsa da en güzeli günah işlememektir. Budizm’de

³¹ J. D. Ball, *ERE*, T&T, Clark, New York, 1980, XI/ 537; Harman, “agm”, 279.

³² Geniş bilgi için bakınız; Fuat Aydın, *Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.

³³ J. Jolly, “Crimes and Punishment”, *ERE*, T&T, Clark, New York, 1980, IV/ 283-284; Harman, “agm”, 280; Ali İhsan Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*, İstanbul, 1996, 150-180.

günahkarlar reankarne olmadan önce yedi veya sekiz adet olduğuna inanılan cehenneme gideceklerdir.³⁴

Çalışmanın Önemi

3. Yahudi Teolojisine Göre Günah

Bu çalışmanın asıl konusunu İslâm kelâmı ve Hıristiyan teolojisindeki günah kavramı oluşturmakla birlikte Yahudi teolojisindeki günah kavramına kısa da olsa değinilecektir. Çünkü Hz. İsa, Yahudi mntıkası içinde doğmuş, büyümüş ve tebliğini de Yahudi toplumuna yapmıştır. “Sanmayın ki ben şeriatı yahut peygamberleri yıkmaya geldim; ben yıkmaya değil fakat tamam etmeye geldim.”³⁵ demiştir. Hz. İsa hayatı boyunca *Tevrat*’ı ve İsrail peygamberlerini kabul ettiğini belirtmiş; amacının bazı şer’i hükümleri hafifletmek, dini Yahudi din istismarcılarının elinden kurtarmak, o günün toplumunda yaşayan insanları zihni, fikri ve ameli dalaletlerden uzak tutmak olduğunu söylemiştir. O hayatı boyunca hep bir Yahudi gibi yaşamış, onlarla beraber mabede devam etmiştir. Hz. İsa’dan sonra havariler de efendilerinin yolunu takip ederek, kendilerini Yahudi toplumundan farklı görmemişler, onlarla beraber yaşamışlar, aynı mabedi paylaşmışlardır. Her ne kadar Hıristiyanlık, daha sonraları Pavlus ile beraber mabeden ayrılıp, kendi iman ve ibadet esaslarını oluştursa da Hıristiyanlar, *Ahd-i Atik*’i kabul etmek ve bir çok Yahudi ahkâmını uygulamaktan vaz geçmemişlerdir. Günümüzde de *Ahd-i Atik* ile *Ahd-i Cedit*’in beraber basılması bu birlikteliğin en açık örneğidir.

İslâm açısından ise Müslümanların kible olarak ilk önce Kudüs’e yönelmeleri; başta Hz. İbrahim olmak üzere, Davud, Süleyman ve Musa gibi ulu’l-azm peygamberlerin müşterek olması; Kur’ân- Kerîm’de İsrailoğullarının adının çokça zikredilmesi; tarih boyunca zikredilen bu üç din müntesiplerinin iç içe yaşaması ve İslâmiyetin Ehl-i Kitap diyerek onları diğer inançlardan farklı bir konuma oturtması gibi sebepler İslâm ve Hıristiyanlığın yanında Yahudi teolojisindeki günah kavramını incelemeyi gerekli kılmıştır.

3.1. Günahın Sunuluşu

³⁴ E. J. Thomas, “State of Deat”, *ERE*, T&T Clark, New York, 1980, XI/ 830; C.A.F.Rhys, “Sin”, *ERE*, T&T Clark, New York, 1980, XI/ 533,534.

³⁵ Matta 5/ 18.

Eski Ahid'de günah, insanın konumunu kaybettiren ve aktüel günahın izlerini taşıyan düşünüş kıssasında anlatılır.³⁶ Günah, Kur'ân-ı Kerîm gibi beşer tabiatının bir parçası olarak değil de tanrı ve O'na isyan eden insan şeklinde ele alınır. *Tevrat*'ta insanın tanrıyla olan ilişkisine yönelik sık sık atıflar yapılır. Fakat bu atıflar, kul ile rab arasındaki ilişkiden ziyade iki şahıs arasındaki ilişkiye benzer. İnsan daima tanrıya karşı varlığını ispata çalışmakta ve fitratını bu yönde kullanmayı tercih etmektedir. Tanrı insanı yaratmış ve insana cevap verme hakkı tanımıştır. Fakat insan bu hakkı olumsuz yönde kullanmış, bu da tanrı ile insanın aralarının açılmasına sebep olmuştur.³⁷

Tekvin'de ifade edildiğine göre ilk günah, Allah'ın insana “her şeyden yiyebilirsiniz sadece şu ağaç hariç” buyurup insanın da yılanın aldatmasına kanarak o yasak meyveden yemesi ile başlamıştır. Buna göre insan, Allah'ın emrini ihlal edip, gazabına müstehak olmuş, mevcut dünya hayatında sahip olunan bütün meşakatlere maruz kalmıştır.

Yehova'ya karşı yürütülen bir baş kaldırı sonucu insanın üzerine Allah'ın lanetinin yağacağı ve hayatının her anında belalara maruz kalacağı;³⁸ Rabbin emirlerine uyulduğu takdirde ise bal ve süt ırmakları yanında daha birçok mükafatın verileceği bildirilmiştir.³⁹

Beşeri planda günah, ailevi ve sosyal bağın parçalanmasına; tanrıya karşı işlenen günah ise O'ndan ayrılmaya sebep olur. İnsan her günah işlediğinde Yehova'dan uzaklaşır ve Hz. Âdem'in tecrübesini tekrar tekrar yaşar.⁴⁰

Eski Ahid'de Hz. Âdem'le beraber insanlık hakkında hep olumsuz şeylerden söz edilir. İnsanın hareket alanına bir çok yasaklar hakimdir. Yaremya'da belli bir topluluğun kötülüğünden bahsedilirken, “siz atalarınızdan ziyade kötülük ettiniz” yani siz hata ve günahta onları geçtiniz şeklinde ifadelere yer verilir.⁴¹ Yine insanın kalbinin çok çürük ve her şeyden daha ziyade aldatıcı olduğu; bu kötü yürekle yanlış davranışlarda bulunduğu belirtilir.

³⁶ Tekvin 3/ 1-24.

³⁷ Kılıç, *age*, 78.

³⁸ Bkz. Tesniye 28/ 15-44; Samuel 2/ 14.

³⁹ Bkz. Sayılar 14/ 8,9.

⁴⁰ Kılıç, *age*, 79.

⁴¹ Yaremya 12,16.

Bunun yanında insanoğlunun cezalarının çok olacağı⁴² kötülük işleyen milletlerin çocuklarının⁴³ ve insanların çok fesat olduğu⁴⁴, görevlerini yapmadıkları takdirde Allah'a karşı suçlu oldukları⁴⁵ belirtilir.

Eski Ahid'de insan tabiatının kötülöklere ve günahlara meyilli olduğunu anlatan bir çok ibâre vardır. Bunlar da en güzel şekilde İsrailoğulları'nın en sıkıntılı dönemlerinde yaşamış olan peygamber Yaremya'nın açıklamalarıdır. Günahın insan fitratının bir parçası olduğu, Peygamber Yaremya tarafından şöyle belirtilmiştir:

“Habeş kendi derisini, yahut kaplan kendi beneklerini değıştirebilir mi? O zaman kötölük etmeye alışmış sizler de iyilik edebilirsiniz.”⁴⁶

3.2. Günahın Kaynağı

Ahd-i Atik'de günahın kaynağı olarak kalbin kötü düşünceleri, kuruntuları⁴⁷, yüreğın kirliliğı⁴⁸, insan nefsi ve şeytan olarak gösterilir.⁴⁹ Peygamberler ise günahı kalbin içine kök salmış kötü bir duygu olarak görürler.⁵⁰ Ayrıca Tekvin'nin 3. babının 1 ila 24. ibâreleri arasında, günahın kaynağı olarak yılan ve Havvâ bağlantısı da kurulmuştur.

3.3. Günahla İlgili Terminoloji

Eski Ahid'de günahla ilgili çok geniş bir terminoloji bulunmaktadır. Günahı ifade eden kelimeler genelde insanla Rabbi arasındaki ayrılık anlamına gelse de, daha çok Tanrının hoşuna gitmeyen şeyleri yapma ve ona âsi olma anlamları taşımaktadır.

Eski Ahid'de günahı ifade eden kelimelerden “chattat” doğru yolun terk edilmesi, yitirilmesi; “awon” düşünce ve fiilde sırt çevirme; “peşha”, Tanrıya karşı açık bir baş

⁴² Tekvin 4, 13.

⁴³ İşaya 1, 4.

⁴⁴ Tekvin 15, 16.

⁴⁵ Tekvin 49/ 9.

⁴⁶ Yaremya 13/ 23.

⁴⁷ Tekvin 6/ 5; 8/ 21.

⁴⁸ Mezmurlar 51/ 12, Hezekiel 21.

⁴⁹ Tekvin 8/ 21.

⁵⁰ Yaremya 4/ 4; 5/ 23; Hezekiel 11/ 19; Bennet, “agm”, XI/ 558; Harman, “agm”, 280; Kılıç, *age*, 80.

kaldırı; “maal” kelimesi ise günahın en şiddetlisi olan küfrü ifade etmektedir. Ayrıca “*ht*” kökünden gelen “hata” fiili de doğru yolun yitirilmesi anlamlarını taşımaktadır.⁵¹

Eski Ahid'de günahı ifade eden yirmiye aşkın kelime genellikle tanrı ile insanın arasının bozulması, insanın tanrıya muhalefeti ve kötü güçlere teslim olması anlamlarına gelmektedir.⁵²

3.4. Kollektif Günah

Ahd-i Atik'de ferdi sorumluluğa atıf yapılmış, İslâmiyetteki gibi insanların doğru yoldan sapmaları sonucunda helak olmaları anlayışı⁵³ bulunmaktadır. Ancak bu helak olma Hıristiyanlıktaki aslî günah anlayışından çok farklı bir şeydir. *Ahd-i Atik*'de aslî günahla ilgili herhangi ibâre bulunmamakla birlikte kollektif günahla ilgili bir çok ibâre yer almaktadır.⁵⁴ Kollektif günaha verilebilecek en güzel örnek ise Yûsuf kıssasında geçen kardeşlerin Yûsuf'a olan davranışlarıdır.⁵⁵

İnsanlar arasında topluca işlenen günah, dayanışma ve işbirliği içerisinde hareket edildiği, en azından diğer insanlar tarafından göz yumulup engellenmediği için kollektif bir husus kazanmaktadır.

3.5. Günah Çeşitleri

Eski Ahid'de günahlar arasında bir derecelendirme ve tasnif yapıldığı görülmektedir. Bu konu bazı Yahudi mezheplerine göre değişiklik arz etmekle beraber⁵⁶ günahlar arasında en çirkini ve en büyükleri şirk, büyücülük ve sövmektir. Allah'ın dışında bir varlığa kurban kesme, garibe haksızlık, dul kadına zarar verme, öksüzü incitme, faiz, öşür ve leş yemek büyük günahlardan kabul edilmiştir.⁵⁷ Allah'a karşı gelmek, katl, birinin

⁵¹ Harman, “agm”, 280-282; Bennet, “agm” XI/ 556; Kılıç, *age*, 81,82.

⁵² Tekvin 6/ 5; 8/ 21; 51/ 12.

⁵³ Levililer 6/ 12,13.

⁵⁴ II. Samuel 4/ 11.

⁵⁵ Tekvin 42/ 21,22.

⁵⁶ Harman, “agm”, 280-282.

⁵⁷ Çıkış 22/ 18-31.

hayvanına ve komşuya zarar vermek gibi günahlar üzerinde çok durulmuş, karşılığında kısas gerektiği belirtilmiştir.⁵⁸

Yehova'ya karşı işlenen günah insanı ondan uzaklaştırmaktadır. Bunun da en güzel örneği yaratılış kıssasında görülmektedir.⁵⁹ Beşeri planda ise günah, ailevi ve sosyal bağların kopmasına sebep olmaktadır. Katl, livata, fakirleri hor görmek, yetimlere ve dullara eza vermek; hak edilmiş bir ücreti vermemek aileyi ve toplumu temelinden sarsan günahlar olarak kabul edilmiştir.⁶⁰

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada Hıristiyan teolojisinde önemli bir rükun olan Hz. Âdem'in ilk günahının mahiyeti, özellikleri ve kaynağının yanı sıra insanlığı bu gûnahtan kurtaran İsâ Mesîh ve çarmıh hadisesi ele alınacaktır. Bunun yanında diğler günah çeşitlerine de değinilecektir. İslâmiyette ise aslî günah olmadığı için kendi günah telakkisi içerisinde günahın tanımı, kaynağı, özellikleri ve çeşitleri ele alınacaktır.

Araştırmanın amacı, Hıristiyanlıkta bir problem olarak ele alınan aslî günahı ve diğler günah çeşitlerinin tanımını, kaynağını, tarihi sürecini ve İslâm kelâmındaki günah anlayışı ile aralarında benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak, Kelâm alanında yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada Kelâmî bir metod olan naklî deliller ışığı altında aklî delilleri kullanarak İslâm inanç esaslarını savunma metodu kullanılmıştır. Bunun yanında söz konusu her iki dinin günah kavramlarının objektif olarak tanımlanabilmesi için Dinler Tarihi Metodlarından “deskriptif,” nitelendirici metoddan da yararlanılmıştır.

Ülkemizde günah kavramı hakkındaki yapılan çalışmalara daha çok bilgi vermeye yönelik olduğu için konu hakkında diğler çalışmalara birlikte bu konuda mukayeseli çalışma yok denecek kadar azdır. Bu çalışma her iki din hakkında yapılan

⁵⁸ Levililer 16,22.

⁵⁹ Çıkış 31/ 1-23.

⁶⁰ Tekvin 4/ 10; 18/ 20; Çıkış 22/ 18, 31; Levililer 19/ 13.

muhtelif çalışmaların günahla ilgili görüşleri bir araya getirilmeye çalışılmış, Hıristiyanlıkla doğrudan İslâmiyetle de dolaylı olarak ilişkisi bulunan Yahudilikteki günah anlayışına kısada olsa değinilmiştir.

Araştırmada, Hıristiyan Teolojisi için başta Hıristiyanlığın kutsal kitabı Kitâb-ı Mukaddes'in yanı sıra ilk el Hıristiyan kaynaklarından ve bu konuda ülkemizde yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. İslâm kelâmı açısından ise Kur'ân-ı Kerîm, Hadisler olmak üzere, ilk el kaynaklar ve daha sonra kaleme alınan eserlerden yararlanılmıştır.

Bu çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmakta olup, Giriş Bölümünde başta Yahudilik olmak üzere dinlerdeki günah kavramlarına değinilmiştir. I. Bölümde Hıristiyanlıktaki günah ve aslî günah kavramı hakkında bilgi verildikten sonra aslî günahın tarihi süreci ve teşekkülü, aslî günaha itirazlar ve günahı kurtulma yolları incelenmiştir. II. Bölümde İslâm'daki günah kavramının tanımı, kaynağı, özellikleri, çeşitleri ve özellikle de kebir ve sağire bağlamında değişik İslâm mezheplerinin görüşleri ele alınmıştır. III. Bölümde ise her iki din hakkında ortaya konulan görüşler karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklar belirtilmiştir. Aslî günah Hz. Âdem ve Hz. İsa doğrudan ilişkili olduğu için, bu iki şahıs ayrı başlıklar altında ele alınarak her iki dinde konularının ne olduğu ortaya konulmuştur.

BÖLÜM 1: HİRİSTİYAN TEOLOJİSİNE GÖRE GÜNAH

1.1. Hıristiyanlıkta Günah

1.1.1. Günahın Sunuluşu

Yeni Ahid'de günah, insanın arzusunun tanrının iradesine muhalefeti olarak görülmektedir. Bütün günahlarda ortak özellikler; tanrıdan uzaklaşmak, onunla beraber yaşamayı reddetmek⁶¹, tanrının sözüne itaat etmemektir.⁶² Öte yandan günah beşeri ve ilahi aşkın, bilhassa insanların günahlarına kefarete olarak çarmıha gerilen İsa'nın aşkının reddidir. Ayrıca günah, Hıristiyan telakkisinde izafi iyilik ve kötülük anlayışıyla icra edilen bir fiildir. Yani "Ben senin kötü anlayışına göre günahkarım, kendi iyi anlayışına göre günahkar değilim."⁶³ *Yuhanna İncili*'ne göre günah, görevi zaten baştan çıkarmak olan şeytanın iğvasına uymak ve şeytanın yolundan gitmek olarak yorumlanarak şu şekilde ifade edilmektedir. "Siz babanız İblisteniz ve babalarınızın heveslerini yapmak istiyorsunuz."⁶⁴

İnsanın yaşam gayesi, Hıristiyanlık ve tanrı sevgisidir. İnsan bunu yapmakta özgürdür. Ya tanrıyı bilinçli olarak sever yada onu reddeder. Reddi seçmek suç ve günah olarak kabul edilmektedir. İradi ve gayri iradi olarak yapılan suçu ayırmak gerekmektedir. Gayri iradi olarak yapılan red mazur görülse de iradi olarak tanrının yaptığı çağırışı reddetmek günahdır.⁶⁵

Günah akla, gerçeğe ve dürüst vicdana karşı yapılan bir saldırdır. Bazı nimetlere duyulan sapkın bağlılık nedeniyle tanrıya ve insana duyulması gereken bir sevginin eksikliği de günah kapsamındadır. İnsan doğasını yaralayan ve insan dayanışmasına darbe vuran günah, ebedî yasağa ters düşen bir söz, bir eylem ya da bir arzunun ifadesidir.⁶⁶

⁶¹ Luka 15/ 11-32.

⁶² Matta 7/ 21.

⁶³ Kılıç, *age*, 88.

⁶⁴ Yuhanna 8/ 44.

⁶⁵ Komisyon, *Hıristiyan İnanç*, Müjde Yay., İstanbul, 1994, 212.

⁶⁶ Joseph Ratzinger ve dğr., *Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri*, çev: Dominik Pamir, Yayıncılık Matbaası, İstanbul, 2000, 437.

Günah tanrıya karşı işlenmiş bir hakaret⁶⁷, insanda tanrı sevgisine karşı koyma ve ondan uzaklaşmadır. İlk günahta olduğu gibi “tanrıya benzeme” niyetiyle iyi ve kötüyü bilerek ve saptayarak yapılan itaatsizlik, tanrıya karşı bir isyandır. ⁶⁸ İnsanın kendisini aşırı derece beğenmesi ve tanrıdan nefret edecek kadar kendisini sevmesidir.⁶⁹

Özellikle günahın teolojik hususiyetleri üzerine yorum yapan St. Paul, ferdî günahlardan ziyade günahın evrenselliği üzerinde durur. O “günah” kelimesiyle beşeriyet üzerinde hakim olan şahsileşmiş evrensel gücü anlar. Bu evrensel hükümlerlikten kasıt, insanı hürriyetinden mahrum edip kendisine köle yapan şeytani bir güç olarak tanımlamaktadır. ⁷⁰

St. Augustin, kötülüğün başlı başına bir cevher olduğunu reddederek onu “iyiliğin olmaması” olarak tanımlar ve günahı, tanrının kudsiyet ve hikmetine bir saldırı olarak yorumlar. Ona göre beşer günah kirine bulaşmıştır ve bu dünyaya gelen bir günlük çocuk bile günahkardır. St. Augustin’in bu düşüncesi, onun aslı günahı sistemleştirmesi ve ona sıkı sıkıya bağlı kalmasından kaynaklanmaktadır.⁷¹

1.1.2. Günahın Kaynağı

Hıristiyanlıkta günahın kaynağı olarak; insandaki arzular ve bu arzuların baskısı sonucu istek ve iradenin bozulması, kötü niyet ve insanın yaratılışından gelen yetersizlikler gösterilmiştir. Bunlara dış etkenlerin tesiri de eklenince günah kendiliğinden ortaya çıkmıştır.⁷²

Günah, kulun iradesinin bir sonucudur. İnsan varlığının ahlakî açıdan kendisini gerçekleştirmesinde esas rolü oynayan irade, kendi içerisinde istekli bir bozulma ile günaha zemin ve imkan hazırlar. İnsan yaratılıştaki iradi olarak ikili işleyişe ve tercihe

⁶⁷ Mezmurlar 51/ 6.

⁶⁸ Yaremya 3/ 5.

⁶⁹ Ratzinger ve dğr. *age*, 437.

⁷⁰ Romalılar 6/ 2; Galatyalılar 3/ 22; Kılıç, *age*, 89; Harman, “agm”, 281.

⁷¹ S. J. Mc Kenna , “Pelagius and Pelagianism”, *New Catholic Encyclopedia*, The Catholic University of America, Washington, 2003, XI/ 58-60; Harman, “agm”, 281; Kılıç, *age*, 89.

⁷² Harman, “agm”, 281; Komisyon, *Hıristiyan İnanç*, Müjde Yay., İstanbul, 1994, 212.

bırakılmıştır.⁷³ Dünyevi düşünce, her Şeye hükmetme ve hakimiyet arzusu günaha yataklık eden sebepler arasındadır.

St. Augustin'e göre insan, bu menfi saiklerin anaforuna kendini kaptırarak, tanrıyla olan irtibatını kesmek ve ilahi kanuna yüz çevirmek s retiyle günah iŐlemektedir.⁷⁴

Bir başka açıdan günahın kaynağı, Rabbin öğretisine göre insan y reğindedir yani insanın  zg r iradesindedir. "Nitekim kötü düşünceler, cinayet, zina, ahlaksızlık, hırsızlık, yalan yere Şahitlik ve iftira hep insan yüreğinden kaynaklanmaktadır. İnsanı kirleten de işte bunlardır."⁷⁵ İnsanı yaralayan çirkin ve kötü iŐlerin kaynağı olan baŐkaldırının sebebi de yürektir.⁷⁶

1.1.3. Günah  eŐitleri

Hıristiyan teolojilerinde günahın bir çok kısımlara ayrıldığını ve bunda bir çok derecelendirmeye gidildiği bilinmektedir. St. Paul'un günahla ilgili iki listesinin olduğu bilinmektedir. Söz edilen listelerin birincisinde doğrudan istenmeyen fiilleri işleyen ve değişik adlarla isimlendirilen örnekler yer alır. Örneğin kötü söz söyleyenler, zemmamlar, Allah'ın menfurları, küstah, kibirli,  v n c , kötü Şeyler mucidi, sözünde durmayanlar bu olumsuz davranışlar içinde zikredilir. Ayrıca haksızlık, kötülük, tamah, Őerirlik, haset, katl, zina, hile, huysuzluk gibi menfi tavırlar da ifade edilir. Romalılara Mektupta bu olumsuz davranışlar içinde yer alanların tabii sevgi ve merhametten mahrum olacakları; ölümü hak edecekleri bildirilir.⁷⁷ İkinci listede verilen günahlar insanoğlunun Allah'ın melekutunu miras almaktan mahrum bırakır ki bu tür günahlar, Galatyalılara mektupta Şöyle sıralanmaktadır. "...ve bedeninin işleri bellidir; onlar zina, pislik, Şehvet, putperestlik, sihirbazlık, düŐmanlıklar m nazaa, kıskançlık, gazaplar, çekiŐmeler, ayrılıklar, firkalar, hasetler, sarhoŐluklar, sefahatler ve bunlara benzer Şeylerdir."⁷⁸

⁷³ Joseph Ratzinger ve dđr. *Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri*,  ev. Dominik Pamir, İstanbul, 2000, 438,439.

⁷⁴ Kılıç, *age*, 91.

⁷⁵ Matta 15/ 19, 20.

⁷⁶ Ratzinger ve dđr. *age*, 438.

⁷⁷ Romalılar 1/ 28-32.

⁷⁸ Galatyalılar 5/ 19-21; Ratzinger ve dđr. *age*, 437.

Aynı zamanda Hıristiyanlıkta günahı; konu ve muhtevalarına, tanrıya, kişinin kendine ve yakınlarına karşı işlenmesine, bedeni veya ruhi olmasına göre ayırmak mümkün olduğu gibi, düşünce, söz ve davranışlara göre tasnif etmek de mümkündür.⁷⁹ Hıristiyan teolojisinde günahlar temelde, fiili günah ve aslı günah olmak üzere ikiye ayrılır.

1.1.3.1. Fiili Günah

Fiili günah, doğuştan kişide bulunmayan, daha sonra kendi irade ve arzusuyla işlediği ve bundan dolayı sorumlu olduğu günahdır. Fiili günah, ilahi ve tabii kanunların çiğnenmesidir. Eğer bu günah tanrıya karşı kasten işlenirse, insanın tanrının lütfundan mahrum edilmesi ve ebedî cezaya çarptırılmasına sebep olur. Hıristiyanlıkta kötülüğün her çeşidi günah olarak kabul edilir.⁸⁰ Günah ilahi kanunlara karşı gelmektir. Aynı zamanda imanla yapılmayan her şey günahdır.⁸¹ Akla, gerçeğe, dürüst vicdana karşı yapılan bir saldırdır. Bazı nimetlere duyulan sapkın bağlılık nedeniyle tanrıya ve insana duyulması gereken gerçek sevginin bir eksikliğidir.⁸² Hayatın odak noktası Hıristiyanlık sevgisidir. Günah ise bu sevginin zıddı olup, tam manasıyla, tanrının bilinen istediklerine karşı yapılan apaçık bir saygısızlıktır.⁸³

Fiili günahı da tehlike derecelerine göre değerlendirmek gerekir. Bu bağlamda kutsal kitapta *ölümcül günah* ile *hafif günah* kavramına değinilmiştir.⁸⁴ Bu kavramlar kilise geleneğine de yerleşmiştir.

1.1.3.1.1. Ölümcül Günah

Ölümcül günah, tanrı yasasının ciddi bir şekilde çiğnenmesine sebep olduğundan insanın yüreğindeki sevgiyi yok eden, insanın tanrıdan daha aşağı bir durumu tercih etmesi sebebiyle onu tanrıdan uzaklaştıran bir fiildir.⁸⁵

⁷⁹ Ratzinger ve dğr. *age*, 437, 438; Harman, “agm”, 282; Kılıç, *age*, 111.

⁸⁰ I. Yuhanna Mektup 5/ 17.

⁸¹ Romalılar 14/ 23.

⁸² Ratzinger, ve dğr. *age*, 436.

⁸³ Komisyon, *age*, 212.

⁸⁴ I. Yuhanna 5/ 16,17.

⁸⁵ Ratzinger ve dğr., *age*, 438.

Ölümcül günah sonucunda sevgi denen hayati kaynağa saldırı olduğundan yüreğin yenilenmesini ve tanrının merhametini celbedecek yeni bir değişime yani tövbeye ihtiyaç duyulacaktır.

Bir günahın ölümcül olması için şu üç şartın yerine gelmesi gerekir: “Tam bilinçli bir şekilde”, “isteyerek” ve “ciddi bir konuda” işlenmiş olmasıdır. Ciddi konu, Hz. İsa’nın zengin genç adama verdiği cevap olan on emirle belirlenmiştir.⁸⁶ Günahlar büyük ya da küçük olabilir. Mesela bir adamın canına kıymak hırsızlıktan; Ana babaya karşı gelmek bir başkasına asi olmaktan daha büyük suçlardır.

Bir günahın ölümcül günah sayılabilmesi için “tam bir bilinçle” ve “isteyerek” işlenmesi gerekir. Yapılan fiilin suç olduğunun, tanrının kanunlarına karşı geldiğinin bilinmesi gerekir. Bilmiyor gibi görünmek insanın ondan sorumlu olmayacağı anlamına gelmez bilakis cezasını artırır.⁸⁷ Kişinin günah hakkında istemeden bilgisiz kalması ise günahın sorumluluğunu azaltabilir ya da kaldırabilir.

Ölümcül günah, sevginin kendisi gibi insan özgürlüğünün radikal bir olasılığıdır. Sevginin yitirilmesi ve onurlu olma durumundan uzak kalmadır. İşlenen ölümcül günahattan pişmanlık duyulmaz ve tanrının bağışı yeniden elde edilmezse, Mesih krallığından atılmayla karşı karşıya kalınır.⁸⁸

Kutsal ruha küfretmek ise asla bağışlanamayacak bir günahdır.⁸⁹ Ancak tanrının rahmetinden ümit kesilemeyeceği için tövbe gereklidir.⁹⁰

1.1.3.1.2. Hafif Günah

Ölümcül günahın sevgiyi tamamen yok etmesine rağmen sevgiyi inciten ve yaralayan hafif günahta ise sevgi devam eder. Hafif günah, önemsiz bir konuda ahlak yasasının belirttiği koşullara uymamak ya da ciddi bir konuda ahlak yasasına tam bilinçli olmadan veya tam rıza göstermeden karşı gelmektir.⁹¹ Hafif günah sevgiyi azaltır; dünya

⁸⁶ Markos 10/ 19.

⁸⁷ Markos 3/5,6; Luka 16/ 19-31; Ratzinger ve dğr., *age*, 212-214.

⁸⁸ Ratzinger ve dğr., *age*, 440.

⁸⁹ Markos 3/ 29.

⁹⁰ Ratzinger ve dğr., *age*, 440.

⁹¹ Komisyon, *age*, 215.

nimetlerine karşı bozuk bir eğilim duyulmasına sebep olur; erdemlerin kullanımında ve ahlakî açıdan iyi olan şeylerin uygulanmasında ruhun yükselişini engeller. Dünyevi cezaları üzerimize çeker. Önemsenmeyen hafif günahlar zamanla ölümcül günahın işlenmesine yol açar. Buna rağmen hafif günahlar, tanrının sevgisi ve rahmetinden bizi mahrum etmez, tanrı ile yapılan anlaşmayı bozamaz. Bunlar tanrının inayeti ve insanın gayretiyle düzeltilebilir.

1.1.3.2. Aslî Günah

Yahudilik ve İslâmiyet gibi ilahi dinlerde bulunmayan aslî günah, Hıristiyanlığın temel inançlarından biri olarak kabul edilmektedir. Hıristiyanlığın temel öğretilerinden birisi olan aslî günah, kurtuluş eylemi ile yakından ilişkilidir. Bu anlayışa göre Hz. Âdem'in işlediği ilk günah onun nesillere sirayet etmiştir. Allah da insanlığı bu durumdan kurtarmak için biricik oğlu İsa'yı insanlık için feda etmiştir.⁹²

Hıristiyanlıkta bir doktrin haline gelen aslî günahın bir çok yorumu olmakla beraber en yaygın olanı; Hz. Âdem ile Havvâ'nın cennette yasak meyveden yemek sûretiyle günaha girmeleri ve bu günahın nesilden nesile geçmiş olmasıdır.⁹³ Her insanın doğumuyla beraber getirdiği günaha "Aslî Günah" denir. Bu inanışta insanlar ilk günah işleyen nesline ait olmaları sebebi ile "mecâzi" olarak günahkar kabul edilmektedir. Bunun için Hıristiyanlık, insanı doğuştan günahkar ve ölümün mahkumu olarak tanımlamaktadır.

Aslî günah konusunda ilk yorum yapan St. Paul olmuşsa da dört kanonik incilde kefarete, kurtuluş ve çarmıh hadiselerinde aslî günaha dolaylı atıflar bulunmaktadır.⁹⁴ St. Paul İncillerde geçen çarmıh ve kurtuluş doktrinini sağlam bir temele oturtmak için böyle farklı bir görüş ortaya atmıştır.⁹⁵ Daha sonra V. yüzyılda St. Augustin bunu sistemleştirmiş, 1545 yılında ise Trent Konsilinde tekrar gündeme gelerek, bir Hıristiyan ilkesi olarak kabul edilmiştir. Hıristiyanlıkta önemli bir rükun olan aslî günah gelecek bölümde daha detaylı olarak incelenecektir.

⁹² Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına göre Hıristiyanlık*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, 63-65, 177-181.

⁹³ Günay Tümer, "Aslî Günah", *DİA*, İstanbul, III/ 496.

⁹⁴ Romalılar 3/ 9, 10, 23; 5/ 15.

⁹⁵ Tümer, "agm", 496.

1.2. Asli Günah

1.2.1. Aslî Günahın Kaynağı

Hız. İsa'nın Yahudi toplumu içerisinde doğmuş, büyümüş, gelişmiş olduğu ve *Tevratı* tasdiklediği ve bir restorasyon peygamberi olduğu bilinmektedir.⁹⁶ Bunun yanında Hız. İsa dahil ilk Hıristiyanların mabede devam ettiği de kaynaklarda belirtilmektedir.⁹⁷ Ancak daha sonra Hız. İsa taraftarları Mesîhi kabul etmeyen Yahudilerden ayrılmış, kendilerine has bir inanç sistemi oluşturmuşlardır. Bu inanç sistemini oluştururlarken de tamamen eski inançlarından ayrılmamışlardır. Başlangıçtan günümüze kadar Hıristiyanlar *Eski Ahid*'i de kutsal kitap olarak kabul etmişler ve *Ahd-i Atik* ile *Ahd-i Cedid*'i *Mukaddes Kitap* adı altında beraber basmışlardır.

Hıristiyanlar, yaratılış ve ilk insana ait bilgileri⁹⁸ *Eski Ahid*'in Tevrat bölümünden almışlar fakat, pasajları yorumlama noktasında Yahudilerden ayrılmışlardır. *Tevrat*'taki Hız. Âdem kıssasında ağırlıklı olarak Yahudiler kainatın, dünyanın, nerede, ne zaman ve niçin yaratıldığı gibi konular üzerinde dururken; Hıristiyanlar Hız. Âdem ve yaratılışı üzerinde durmuş; Hız. Âdem'in mükemmelliği, ilk günahı işlemesi, yasak meyveyi yemesi ve bunların sonucunda ölümün bu dünyaya girmesi gibi konular üzerinde durmuşlardır.⁹⁹

Dört kanonik incilde her ne kadar aslî günahla ilgili açık ifadeler bulunmasa da, kefaretil ve çarmlıhla ilgili ibâreler dolaylı olarak bu konuyla ilişkilendirilebilir. İnciller, Babanın nezdinde yegane şefaatinin Hız. İsa olduğunu¹⁰⁰ ve onun bütün beşeriyetin günahlarına kefaretil için geldiğini haber vermektedirler.¹⁰¹ Hız. İsa'nın insanlığa hizmette bulunmak ve insanlığın kurtuluşu için geldiği şeklindeki anlayış, Hıristiyan ilahiyatı tarafından bir

⁹⁶ Matta 5/ 18; Mahmut Aydın, *Tarihsel İsa, İmanın Mesîhinden Tarihin İsa'sına*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2002, 181; Gündüz, *age*, 132; Mehmet Çelik, *Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi*, Akademi Kitapevi, İzmir, 1998, 48.

⁹⁷ Ernest Renan, *İsa'nın Hayatı*, trc. Ziya İhsan, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1964, 20-28.

⁹⁸ Tekvin 3/ 3-21.

⁹⁹ C.J. Peter- K. Mc Mahon, "Original Sin", *New Catholic Encyclopedia*, The Catholic University of America, 2003, X/ 664-672.

¹⁰⁰ I. Yuhanna 2/ 1.

¹⁰¹ Matta 20/ 28; 26/ 28; Markos 10/ 45.

inanç ilkesi olarak benimsenmiştir.¹⁰² Hz. Âdem'in günahıyla ilgili bu ve buna benzer ibâreler, St. Paul tarafından ortaya atılan "kurtarıcılık" doktrinini ortaya koyabilmek için değişik bir izah getirmesine imkan hazırlamıştır. Dolayısıyla Hz. İsa'ya yüklenen "kurtarıcılık" doktrini göz önüne alındığında Hz. Âdem'in cennette işlemiş olduğu günah büyük önem kazanmıştır.

St. Paul'a göre "ölüm insan vasıtası ile geldiği gibi, ölümlerin kıyımı da insan vasıtası ile olmalıdır."¹⁰³ O, "Nasıl bütün insanlık Hz. Âdemde ölümlü oldu ise, böylece de bütün insanlık Mesih'te dirilecektir."¹⁰⁴ ifadesi ile, Hz. Âdemi bütün insanlığı günaha maruz bırakan biri, Hz. İsa'yı da bu günahattan kurtaran biri olarak görmüştür.

Hz. Âdem ve Havvâ tarafından işlenen suç, Hıristiyanlık'ta günahın ilk kaynağı olarak görülmüş ve bu St. Paul tarafından "Nasıl günah bir adam vasıtasıyla ve ölüm günah vasıtasıyla dünyaya girdiyse, böylece ölüm de bütün insanlara geçti, çünkü hepsi günah işlediler." şeklinde ifade edilmiştir.¹⁰⁵ Böylece ilk günahdaki Hz. Âdem'in iradesinin rolü açık bir şekilde dile getirilmiştir. Onun için aslî günah incelenirken, Hz. Âdem'in yaratılışı ve ilk hayatı hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

1.2.1.1. Hz. Âdem ve Düşüş

Eski Ahid'de verilen bilgilere göre ilk insan olan Hz. Âdem, Allah tarafından yerin toprağından bitki ve hayvanlardan sonra varlıkların sonuncusu¹⁰⁶ olarak yaratılmıştır. Allah yeryüzünde denizin balıklarına, kara hayvanlarına, göğün kuşlarına, yerde sürünenlere ve bütün yeryüzüne hakim olsun diye insanı bir erkek ve dişi olarak kendi sûretinde yaratmıştır.¹⁰⁷ Böylece Hz. Âdem'in diğer varlıklardan üstün olduğu ve diğer varlıklara hükmetme yetkisine sahip olduğu belirtilmektedir. Ancak bunu yaparken Allah'ın denetimi altında ve ona karşı sorumlu olduğu da görülmektedir.¹⁰⁸ Ayrıca canlı

¹⁰² Filiplilere 2/ 6-11.

¹⁰³ I. Korintoslular 15/ 21.

¹⁰⁴ I. Korintoslular 15/ 22.

¹⁰⁵ Romalılar 5/ 12.

¹⁰⁶ Tekvin 1/ 26,27.

¹⁰⁷ Tekvin 1/ 26-28.

¹⁰⁸ Tekvin 3/ 9-12.

ve cansız bütün varlıkların isimlerini Hz. Âdem'in koyma yetkisinin verilmesi bir başka açıdan onun değer ve önemini fark ettirmektedir.¹⁰⁹

Eski Ahid'i kabul etmelerine rağmen Hıristiyanlar konuya Yahudilerden farklı yaklaşmışlar, Hz. Âdem'i yaratılışının cismaniliği yerine onun yaratılışının felsefesini yapmış ve Hz. Âdem'i gerçek bir şahsiyetten ziyade bir sembol olarak görmüşlerdir.¹¹⁰

Allah, Hz. Âdem'i yarattıktan sonra şarkın bir yerinde olan Aden'de bir bahçe yapmış ve Hz. Âdem'i oraya koymuştur. Hz. Âdem'in o bahçede bulunan her şeyden faydalanmasına izin verilmiş, fakat iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemesi yasaklanmıştır.¹¹¹ Hıristiyan literatürüne göre Hz. Âdem'in yasak ağaçtan yeyip yememekle imtihana tabi tutulduğu kabul edilmiştir. Yine Hz. Âdem'in cennetteki iyilik ve kötülüğü bilme ağacıyla, hayatla ölüm arasında bir tercihe maruz kaldığı belirtilmiştir.¹¹²

1.2.1.2. Yasak Ağaç

Hz. Âdem ve Havvâ yaratıldıktan sonra cennette bulunan iyilik ve kötülüğü bilme ağacıyla ve hayat ağacı denilen bir nesneyle imtihana tabi tutuldukları bilinmektedir.

Genelde Hıristiyan teologlar “iyilik ve kötülüğü bilme ağacı” ve “hayat ağacı” denilen bu ağaçların nitelikleri üzerinde durmamakta sadece insan üzerindeki etkilerinden söz etmektedirler. Hz. Âdem'in bu ağaçtan yemesi sonucu Allah'ın emrini reddetmiş, ona olan bağlılığını bırakmış ve yaratılışında var olan özgürlüğü kötüye kullanmış olduğu bildirilir. Hıristiyan teologların ekseriyeti bu ağaçların birer sembol olduğu noktasında birleşmektedirler.¹¹³

“Yasak ağaç” tabiriyle Cennette bulunan Hz. Âdem ve Havvâ'ya yaklaşmalarının yasaklandığı ama bu yasağı çiğneyip meyvesinden yedikleri ağaç kastedilmektedir. Hz. Âdem ve eşinin cennette iken bilgi edinme güçlerinin olmaması sebebiyle, onlar

¹⁰⁹ Tekvin 2/ 19.

¹¹⁰ Mustafa Erdem, *Hz. Âdem İlk İnsan*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994, 57.

¹¹¹ Tekvin 2/ 16, 17.

¹¹² Tekvin 2/ 17.

¹¹³ Peter- Mc Mahon, “agm”, X/ 778, 779.

cennetten çıkarıldıktan sonra bu ağaca “iyilik ve kötülüğü bilme ağacı” adı verilmiştir.¹¹⁴

Eski Ahit’te Allah o ağaçtan yenildiği takdirde mutlaka ölüneceğini bildirirken¹¹⁵ bir başka yerde yılan onlara “gözleriniz açılacak iyiliği ve kötülüğü bilmede Allah gibi olacaksınız” demiştir.¹¹⁶

Kitâb-ı Mukaddes’te hayat ağacının ismi geçmekle beraber bunun niteliği hakkında fazla yorum yapılmamaktadır. Fakat topraktan yaratılan insanın, yeşil yapraklarıyla ebedîyeti temsil eden “hayat ağacı”nın meyvesiyle güçleneceği ve ebedî kudrete sahip olacağı belirtilmektedir.¹¹⁷

Nitekim Tekvin’de ele alınan Hz. Âdem ve Havvâ kıssasında onların hayat ağacına ulaşamadıkları için, hem cennetten çıkarıldıkları hem de ebedî hayattan mahrum kaldıkları belirtilmektedir.¹¹⁸

Hıristiyan teologlarına göre hayat ağacından yiyenlerin tanrı gibi ölümsüz olduğuna inanılmaktadır. Hz. İsa ve hayat ağacı arasında bir bağlantı kurulmuş, nasıl Hz. İsa’ya inanıldığı takdirde kendisi gibi ölümsüz olunacağına inanılıyorsa, hayat ağacından yemek de insanı, öyle ölümsüzleştirdiğine inanılmaktadır.

1.2.1.3. Hz. Âdem’in Günahının Sonuçları

İrade ve seçme hürriyetine sahip olan Hz. Âdem’in eşi yılanın aldatması sonucu yasak meyveye yaklaşmış ve Hz. Âdemi de teşvik ederek yasak meyveden yemiştir. Hz. Âdem’in yasak meyveden yemesi sonucu açık bir günah işlediği¹¹⁹ bunun sonucunda gözlerinin açıldığı, çıplaklığını fark ettiği ve bu nedenle utanıp saklanmak istediği¹²⁰ ve Allah’ın da onu sorguya çektiği¹²¹ belirtilmektedir.

¹¹⁴ Erdem, *age*, 68.

¹¹⁵ Tekvin 2/ 17; 3/ 3.

¹¹⁶ Tekvin 2/ 4,5.

¹¹⁷ Erdem, *age*, s. 67.

¹¹⁸ Tekvin 3/ 22-24.

¹¹⁹ Tekvin 3/ 6.

¹²⁰ Tekvin 3/ 7.

¹²¹ Tekvin 3/ 11.

Bazı Hıristiyan ilahiyatçılar Hz. Âdem'in eşine karşı bir zafiyet içinde bulunduğunu¹²² onun tesirinde kalarak günah işlediğini savunurken, bazıları da bu günahın Hz. Âdem'in iyilik ve kötülüğü bilmede Allah gibi olma arzusundan kaynaklandığı savunmuşlardır.¹²³

Kimi Hıristiyan teologlar Hz. Âdem'in yasak meyveden yemesi sonucu çıplaklığa düşmesiyle, günaha girişin sebebini şehvet olarak yorumlamışlardır. Ancak aslî günahı sistemleştiren St. Augustin bu görüşe katılmayıp, şehvetin aslî günaha sebep olmadığını; asıl aslî günahın şehvete neden olduğunu iddia etmiştir.¹²⁴

Hz. Âdem'in isteyerek veya istemeyerek yediği bu yasak meyve kendisini ve atası bulunduğu insanlığı derinden etkilemiş; insanın sahip olduğu meşakkatli, sıkıntılı bu imtihan dünyası onun bu tercihinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹²⁵ Tevrat'ta verilen bilgiye göre ise, Hz. Âdem'in yasak meyveden yemesiyle birlikte O, iyiyi ve kötüyü bilmede tanrıya benzemiştir. Fakat hayat ağacına dokunmasını yasakladığı halde, bu ağacın meyvesinden yemesinden dolayı onu yeryüzüne göndermiştir.¹²⁶

Kitâb-ı Mukaddes'e göre Hz. Âdem'in işlediği bu günahın sonucu ölüm, çileli hayat, düşmanlık, korku, haya ve utanma olarak belirlenmiştir.¹²⁷ Cennette yasak meyveden yediği takdirde öleceği söylenen¹²⁸ Hz. Âdem, hemen ölmemiş, içinde bin bir çilenin bulunduğu yeryüzüne gönderilmiştir. Nitekim Hz. Âdem belli bir yaşam süresinin ardından toprağa döndürülmüştür.¹²⁹

Bazı Hıristiyan teologlar, Tekvin 3/ 3, 24' te geçen Hz. Âdem'in yasak meyveden yemesi halinde öleceği söylendiği halde ölmemesi bu ölümün maddi değil mânevî şekilde olduğu yorumunu getirmişlerdir. Maddi ölümün ise daha sonra gerçekleştiğini

¹²² Tekvin 3/ 12; Erdem, *age*, 78.

¹²³ Tekvin 2/ 5-22.

¹²⁴ Erdem, *age*, s. 78.

¹²⁵ C.J. Peter- K. Mc Mahon, "agm", X/ 778, 779.

¹²⁶ Tekvin 3/ 22,23.

¹²⁷ Erdem, *age*, 81-82.

¹²⁸ Tekvin 3/ 3.

¹²⁹ Tekvin 3/ 19.

söyleyip bunu; ağaçtan kesilen bir dalın yeşil görünmesine rağmen ağaç ile irtibatının olmaması gibi örneklerle açıklamışlardır.¹³⁰

1.2.2. Hıristiyanlıkta Aslı Günah Anlayışının Oluşmasında Diğer Dinlerin Etkileri

Malum olduğu üzere Hıristiyanlık, Filistin’de Yahudi toplumu içerisinde zuhur etmiş bir dindir. Filistin topraklarında bu dinin tebliği yapılırken her yıl hac için Kudüs’e gelen gurbet Yahudileri tarafından bu dinin kabul görmesi, mecrasını Kudüs dışına taşımıştır. Havarilerin aklından bile geçmeyen Gurbet Yahudileri,¹³¹ St. Paul ile ayrı bir önem kazanmış tebliğin boyutu Gentileler’e¹³² kadar uzanmıştır.

St. Paul, Hıristiyanlık tarihinde bu dinin şekillenmesinde en önemli kişidir. St. Paul, Kilikya’nın Tarsus şehrinde dünyaya gelmiş ve orada yetişmiştir. Tarsus, Anadolu yaylası ile Şam diyarı arasında Kilikya’nın kapısı olmakla beraber Yunan, İtalyan, Frigya, Kapadokya, Fenike gibi toplumlarla ve ticaret yollarının kavşak noktasında yer alması sonucunda, bu medeniyet ve kültürlerden etkilenmiş bir kenttir. Şehir inançları bakımından şarklı kalmakla beraber yazı dili ve fikirde Yunan kültürü etkisinde kalmıştır. Ayrıca şehirde Stoa felsefesinin hakim bir unsur olduğu da kayıtlar arasındadır.¹³³

St. Paul, Yahudi olmakla beraber Yunan kültürü etkisinde büyümüş, Yunanca yazmış ve Yunanca eğitim görmüştür. Tarsus’un Roma, Helen ve diğer Ortadoğu dinlerinden etkilenmiş olması sebebiyle onun Yunan kültürünün yanı sıra bu medeniyet ve dinlerden de etkilendiği söylenilmektedir.¹³⁴

Hıristiyanlar, aslı günahı *Ahd-i Atik*’e dayandırdıklarını söylemektedirler. Fakat ne *Ahd-i Atik*’in gerçek müntesipleri olan Yahudilerde ne de Kanonik İncillerde böyle bir inanç bulunmamaktadır. Bu nedenle bazı araştırmacılar aslı günahın St. Paul’un çevresinde bulunan Grek, Hitit, Sümer, Babil gibi medeniyetlerin yanında Helenistik kültürlerin ve

¹³⁰ Erdem, *age*, 78.

¹³¹ Gurbet Yahûdileri: Kudüs ve çevresi dışında yaşayan Yahûdiler.

¹³² Gentile: Yahûdiler dışındaki diğer milletler.

¹³³ Fuat Aydın, *Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Danışman; Ömer Faruk Harman, İstanbul, 2000, 30.

¹³⁴ Aydın, *age*, 30,31.

diğer çevre dinlerinin etkisinde kalarak, Hıristiyanlığa sonradan sokulan bir inanç olduğunu iddia etmektedirler.¹³⁵

1.3. Aslı Günahın Teşekkülü

1.3.1. Hz. İsa ve Hıristiyanlık

Hıristiyanlık dini Hz. İsa'nın hayatı, kişiliği, öğretileri ve O'nun ilahi ve beşeri kimliği üzerine kurulmuş bir dindir. Hz. İsa'nın bu özellikleri tarih boyunca tartışılmıştır. Bununla ilgili olarak Hıristiyan dünyasında birçok eserin yazılması yanında, değişik zeminlerde tartışılmış hatta bir çok Hıristiyan fırkası ardı arkası kesilmeyen bu münakaşalar sonucu ortaya çıkmıştır.

Son dönem Hıristiyan teologlar, Hz. İsa hakkında devam eden bu tartışmaları sağlam zemine oturtmak için¹³⁶ değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Bu görüşler içerisinde bilimsel gerçekliğe sahip olanların yanında, bazıları da mitos düzeyinde kalmıştır. Günümüzde ise Hz. İsa ile ilgili araştırmalar Kristoloji bilimi adı altında incelenmektedir. Bu tartışmalardan ortaya çıkan değişik İsa görüşlerinden başlıcaları ise İncil yazarların İsa'sı, Mitoloji halinde olan İsa ve Tarihsel İsa'dır.¹³⁷ Ancak günümüzde en çok tartışılan İsa Tarihsel İsa'dır.¹³⁸

Bazı Hıristiyan teologlar, varlık öncesi mevcut olan, insanlığın kurtuluşu için bedenleşen, acı çekerek can veren, tekrar dirilip ilahi vecheye büründüğüne inanılan İlahi Oğul İsa'yla M.S. I. Yüzyılda Filistinde yaşayan İsa'nın farklı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca onlar Hıristiyan düşüncesinin İsa'nın Uluhiyeti ve Mesîhliği üzerine kurulmasından dolayı tarihsel İsa'nın fazla önem arzetmediği noktasında aynı düşünceye sahip olmuşlardır.¹³⁹ Örneğin Tarihsel İsa ile Hıristiyanlıkta bir inanç esası olan İsa arasındaki farklılığa vurgu yapan Bultman; Hıristiyanlıkta imana konu olan Oğul İsa'nın, Tarihsel İsa'nın kendisi değil de erken dönem Hıristiyan tebliğinin Mesîhi

¹³⁵ Mehmet Çelik, "Sır Dinleri", Atatürk ÜİFD, Erzurum, 1998. VIII/ 213-223; Gündüz, *age*, 85-120.

¹³⁶ Kristoloji: Hz. İsa'nın tabiatını ve öğretilerini inceleyen bilim dalı.

¹³⁷ Gündüz, *age*, 121-153.

¹³⁸ Aytunç Altındal, *Türkiye ve Ortodokslar*, Anahtar Kitaplar Yayınları, Ankara, 2002, 188.

¹³⁹ Durali Gül, *Hıristiyanlıkta Aslı Günah Doktrini Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Felsefe Ve Din Bilimleri Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danış; Mustafa Erdem, Ankara, 2002, 42.

olduğunu belirtmiştir. Crossan da tarihsel açıdan ele alınan İsa ile teolojik açıdan ele alınan Mesih arasında olan tartışmanın Hıristiyanlığın can alıcı noktalarından biri olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁰ Dolayısıyla İsa'nın kimliğini ortaya koyabilmek için Hz. İsa'nın hayatını incelemek yerinde olacaktır.

1.3.1.1. Hz. İsa'nın Hayatı

Hz. İsa'nın hayatı ile ilgili bilgi veren tarihsel kaynakların sınırlı olduğu belirtilmektedir.¹⁴¹ Kononik,¹⁴² apokratif¹⁴³ kaynakların dışında Hz. İsa'nın hayatı ile ilgili herhangi bir güvenilir kaynak bulmak neredeyse imkansız gibidir.¹⁴⁴ Özellikle Hz. İsa'nın çocukluk ve gençlik yıllarına yönelik birinci dereceden kaynakların olmaması, Hıristiyan teolojisinde Hz. İsa'nın şahsından çok onun ilahi yönünün üzerinde durulduğuna delil gösterilmektedir.¹⁴⁵ Diğer taraftan İsa'nın tarihi bir şahsiyet olup olmadığı 19. yüzyılda bir çok batılı teolog tarafından tartışılmış ve bazı¹⁴⁶ araştırmacılar gerçekte yaşamadığını ileri sürmüşlerdir.¹⁴⁷

İncillere göre Hz. İsa, kral Herod günlerinde M.Ö. 4-6 yıllarında¹⁴⁸ Beytelehem'de¹⁴⁹ Bakire Meryem'den dünyaya gelmiştir.¹⁵⁰ Sekizinci gününde ismi konmuş ve sünnet olmuştur.¹⁵¹ Kırk günlük iken Tanrıya sunulmak üzere Kudüs'e götürülmüştür.¹⁵² Daha sonra belli bir dönem kral Herod tarafından öldürölmek istenmiştir.¹⁵³ On iki yaşlarına geldiğinde Fısıh Bayramı için Kudüs'e götürölmüş¹⁵⁴ ve Yahudi ileri gelenleriyle sorulu cevaplı münazaralar yaptığı ve herkesi kendisine hayran bıraktığı bildirilmiştir.¹⁵⁵

¹⁴⁰ Gündüz, *age*, 123.

¹⁴¹ Gündüz, *age*, 126.

¹⁴² Kilisece güvenilir; M.S. 55. Paul tarafından yazıldığı tahmin edilen mektuplar ile M.S. 70-100 yılları arasında yazıldığı sanılan dört İncil ve diğer Yeni Ahid yazılarıdır.

¹⁴³ Petrus, Mısırlılar, Thomas, Barnabas, Çocukluk İncilleri, Yahudi-Hıristiyan İncileri vd.

¹⁴⁴ Şinasi Gündüz, *Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001, 136.

¹⁴⁵ Ömer Faruk Harman, "İsa", *DİA*, İstanbul, 2002, XXII, 446.

¹⁴⁶ Gündüz, *age*, 129.

¹⁴⁷ Gündüz, *age*, 126, 127.

¹⁴⁸ Mehmet Katar, "Hıristiyanlıkta Hz. İsa'nın Doğumu ile İlgili Kutlamaların Ortaya Çıkışı", *İslâmiyat*, 2000, III, sa.,4, 115-131.

¹⁴⁹ Matta 2/1

¹⁵⁰ Günay Tümer, "Hz.Meryem", *DİA*, XXIX, Ankara, 2004, 98-134. Gündüz, *age*,154-159.

¹⁵¹ Luka 2/1-21.

¹⁵² Luka 2/ 21-40.

¹⁵³ Matta 2/1-23.

¹⁵⁴ Luka 1/80, 2/52.

¹⁵⁵ Luka 2/41-52.

1.3.1.2. Hıristiyanlığın Doğuşu

Aslen bir Yahudi olan Hz. İsa, Yahudi toplumu içinde doğmuş ve orada büyümüştür. İlk mesajlarını sunmaya başladığı zaman semavi melekutun yakın olduğunu, bunun için insanların tövbe etmeleri gerektiğini söylemiş ve vaftizci Yahya'nın yanına gitmiştir.¹⁵⁶

Hz. İsa'nın doğduğu ve yetiştiği Yahudi çevresindeki en büyük fırkalar Ferisîler, Sadukîler ve Essenîlerdi. XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar Hz. İsa'nın en çok tebliğ ettiği ve mücadelede bulunduğu gurup olarak Ferisîler ve Sadukîler bilinmekte idi. Fakat 1947'de Ölü Deniz (Qumran) yazmaları bu tarihi durumu aydınlatarak yeni bilgiler sunmuştur. Essenîler, Ürdün nehri civarında mağaralarda ictimai hayattan uzak yaşıyor, Allah'ın birliğine, ebedî ahiret hayatına ve ruhun ölümsüzlüğüne inanıyorlardı. "Disiplin el-Kitap"¹⁵⁷ adında bir kitapları vardı. Bekarlığı esas alıp, mala mülke önem vermeyen zühd hayatı içerisinde yaşayan bu sosyal grup, dini temizliğe uyarlar, soğuk su ile yıkanır, sebt gününe titizlikle riayet ederler, cemaat hayatı yaşarlar, ibadet ve *Kitâb-ı Mukaddes* tetkikine çok önem verirler, beyaz elbise giyer, silah taşımazlardı. Kudüs'ü hakimiyeti altında tutan işgalci ve müşrik Roma hakimiyetini meşru kılmayı günah sayıyorlardı. Çünkü gerçek bir Yahudi Yahve'den başkasının hakimiyetini kabul etmezdi. Essenîler, mabet Yahudilerinden çok farklı idiler. Her şeyden önce Tevrat'ı geçim vasıtası yapmıyorlar, onu hükümlerine göre yaşamak için öğreniyorlardı. Essenîler kapalı bir toplum halinde yaşadıkları için, Romalılar onların sırlarını öğrenemiyorlardı ve evlenerek çoğalamadıklarından cemaatlerinin devamlılığını evlat edinerek sağlıyorlardı.

Hz. Zekeriyya'nın ihtiyarlığı sırasında doğan oğlu Hz. Yahya'nın Essenîler arasında yetiştiği hatta Essenîleri teşkilatlandığı, bir rivayete göre Hz. İsa'nın da Essenî rehberlerce yetiştirildiği bildirilmektedir. Hz. İsa'nın silahlı bir mücadele yapmayıp, onlar gibi ruhi ve ahlakî bir tebliğ yapmış olması Essenîler rehberliğinde yetişmesinin bir sonucudur.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Matta 3/ 3-11; 4/ 17.

¹⁵⁷ Essenîler'in günlük dini okuma kitapları.

¹⁵⁸ Suat Yıldırım, *Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık*, Işık Yay., İzmir-2005, 27-29.

Sadukîler, Hıristiyanlığın başlangıcında Yahudi aristokrasisini temsil ederlerdi. Sadukî kelimesi, Rahip Saddak'tan türetilmiş olan Yunanca Saddoukai'den gelmektedir. Sadukîler kendilerinin rahipler sınıfına bağlı olduğunu, soylarının Hz. Musa'nın kardeşi Hz. Harun'a dayandığını söyleyerek, büyük prestij elde etmişlerdir. Bu topluluğun diğer bir önemi de mabedin hizmetinde görev almalarıdır. Onlara göre rahipler mabedin hizmetinde olmalıdır çünkü, tanrı Yahve'ye ancak onların aracılığıyla ulaşılmakta, ülkenin hayatı onlarla garanti altına alınmakta ve kanunlar onların aracılığıyla icra edilmekteydi.¹⁵⁹

Diğer yandan bunlar halkın ekili dikili arazilerinden vergi aldıkları için ekonomik durumları çok iyi bir grup idi.¹⁶⁰ Sadukîler, bütün dini kuralları, kutsal kitapta bulunan Tevrat'ın ilk beş kitabına özellikle de Çıkış, Levililer ve Tesniye bölümüne önem vermişlerdir. İnsanın ölümsüzlüğünü, öldükten sonra dirilmeyi ve kaderi inkar etmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak da her şeyin insanın hür iradesine bağlı olduğunu savunup iyi ve kötünün insanın kendi elinde olduğunu iddia etmişlerdir.

Ferisîler ise, aristokrat ve fakirler arasında orta tabakada bulunan bir gurup idi. Ferisî kelimesi "ayrılmış" anlamına gelmektedir. Yani diğer Yahudilerden ayrılmış bir gurubu temsil etmişlerdir. Ferisîler'in en önemli özelliği dini bir gurup olmalarıdır. Bundan dolayı da, diğer grupları özellikle de Sadukîler'in dindarlıklarını hafife almışlardır.

Ferisî olmak için belli bir guruptan olma şartı yoktur. Ferisîler'in çoğu yazıcılardan meydana gelmişlerdir. Çünkü Ferisî olabilmek için kutsal yazıları çok iyi bilmek gerekmektedir. Kutsal kitaba vukufiyetleri kendilerini diğer Yahudi cemaatlerinden daha dindar görmelerine sebep olmuştur.¹⁶¹

Ferisîler her zaman Yahudi ve dindar olma özelliğini korumaya çalışmışlar, dini yaşamak için siyasetten uzak durmuşlardır. Ferisîlerin dini özellikleri ise; Yahudi şeriatına ve atalarından kendilerine intikal eden geleneğe ciddi şekilde riayet etmişler,

¹⁵⁹ Aydın, *age*, 7-8. Ayrıca bkz. Mehmet Aydın, *Dinler Tarihine Giriş*, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2000.125-126.

¹⁶⁰ Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, TDVY, Ankara, 1995, 8.

¹⁶¹ Luka 18/ 11.

Cumartesi gününe tam olarak uymuşlar, temizliğe çok önem vermişler, kaderi ve cüzi iradeyi birlikte kabul etmişlerdir.¹⁶²

1.3.1.3. Hz. İsa'nın Risaletini Tebliğ Dönemi

Hıristiyanlık Filistin bölgesinde Yahudiler içinden çıkmış bir davettir. Bu daveti yapan Nasıra'lı İsa'dır. Nasıra kelimesi, Allah'ın mukaddes kıldığı manasında olduğu gibi, yardım etme manasındaki ensar kelimesi ile de aynı kökten gelmiştir. Kimileri ise onu Hz. İsa'nın doğduğu farzedilen Nasıra kasabasına isnad etmişlerdir. Nasıra kelimesi ister Allah'ın mukaddes kıldığı anlamında, ister yardım etme manasında, isterse de Hz. İsa'nın doğduğu kasabaya mensubiyeti ifade için kullanılmış olsun, sonuçta Hz. İsa'ya Nasıralı, şeriatına da Nasara denilmiştir.¹⁶³

Hz. İsa'nın hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip olunamamıştır. Ancak onun hayatı hakkında kesin olmasa da İncillerde bir takım bilgiler rivayet edilmektedir.

Hz. İsa davet hayatının başlangıcında vaad edilen günün yaklaştığını söyleyerek insanları tövbeye çağırmıştır. Hz. İsa'ya tebliğ geldiğinde onun yaşıtı Hz. Yahya peygamberlik yapıyor ve insanları günahlardan temizlemek için Ürdün nehrinde vaftiz yaptırıyordu. Hz. Yahya'nın vaftizci lakabı buradan gelmiş olup Hz. İsa'yı da o vaftiz etmiştir.¹⁶⁴ Herod, Hz. Yahya'yı hapsedirdikten sonra peygamberlik Hz. İsa'ya kalmıştı.¹⁶⁵

Hz. İsa, davetinde Hz. Yahya'nın ifade ettiği temel unsurları; Allah'ın melekutunu, ebedî saadeti, alemleri şerden ve zulümden kurtaracak büyük inkılabın yakın olduğunu, seçkinler arasında olmak isteyenlerin tövbe etmeleri gerektiğini insanlara tebliğ etmiştir. Hz. İsa, tebliği sırasında kendisinin ne Mesih ne de tanrının oğlu olduğunu söylemiştir. Nitekim İncillerde de böyle bir kullanım yoktur. Hıristiyanlık tarihinde Tanrının oğlu lakabını ilk önce İncil yazarlarından Matta,¹⁶⁶ Markos,¹⁶⁷ Luka¹⁶⁸ ve sonra da St. Paul

¹⁶² Aydın, *age*, 9-11.

¹⁶³ Luka 1/ 26-27.

¹⁶⁴ Luka 3/ 21.

¹⁶⁵ Aydın, *age*, 17-19.

¹⁶⁶ Matta 11/ 27

¹⁶⁷ Markos 12/ 6

¹⁶⁸ Luka 20/ 13

kullanmıştır.¹⁶⁹ Hz. İsa'nın Tanrının oğlu olduğu noktasındaki ibare İbranice'deki "abd" kelimesinin diğer dillere oğul ve çocuk şeklinde çevrilmesinden kaynaklandığı belirtilmektedir.¹⁷⁰ İbranicedeki "oğul" kelimesi ilkin "Mesih" anlamına gelen krallar, seçkinler anlamında¹⁷¹ ikinci olarak İsrail, İsrailoğulları,¹⁷² üçüncü olarak ise melekler için bir ünvan olarak kullanılmıştır.¹⁷³

1.3.1.4. Hz. İsa ve Tevrat

Hz. İsa Tevrat'ı kabul etmekle beraber,¹⁷⁴ bu kabul Yahudi din adamlarının anladığı manada değildir. Aksine Hz. İsa dine, din adamlarından daha çok sarılmıştır. Hz. İsa'nın diğer Yahudi bilginlerinden farklı olan din anlayışı ve tebliğ metodu, Yahudilik üzerinde otorite sahibi olan kişilerin tepkisine sebep olmuştur.¹⁷⁵

Hz. İsa, Matta'nın 5/18 ibaresi ve Saff Suresi, (61) 7 âyetinde de ifade edildiği gibi ne havradan ayrı bir ibadethane kurmayı ne de günümüzdeki Hıristiyan mezheplerindeki ibadet şekillerini oluşturmayı düşünmüştür.

O, hayatta kaldığı müddetçe Yahudileri tevhide¹⁷⁶ ilahi hakimiyete¹⁷⁷ hak ile batıl arasındaki mücadeleye¹⁷⁸ hak yolunda imtihanın lüzumlu olduğuna¹⁷⁹ sabır ve metanete¹⁸⁰ ahirete müteveccih yaşamaya¹⁸¹ ilahi hükümlerine¹⁸² ve idarecileri halka hizmet etmeye davet etmiştir¹⁸³.

¹⁶⁹ Romalılar 1/3; 5/10

¹⁷⁰ Yıldırım, *age*, 48.

¹⁷¹ II. Samuel 6/14.

¹⁷² Çıkış 4/ 22-24; Hoşa 11/1

¹⁷³ Eyüp 1/6; 2/1

¹⁷⁴ Saff 61/ 7; Matta 5/ 18. Ayrıca Bkz. Muhammed Ataurrahim, *Bir İslâm Peygamberi Hz. İsa*, trc. Kürşat Demirci, İnsan Yayınları, İstanbul, 1994, 22; Gündüz, *age*, 159.

¹⁷⁵ Matta 2/ 1-23.

¹⁷⁶ Markos 12/ 28-32.

¹⁷⁷ Matta 6/ 9,10.

¹⁷⁸ Matta 10/ 34-37.

¹⁷⁹ Matta 10/ 38,39.

¹⁸⁰ Matta 5/ 39-42.

¹⁸¹ Matta 6/ 19,20.

¹⁸² Matta 11/ 28-30.

¹⁸³ Luka 22/ 25,26.

1.3.1.5. Havarilerin Faaliyetleri ve Gurbet Yahudileri

Hız. İsa ve havarileri, değişik kùltür ve dinlerin temayüz etmediği el-Celil bölgesinde yaşıyan sade Yahudilerden idiler.¹⁸⁴ Havariler, aralarına sonradan katılan St. Paul'a karşı tepki göstermiş iseler de O, Hıristiyan olduktan sonra kendini bu misyona adanmış ve Hız. İsa'nın öğretisi için bir çok seyahatler yapmıştır.¹⁸⁵

Bazı konularda Filistin Yahudileri kadar dinlerine bağlı olmayan Gurbet Yahudilerinin biraz daha esnek olduklarına işaret edilmiştir. Bu durum onların değişik din, kùltür ve medeniyetlerle etkileşimlerinin tabii bir sonucu olarak tezahür etmişti. Gurbet Yahudilerine en güzel örnek ise İskenderiyeli Filon'dur. O, Hız. Musa'ya indirilen hükümlerle Eflatun ve Filon felsefelerini birleştirmeye ve aralarında hiçbir farkın olmadığını ispat etmeye çalışmıştır. Filistin Yahudileri tebliğlerini "Yahudi milletinin galebesi" şeklinde ifade ederken, Gurbet Yahudileri 'hakikatin bütün dünyaya yayılması' düşüncesini taşımışlardır.

Hız. İsa'ya ilk inanan Yahudilerin hedefi O'nun öğretilerini diğer Yahudilere ulaştırmak iken, yılda bir kez Filistin'e gelen Gurbet Yahudilerinin etkisiyle bir çok Yunanlı Hız. İsa'nın öğretilerini kabul etmiştir. Bunun üzerine Yunanlılara tebliğde bulunması için havarilerden Barnaba Antakya'ya gönderilmiştir. Barnaba da yeni dine girenlerin çokluğu ve heyecanı karşısında tebliğini bu kitlelere ulaştırmak için bir Gurbet Yahudisi olan St. Paul ile temasa geçmiştir.¹⁸⁶

1.4. St. Paul ve Aslı Günah

1.4.1. St Paul'un Doğum Yeri ve Tarihi

St. Paul'un hayatı hakkında birkaç hariç kesin bilgiler elde etmek mümkün değildir. Onun hayatı hakkındaki en doğru bilgiler kendi mektupları ve Luka'nın kaleme aldığı Rasullerin İşleri adlı mektuplardan çıkarılmaktadır.¹⁸⁷ St. Paul'un doğum yeri ile ilgili

¹⁸⁴ Yıldırım, *age*, s. 46- 53.

¹⁸⁵ Mehmet Aydın, *age*, 96.

¹⁸⁶ Yıldırım, *age*, 58.

¹⁸⁷ Fuat Aydın, *Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları*, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Danışman, Ömer Faruk Harman, İstanbul, 2000, 28.

genel kabul gören bilgi onun Tarsus'ta doğmuş olmasıdır. Mektubundaki “Ben Kilikya'dan Tarsus'lu bir Yahudi, ehemmiyetsiz olmayan bir şehrin ahalisindenim; ve sana yalvarırım, kavme söylemek için bana izin ver.”¹⁸⁸ şeklindeki ifadesine göre, doğum yeri, onun zamanında egemenliği Yunanlılar üzerinde olan Kilikya'nın başşehri Tarsus'tur.¹⁸⁹

St. Paul'un doğum tarihi hakkında somut herhangi bir bilgi yoktur. Hatta doğum yeri kadar bile yoktur. Ancak bilinenden hareketle birçok araştırmacı onun hakkında bazı tahminlerde bulunmuşlardır. Stephan'ın M.S 33. yılında öldürüldüğü sıralarda onun Kudüs'te bulunduğu ve Sanhadrin mahkemesinin bir üyesi olduğu iddia edilmiştir ki bu iddiaya göre Onun, 30 yaşının üzerinde olduğu kabul dilmektedir. Çünkü Sanhadrin mahkemesi 30 yaşın altında üye kabul etmemektedir. Bunun yanında O'na Şam görevinin de verilmiş olması onun yaşının 30'un üzerinde olduğunu göstermektedir.¹⁹⁰ Bu görüşle bağlantılı olarak O'nun M.S. 62 yılında Roma'da hapis olduğu sırada Filamon'a yazdığı mektupta “Ben ihtiyar Pavlus, ve şimdi de Mesîh İsa'nın mahpusuyum, böyle bir adam olarak sevgiden ötürü rica etmeyi tercih ettim.”¹⁹¹ demesi yaşı ile ilgili iddialara delil gösterilmektedir.

Jeromi ise, St. Paul'un milattan sonraki ilk on yılda doğduğunu söylemiştir.¹⁹² Ancak daha sonra modern yazarların bir kısmı yukarıda ifade edilen bilgilerden yola çıkarak onun Hz. İsa'nın doğum tarihinden bir iki ya da dört yıl önce olduğunu söylemişlerdir. Bazı araştırmacılar da Hz. İsa'nın doğum tarihinin M.Ö. 5-6 olduğundan yola çıkarak St. Paul'un doğum tarihinin M.Ö. 7-8 ve 9 olabileceğini iddia etmişlerdir.¹⁹³

1.4.2. St. Paul'un Yetiştığı Ortam

St. Paul Kilikya'nın Tarsus şehrine yerleşmiş bir Yahudi ailesinin çocuğudur. Şam ve Anadolu arasında geçiş köprüsü olan Tarsus, Yunanistan, İtalya, Frigya, Kapadokya, Şam, Kıbrıs, Fenike ve Mısır ticaret yolları üzerinde bulunuyordu. Bu bölge önemli ticaret yolları üzerinde bulunmasının bir sonucu olarak, değişik fikir ve cereyanların

¹⁸⁸ Rasüller 21/ 39

¹⁸⁹ Fuat Aydın, *age*, 28.

¹⁹⁰ Fuat Aydın, *age*, 28, 29.

¹⁹¹ Filamon / 9.

¹⁹² Fuat Aydın, *age*, 29.

¹⁹³ Fuat Aydın, *age*, 29.

etkisi altında kalmıştı. Tarsus, bir mekan olarak bir doğu şehri olsa da bir çok noktada Yunanlaşmıştı. Okulları ve üniversiteleri tamamen yunan etkisi altında idi.¹⁹⁴ St. Paul bu okullarda eğitim görmüş, özellikle Gameliel'in rahle-i tedrisinden geçmişti. Gameliel, aslen bir Ferisî olup aynı zamanda Sanhadrin mahkemesinin bir üyesi idi.

St. Paul her ne kadar Kudüs'te yetişmemiş olsa da, Antakya ve İskenderiye'de belli bir Yahudi nüfusunun olması sebebiyle Yahudi formasyonuna tamamen hakimdi. Çünkü biz biliyoruz ki Yahudiliği çok iyi bilmesinin yanında, Yunan kültürü etkisinde yetişmiş olması onu farklı kılıyor ve her iki kültürü anlama noktasında ona büyük avantaj sağlıyordu.¹⁹⁵

1.4.3. St. Paul'un Hıristiyan Oluşu

Bir Yahudi olan St. Paul önceleri Yahudi-Hıristiyanlarına karşı bir tavır almıştır. Daha sonraları Şam yolunda gördüğü bir vizyonla Hıristiyanlığın sarsılmaz bir savunucusu olmuştur.¹⁹⁶

Hıristiyanlık, St. Paul'un Hıristiyan olması ile farklı bir mecraya kaymış oldu. Mesîhiler, Kurtarıcı Tanrı sırrı, Vaftiz ve Komünyon gibi değişik inançlar Hıristiyanlıkla bütünleşti. En sonunda kilise havradan ayrıldı. Ve Yahudi Mesîhçilerin Kudüs'teki Yahudilerle hiçbir noktada bağlılığı kalmadı.¹⁹⁷

Yukarıda da belirtildiği gibi Hz. İsa, “ Sanmayın ki ben şeraiti yahut peygamberleri yıkmaya geldim, ben yıkmaya değil fakat tamam etmeye geldim.”¹⁹⁸ sözüyle *Tevratı* tasdik ettiğini ve Yahudi şeriatında bir kısım tamamlamalar yapmak için gönderildiğini söylemektedir. St. Paul'la beraber Hıristiyanlık, Yahudilerden bir çok konuda ayrılmıştır. Bu konuların en önemlilerinden biri de onun günaha getirdiği farklı yorumdur.

¹⁹⁴ Rasuller 22/ 3.

¹⁹⁵ Yıldırım, *age*, 59,60.

¹⁹⁶ Rasuller 7/ 58; 8/ 1-3;

¹⁹⁷ Yıldırım, *age*, 59-79.

¹⁹⁸ Matta 5/ 18; Yuhanna 14/ 16,17;

1.4.4. St. Paul'un Günah Anlayışı

Yeni Ahid'de günah için kullanılan otuzdan fazla kavramın en az yirmi dördünü St. Paul kullanmıştır.

İsim olarak “günah” için hamartia, “ihlal etmek” için paraptoma, “günah işlemek” için hamartena, “günahkar” için hamartolos, “kötü” için kakos ve “doğru olmamak” için de adikia tabirlerini kullanmıştır.¹⁹⁹ Bunun yanında suçlulukla ilgili olarak “Bunun için her kim layık olmayan tarzda ekmeği yerse, yahut Rabbin kasesinden içerse, Rabbin bedeni ve kanına karşı suçlu olur.”²⁰⁰ ibâresini kullanmıştır. St. Paul'un günah anlamında kullandığı “parabasis” tanrısal yasanın isteyerek çiğnenmesini ifade etmektedir.²⁰¹ St. Paul kendi tecrübesinden hareketle günahın evrenselliği üzerinde durmuş,²⁰² Hz. Âdem'in işlediği suç nedeniyle günahın bu dünyaya girdiğine göndermelerde bulunmuş, ancak bunun somut bir tarifini yapmamıştır. Günahı bireysel değil de bireyüstü bakış açısından ele almış ve günahın insanlara ve Tanrıya karşı işlendiği şekilde ifadeler kullanmıştır. Ona göre insanlara karşı işlenen suç önemli olsa da, Tanrıya karşı işlenen suç çok daha önemlidir.²⁰³

Günah, Tanrıyı övmekten uzaklaşmadır.²⁰⁴ St. Paul'un *Eski Ahid*'den etkilenmesinin bir sonucu olarak insanın Tanrıdan uzaklaşmasını, ondan bağımsız kendi güç ve görüşüne göre hareket etmek olarak ifade etmiştir.²⁰⁵ Bir başka açıdan ise günah, Tanrıya karşı olmak ve O'nun yasasını çiğnemektir. Aynı zamanda günah, Tanrı yasasının bilerek, isteyerek çiğnemektir. Bundan ötürüdür ki günahı kurtulmak hiç de kolay bir iş değildir. Bunun için bir an önce Günahın Rabliğinden Mesîhin Rabliğine geçilmelidir. Günah kozmik olmayan ahlakî bir özellik taşımaktadır. Yani günah, Tanrı karşısında yer alan insanın iradesi dışında kalan müstakil bir prensip olmayıp insan sayesinde ve onun vasıtasıyla meydana gelen bir olgudur.²⁰⁶ İradi olarak günah Tanrı gibi yüce bir

¹⁹⁹ Fuat Aydın, *Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları*, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Danışman, Ömer Faruk Harman, İstanbul, 2000, 121-128.

²⁰⁰ I. Korintoslular 11/ 27.

²⁰¹ Romalılar 2/ 3; 25/ 27.

²⁰² Romalılar 5/ 12.

²⁰³ Fuat Aydın, *age*, 121.

²⁰⁴ Romalılar 3/ 23.

²⁰⁵ Ali Erbaş, *Hristiyan Ayinleri : Sakramentler*, Nun Yayıncılık, İstanbul, 1998, 127.

²⁰⁶ Fuat Aydın, *age*, 122.

varlığı bırakıp Tanrıdan daha küçük şeylere dönme ve bu değersiz varlıkları daha yüceymiş gibi telakki edip ona göre davranmaktır.²⁰⁷ Günah, insanın kendisine ve Tanrısına karşı uzaklaşması ve yabancılaşmasıdır; bu yüzden varlığı gerçek olmakla birlikte istisnai bir durum olarak kabul edilmelidir.²⁰⁸

Kısacası St. Paul, günahı insanın kendisini Tanrı yerine koyması, iman karşıtı bir tavır takınması ve kurtuluş planına baş kaldırmasıdır.²⁰⁹

1.4.5. St.Paul'un Aslı Günah Yorumu

Aslı Günah konusunda ilk yorumu St. Paul yapmıştır. Önceleri Hıristiyanlığa karşı iken daha sonraları ilk havarilerin arasına katılan St.Paul Hz. İsa ile ilgili kurtarıcılık doktrinini sağlam temellere oturtabilmek için seleflerinden farklı bir izah getirme yoluna gitmiştir.²¹⁰

St. Paul, Romalılara mektubunda bir çok milletten bahsettikten sonra²¹¹ Yahudiler dahil bütün insanlığın günahkar olduğunu söylemiştir. Mesih'ten önceki dönemde bütün insanlar günahkardır. İnsanoğlu doğru yaşama gayretlerine rağmen asla istenilen hedefe , âli değerlere ulaşamamıştır. “Biz daha önce ister Yahudi olsun ister Grek olsun herkesi günahın hükmü altında olmakla suçladık, zira hepsi günah işlediler ve Tanrının izzetinden mahrum kaldılar.”²¹²

St. Paul, günahta olduğu gibi aslı günahın evrenselleği hakkındaki öğretisini de *Eski Ahid'e* dayandırmıştır.²¹³ St. Paul, ilk günahın nasıllığından çok, nasıl yayılıp evrensel hale geldiği ve bütün insanları nasıl etkisi altına aldığı gibi konular üzerinde durmuştur.²¹⁴ Ona göre bütün insanlık günah kirine bulaşmıştır. İnsanların bazen iyi

²⁰⁷ Romalılar 1/ 18-32.

²⁰⁸ Morgan, William, *The Theology and Religion of Paul*, T&T Clark, Edinburg-1917, 153.

²⁰⁹ Fuat Aydın, *age*, 153.

²¹⁰ Günay Tümer, “Asli Günah” *DİA.*, İstanbul, 1991, III/ 496.

²¹¹ Romalılar 1/ 18-32.

²¹² Romalılar 3/ 23.

²¹³ Tekvin 6/ 5; Krallar I 8/ 46; İşıya 64/ 5; Eyüb 4/ 17; 15/ 14; 25/ 4; Vaizler 7/ 20; Süleyman Meselleri 20/ 9; 130/3; 143/2.

²¹⁴ Romalılar 5/18-21.

işler yapmaları bile bu durumu değiştiremez. İyiliklerin var olması kötülüklerin yok olacağı anlamına gelemez. Ve günah insanlık için çok büyük bir problemdir. Çünkü ilk günah bütün insanlığı kuşatmış olup değişik felaketslere sebep olmaktadır.²¹⁵

St. Paul'a göre günah, bu dünyaya Hz. Âdem vasıtasıyla girmiştir. Her insan fitri olarak Hz. Âdem'in bu günahının izlerini taşımaktadır. Hz. İsa insanlığı bu suçtan kurtarmak için gönderilmiştir.²¹⁶ St. Paul, getirdiği bu yorumu *Tevrat*'a dayandırmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi St. Paul Tarsuslu bir gurbet Yahudisinin çocuğu idi. *Tevrat*'a göre Hz. Âdem Mezopotamya bölgesinde bulunan Aden cennetindeki topraktan yaratılmış ve orada oturmaktadır. Hz. Âdem'e Aden cennetinde iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemesi yasaklanmış, yediği takdirde ölümlü bir varlık olacağı ve eski konumunu kaybedeceği bildirilmiştir. Fakat yılan önce Hz. Havvâ'yı kandırmış, Hz. Havvâ da Hz. Âdem'i aldatıp o meyveden yedirmiştir. Böylece ilk günah işlenmiştir.²¹⁷ St. Paul'a göre Hz. Âdem ve Havvâ'nın soyundan gelen bütün insanoğlu irsiyetten dolayı bu suça ortak olmuş ve bu nedenle cezalandırılmışlardır.

Tanrı, ilk günaha kefarete olması ve insanlığı bu sefahetten kurtarmak için bakire Meryem'in rahmine hulul edip oğlunu insanlığın kurtuluşu için feda etmiştir. İnsanlar ise vaftiz olmak şartıyla Hz. İsa'yla bütünleşip aslı günahattan kurtulabilirler.

1.5. İlk Dönem Kilise Babaları

1.5.1. Yunan Babaları

Yunan babaları insanın ölümsüz yaratıldığı ya da ne ölümlü ne de ölümsüz ikisine de kabiliyetinin olduğuna veya ölümlü olup ölümsüzlüğün ona ödül olarak verileceği görüşlerine sahip olmuşlardır. İster başlangıçta olsun ister sonradan olsun insanoğlu ölüme, acı çekmeye, cinsel arzulara, nankörlüğe ve acizliğe günah yoluyla maruz kalmıştır. Fiziki ve bedeni günahlar, kültürel bozulma ve insanın ahlakının bozulmasına sebep olmuştur. Bedeni ve kültürel bozulmalar, insanın sağlıklı karar vermesinde

²¹⁵ Fuat Aydın, *Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları*, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Danışman, Ömer Faruk Harman, İstanbul, 2000, 124-128.

²¹⁶ Romalılara Mektup 5/ 12-21; Çıkış 20/ 13-17; Günay Tümer, "Aslı Günah", *DİA*, İstanbul, 1991.

²¹⁷ Tekvin 2/ 7-25; 3/ 1-24.

negatif rol oynamış, insanın günaha meylini artırmış ve günahın genel bir olgu olmasına neden olmuştur.²¹⁸

Kimi Yunan babaları, daha çok günahın tabiatıyla ilgilenmişler ve bu noktada birkaç kritik soruyla karşı karşıya kalmışlardır. Kişi, şahsi ve içtimai hataları bir kişinin günahı sonucu işliyorsa, insanlar diğer günahlarından sorumlu değildirler. O zaman ferdî günah olmaz ve hiç kimse de günahkar sayılmaz. Bu daha çok Gnostik dualizm olan Maniheizm görüşlerine yaklaşma olarak görülebilir. Burada Yunan babalarının, determinizm etkisinde kaldıkları görülmektedir.²¹⁹

Yunan babaları, insanın sûret olarak tanrıya benzerliği üzerinde durmuşlardır. Bazıları da bazı özellikler hariç insanın tanrıya benzerliğini kaybettiğini söylemişlerdir. Bu özellikler ise insanın akli ve iradesidir. Bunlar insanın tanrıya benzerliğidir ve insan bunları kaybetmemiştir.²²⁰

İrade ve akıl ne ferdî ne toplumsal günah tarafından bozulmuştur ve bu insanla tanrı arasında kalan birkaç benzer özelliktir. Bunlar günahlardan ancak aynanın kirli olması, demirin paslanması ve gökyüzündeki silik bulutların güneş ışığını etkilemesi gibi etkilenirler. Kötülük ne kadar çok etki ederse etsin insanın tabiatındaki iyilik tözü bozulmaz. Böylece ister akli, ister cinsel arzular isterse de kötü örnekler olsun hiçbiri insanı günah işlemeye zorlayamaz. İnsanoğlunun iradesi, ahlakî erdemlere meyillidir. Bu meyil insanoğlunu kolayca günahlardan ve kötülüklerden temizleyebilir. Yunan babalarına göre ahlakî özellikler insanın üzerinde etkilidir ancak bu Mesîh İsa'nın öğretilerine uyulmasıyla ve Allah'ın inayetiyle ortaya çıkar.²²¹

Bazı Yunan babalarının ana düşüncesi de şudur ki; günahlar, aslî günahtan ziyade sosyal bunalmanın etkisi sonucu oluşur demişlerdir. Onlar Romalılara mektupta geçen ifadeleri (5/12-21) orijinal günahtan ziyade şahsi günah olarak yorumlamışlardır.

²¹⁸ G. Vandervelde, *Original Sin*, Rodopi N. V., Amsterdam, 1975, 3.

²¹⁹ G. Vandervelde, *age*, 3.

²²⁰ G. Vandervelde, *age*, 4.

²²¹ G. Vandervelde, *age*, 5.

Her ne kadar aslî günah inancı, Yunan Babalarına yabancı görünse de; patristik akımlara tabi olan Irenaeus'un teolojisinde imalı bir şekilde bu görüşü görmek mümkündür. Irenaeus'a göre Hz. Âdem'in işlediği bu şahsi günah bütün insanlık için ortaktır. Origen de, günahın anne babalarından çocuklarına miras olarak geçtiği görüşüne işaret etmiştir. Aynı zamanda Cappadocian da insanoğlunun Hz. Âdem'den gelen günaha meyilli ve aslî günahı kabul hakkında görüşleri vardır. Bununla birlikte Caesarealı Basil Hz. Âdem'den gelen bu günahın zengin bir adamın fakir bir adama bakmasıyla silinip silinemeyeceğini tartışmıştır. Nycealı Gregory ise günahkar bir insanın ancak günahkar çocuklarının olacağını savunmuştur. Kelly'e göre her ne kadar Yunan Babaları kısmen aslî günahın olduğuna dair imada bulunsa da aslî günahın bulunmadığına dair görüşlerin daha baskın olduğunu söylemiştir. Gross ise Yunan Babalarının günah ve kötülük problemini ele alış tarzlarının aslî günahla çeliştiğini söylemiştir.²²²

1.5.2. Latin Babaları

Latin Babalarından Tertullian'ın belirli atıf ve düşüncelerinde, insanın günahkar olduğuna dair ifadeler vardır. O sadece Hz. Âdem'in işlediği günahın bütün insanlara geçtiği terminolojisini kullanmış ve aynı zamanda kalıtsal günaha giriş yapmıştır. Her ne şekilde olursa olsun her insan ruhunda Hz. Âdem'in işlediği günahın belirli izlerini taşımaktadır. Böylece herkes, kalıtsal günahla günahkar olmuş, önceki tabiatı bozulmuş ve ikinci bir tabiata sahip olmuştur. Tertullian'da insan tabiatının bozukluğundan kaynaklanan hatalarına dair önemli ifadeler vardır. Bu nedenle Hz. Âdem'in günahının bütün insanları etkilemesi ve o günahın çekirdeklerinin insanda bulunması sonucu insan bir takım bela ve sıkıntılara girmiştir.

Tertullian'ın kalıtsal ve aslî günah ifadeleri, St. Augustin'in aslî günah görüşüne çok yakındır. Bununla beraber Tertullian bu görüşü insanda hür irade ve bir iyilik yönünün bulunduğu dair ifadelerle dengelemiştir. İnsan tabiatı bozulmuş olsa da, onun ruhunda bazı iyilikler kalmıştır. Bu iyilik özellikleri tanrıdan kaynaklanmaktadır. Fakat bunlar

²²² G. Vandervelde, *age*,7.

günahın etkisiyle tamamen yok olmasa da gücü çok zayıflamıştır. Diğer yandan bu iyilik duygusu işlenen günah sayesinde etkisini yitirebilir ya da yok olabilir.²²³

Bunun yanında Tertullian hür iradeye güçlü bir şekilde inanmış ve bebeklerin vaftiz edilmesini kabul etmemiştir. O aynı zamanda açık bir şekilde suç sayesinde kalıtsal günahla bozulmayı da ifade etmiştir. Daha sonra Tertullian'ın günah, kötülük, kalıtsal kötülük ve insanın ilk günahla tabiatının bozulmasına dair görüşleri St. Augustin tarafından kullanılmış ve onun aslî günah doktrininin temellerini oluşturmuştur.

Bu bağlamda oldukça önemli başka bir şahsiyet de Cyprion'dur. O, "Aslî Günah Doktrini" nde Hz. Âdem'in günahından temizlenmek için bebeklere uygulanan vaftiz töreni hakkındaki görüşleriyle dikkat çekmiştir. Çocuklar, Hz. Âdem'in yarasıyla; özellikle ölüm ve kötü arzular nedeniyle acı çekmektedirler. Bir çocuğun günahının hafiflemesi için vaftiz edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında O, çok enteresan bir şekilde vaftiz sakramentinin bebeklerin kendi günahlarından kurtulması için yapılması gerektiğini söylemiştir. Fakat bu temizlenme kendi günahından dolayı değil başka birisinin günahının etkisini azaltmak için yapılmalıdır. Onun bebek vaftizi konusundaki görüşleri aslî günahın gelişiminde önemli roller oynamış ve bu ekklessial²²⁴ anlayış daha sonra resmi kilise tarafından etkili bir şekilde ele alınmıştır.

Klasik aslî günah doktrininin oluşumunda Ambrose ve daha sonra onun çağdaşı Abrosiaster tarafından ele alınmıştır. En sonunda da St. Augustin aslî günah doktrininin esaslı bir şekilde sistemleştirmiştir. Abrosiaster, Romalılara mektup 5/12'yi, Çıkış'a da dayanarak Latince'den çevirisini yapmıştır. Bu da aslî günahın sistematize edilmesi yolunda ilk adım olma özelliğini taşımaktadır. "Ölüm bütün insanlığa yayıldı çünkü bütün insanlar günahkardı hepsi günah işlediler."²²⁵ görüşünü savunan Abrosiaster ilk defa Romalılara mektubun 5/12 ibâresini, Hz. Âdem'in günahına bağlayarak açıklamaya çalışmıştır.

²²³ G. Vandervelde, *age*, 7.

²²⁴ İlk dönem kilise görüşü.

²²⁵ G. Vandervelde, *age*, 8.

Aslî günahın doktrinlenme aşamasında önemli konulardan biri de Abrosiaster'in şu görüşüdür:

“Böylece bütün insanlar onun izlerini taşıyarak Hz. Âdem’de günahkar oldular. Âdem günahıyla kendi tabiatını bozdu ve bütün insanlar bu günahın etkisi altında doğdu. Böylece bütün insanlar onunla günahkar oldular.”²²⁶ Ambrosiaster bu görüşüyle günahın kaynağını Hz. Âdem’e dayandırmaktadır.

Bunun yanında Abrosiaster'nin Hz. Âdem'in ilk suçu işlemesi sonucu bütün insanların bunu paylaştığına dair görüşlere çok fazla vurgu yapmaktadır.

“ Ben Âdem’de düştüm, ben Âdem’de cennetten kovuldum, ben Âdem’de öldüm. Tanrı beni nasıl düzeltsin beni Âdem’de bulamadıktan sonra. Mesîhte temize çıktım, böylece ilk Âdem suça maruz kaldı ve ölüm onun kaderi oldu.”²²⁷

Abrosiaster ve Abrose'nin Hz. Âdem'in işlediği suça dayanarak ortaya koymaya çalıştıkları aslî günah doktrini hakkında şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır. Nasıl oluyor da bütün insanlık Hz. Âdem'in işlediği günahı miras olarak alabiliyorlar. Bu soruya bir çok cevap verilse de bunlar yeterince ikna edici görülmemektedir. Bunlardan bir tanesi bu günahın zorlayıcı bir güç olarak fitrata etki eden bir duygu olarak yorumlanmasıdır.²²⁸

Kısaca Abrosiaster ve Ambrose kalıtımsal suç düşüncesi ve insanın tanrıdan hiç hoşlanmaması gibi ahlakî düşüş düşüncesi üzerinde durmuşlardır. Bunun yanında ikisi de insana iyimser bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Özellikle Abrosiaster'e göre, insan tabiatı iyiliği bilme ve seçme konusunda hatta iman etme ve erdemli olma noktasında aynen kalmıştır. Ambrose'ye göre ise; insanı baştan çıkarıcı yılan onun ahlakî gücünü zehirlemiş, topallamasına ve aksamasına sebep olmuş fakat onu felç edememiştir.

²²⁶ G.Vanderveld, *age*, 9.

²²⁷ G.Vanderveld, *age*, 9.

²²⁸ G.Vanderveld, *age*, 9-20.

1.6. Aslı Günahın Sistemleştirilmesi

Hız. İsa ile birlikte Yahudi toplumu içerisinde Yahudiliğin bazı ahkâmını değiştirmek sūretiyle yeni bir şeriatın oluşması için gelen Hıristiyanlık,²²⁹ St. Paul'la farklı bir mecraya kaymış ve özgün bir din haline gelmiştir. Ancak Hıristiyanlığa farklı bir bütünlük kazandıran, onu bilimsel temeller üzerine oturtan, dolayısıyla mevcut Hıristiyanlık dogmasını kuran ve bu dinin şekillenmesinde Hız. İsa ve St. Paul'dan sonra gelen en önemli şahsiyet St. Augustin'dir.

1.6.1. St. Augustin

St. Augustin (354-430), Kuzeybatı Afrika'da bulunan Tagos'ta doğmuştur. Babasının pagan inançlarına sahip Romalı bir subay, annesinin de ince ruhlu dine temayüllü bir bayan olduğu belirtilmektedir. İlk eğitimini Tagos'ta aldıktan sonra Kartaca'ya geçmiş ve burada bir süre felsefe ile ilgilenmiştir. Bu arada Mani dinini kabul ettiği, bu dinin kendisini tatmin etmediği, daha sonra tekrar felsefeye ilgi duyup, özellikle Platon ve Plotonis'in etkisinde kaldığı, en sonunda da Milano Piskaposu Abrosus'un yakın ilgisiyle Hıristiyanlığı kabul ettiği kaynaklarda geçmektedir. Kendisini dine verdiği kilise hiyerarşisinde piskoposluğa kadar yükseldiği, 396 yılında da Hippo piskoposu olduğu,²³⁰ ömrünün sonuna kadar Hıristiyanlığın bazı açığa kavuşmamış konularda araştırmalar yaptığı, Hıristiyan birliği için çalıştığı, özellikle bazı rafizi guruplarla ve felsefi ekollerle mücadele ettiği kabul edilmektedir.²³¹

Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra St. Augustin bu din içerisinde açıklığa kavuşmamış bazı konuları sistematik hale getirmiştir. Özellikle günahın kaynağı, Hız. Âdem, ilk insan, Aden cennetinde düşüş, şeytanın rolü gibi konularla ilgilenmiş ve bunların hepsini "Aslı Günah" adı altında sistemleştiren ilk kişi olmuştur. Bu nedenle bazı

²²⁹ Matta 5/ 18.

²³⁰ Tuncar Tuğcu, *Batı Felsefesi Tarihi*, Alesta Yayınları, Ankara, 2000, 261-263.

²³¹ G.Vandervelda, *Original Sin*, Rodopi N.V. Amsterdam, 1975, 14-20.

Hıristiyan teologlar onu, “Aslî Günah” doktrininin babası olarak vasıflandırmaktadırlar.²³²

St. Augustin “Aslî Günah”a bağlı olarak, hür irade, kader ve insanın Rabbine karşı görevlerini sistematik bir şekilde ele alan ilk Hıristiyan din adamıdır. Ortaçağ boyunca St. Anselm ve Thomas dışında ondan farklı yorum yapan din adamı neredeyse olmamıştır.²³³

St. Augustin, aslî günah doktrininin kaynağını St. Paul’a dayandırmakla birlikte, sistemini daha çok geçmişte yaşadığı tecrübeler ve Palagius mücadelesi üzerine kurmuştur.²³⁴ Tanrının insanı kendisi gibi hür iradeli olarak yarattığını belirten St. Augustin, insanı da başlangıçta tanrı gibi mutlak irade sahibi olduğunu kabul etmektedir. İnsan Allah’ın bir varlığı olduğunu unutmuş ve O’nun gibi olmaya özenerek “ilk günahı” işlemiştir. İnsanı bu günahı işlemeye sevk eden ne olmuştur? Başlangıçta günahsızlık ve kutsallık gibi sorular karşısında St. Augustin, Hz. Âdem’in gururu, tanrıya benzeme isteği ve kendini evrenin merkezine koyma düşüncesi ona bu günahı işlemeye sevk etmiş demiştir. Allah’ın yarattığı bir varlık olduğu halde yaratıcısına benzemek ve onun konumuna göz dikmek istemesini bu mahlukun Halık’ına isyanı olarak görmüş ve bu isyan sonucunda da varlık alemini müzmin bir günahkarlık batağına saptandığını ifade etmiştir. Yine bu günah sebebiyle dünyada barış ve huzurun kaybolduğunu, yerini ebedîyete kadar sürecek bir boğuşmaya ve insanın hem tanrısıyla hem de birbiriyle çekişme içerisinde bıraktığını savunmuştur.²³⁵

St. Augustin, Hz. Âdem’in günahının kendisiyle beraber nesilden nesile geçtiğini kabul etmekte olup, St. Paul’un Romalılara Mektup’ta geçen, “Bunun için nasıl günah bir adam vasıtasıyla ve ölüm günah vasıtasıyla dünyaya girdiyse, böylece ölüm de bütün insanlara geçti çünkü hepsi günah işlediler.”²³⁶ ifadesini delil göstermiştir. St. Augustin “Herkes onda günah işledi.” tabiriyle, “ondan gelen insan neslinin kastedildiğini”

²³² Durali Gül, *age*, 82.

²³³ G.Vandervelde, *age*, 26.

²³⁴ G.Vandervelde, *age*, 14.

²³⁵ Ernst Von Aster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, günümüz diline uyarlayan: Vural Okur, İm Yayınları, İstanbul, 1999, 323- 324.

²³⁶ Romalılara V/ 12.

“günahla beraber ölümün insana geçmesini” “Hz. Âdem hata işledi. O hata işlediğinde biz onda bulunuyorduk.” tabiriyle anlatmıştır.²³⁷

St. Augustin ilahi irade tarafından yaratılan evrenle Hz. Âdem’in işlediği ilk günah arasında bağlantı kurarak, günahın işlenmesinin nasıl mümkün olacağı sorusunu gündeme getirmiş ve bu sorulara verilen cevaplar da kötülük problemini ortaya çıkarmıştır. Tek tanrı inancından dolayı kötülük problemi daha çok monoteist dinler için bir sorun olmaktadır.²³⁸ Çünkü bu dinlerde tanrı iradesinin kötülük dahil her şeyi içine aldığına inanılmaktadır. St. Augustin, “Bütün rahmetiyle insanlara hitap eden ilahi bir iradeyi yeryüzünde meydana gelen kötülüklerle nasıl açıklayacağız?” sorusunu açıklamaya çalışmıştır.

St. Augustin, kötülük problemini açıklamaya çalışırken, o kötülüklerin müsebbibinin tanrı olmadığını, tanrının daima iradesinin iyi yönde olduğunun, kötülüğün kaynağının ise tanrının verdiği özgürlüğü iradi olarak kullanan insana vermektedir. O, düşüş öğretisini ve ilk günahı kötülük probleminin merkezine almaktadır. Ona göre evrende asıl olan iyiliktir, fakat insan iradesini iyi yönde kullanmamıştır. Onun için kötülük, varlıkların olumsuz ve istenilmeyen yönüdür.²³⁹

St. Augustin’in Hz. Âdem ile Hz. Havvâ’yı mükemmel varlık olarak isimlendirmesi ve bunun yanında onların günaha düştüklerini söylemesi bir çok eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur.²⁴⁰

St. Augustin’e göre ilk yaratılıştaki mükemmel bir varlık olan insan, Tanrının emrini dinlememiş ve tanrıya karşı bir suç işlemiştir. İşlediği bu suç diğer insanlara geçerek kainatta kötülüğün boy göstermesine sebep olmuştur. Hıristiyanlıkta da önemli bir yer işgal eden kötülük probleminin temelinde aslı günah görülmektedir.²⁴¹

²³⁷ G.Vandervelda, *age*, 16, 17.

²³⁸ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi*, İzmir İlahiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2001, 157.

²³⁹ Cafer Sadık, *Kötülük Ve Teodise : Batı Ve İslâm Din Felsefesinde “Kötülük Problemi” Ve Teistik Çözümler*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, 174.

²⁴⁰ Sadık, *age*, 174.

²⁴¹ Necip Taylan, “Din Felsefesinde Kötülük Problemi”, MÜİFD/ XI,XII; İstanbul, 1997, 75.

Bunun yanında *Tevrat* ve *İncil*'de anlatılan Hz. Âdem'den önce meydana gelen sel, fırtına ve benzeri olayların nedenin ne olduğu görüşü de tartışılmıştır.²⁴²

1.7. St. Augustin Sonrası İki Farklı Aslî Günah Yorumu

1.7.1. St. Anselm

St. Augustin'in aslî günah düşüncesini yorumlarken, onun ciddi bir şekilde ilk dönem kilise babalarından etkilendiği ve onların görüşlerinden yararlandığı belirtilmektedir. Onun bu düşünceleri, XII. yüzyılın başına kadar Hıristiyan dünyasında genel kabul görmüştür. St. Augustin sonrası aslî günah bağlamında bazı farklı yorumlar yapılsa da bunlar daha çok teferruat planında kalmıştır . Bu konuda en büyük değişiklik St. Anselm ile olmuştur. O da St. Augustin gibi aslî günahı kabul etmiş ancak, anlama ve yorumlama noktasında ondan ciddi bir şekilde ayrılmıştır.²⁴³

St. Augustin, aslî günahı Hz. Âdem'in şehvetine mağlup olması şeklinde potitif olarak yorumlarken, St. Anselm bu günahı yoksunluk veya masumiyetin olmaması şeklinde negatif olarak yorumlamıştır. Hak üzere olma ve masumiyet tanrının insanoğluna güç ve kudret vermesiyle mümkündür. Doğruluk ve hak üzere olma tanrı tarafından insana sonradan verilmiş bir lütuf olmayıp, insana yaratılıştaki verilen farklı bir özelliktir. St. Anselm günahı doğru yoldan sapma olarak açıkladığı için cennetin kaybedilmesini günaha bağlamıştır. St. Anselm, Aslî Günah üzerinde dururken insanın bazı mükemmel özelliklerini kaybetmesinin, hakkaniyet ve doğruluktan ayrılmasının Hz. Âdem'den kaynaklandığını söylemiştir. Bu görüşünü de Romalılarına Mektup'a atıflarda bulunarak temellendirmiştir.²⁴⁴ Aslî günahın işlenmesine sebep olarak, insanın iradesini yanlış yolda kullanması ve tabiatının zayıflığını gösterir. Aslî günahı bu şekilde negatif olarak açıklamaya çalışması onu realist görüşlere sevk etmiştir. Zayıf tabiatlı olan insanın, iradesini doğru yolda kullanmasını sadece tanrının inayetine bağlamıştır. Bebeklerin vaftizi konusunda St. Augustin kadar sert tavır takınmasa da o da bebeklerin vaftiz edilmesi görüşünü savunmuş, vaftiz olmayanların kurtuluşunun zor olacağını

²⁴² Aydın, *age*, 157.

²⁴³ G.Vanderveld, *age*, 26.

²⁴⁴ Romalıları V/ 12.

belirtmiştir. St. Anselm'in aslî günah yorumu anahatlarıyla St. Augustin'den etkilenmiş olsa da felsefik realizme giriş yaparak ilk günahı negatif yönden değerlendirmiştir.

1.7.2. St. Thomas Aquines

St. Thomas Aquines, St. Augustin'in Hz. Âdem'in şehvetine yenik düşerek işlediği pozitif aslî günah yorumuyla St. Anselm'in insandaki doğruluk, hakkaniyet ve erdemlilik gibi bazı özelliklerin kaybedilmesi şeklindeki negatif yorumunu birleştirmiştir. Dolayısıyla onun aslî günah yorumunun temelini St. Augustin ile St. Anselm'in görüşleri oluşturur.

St. Thomas'a göre, Hz. Âdem işlediği ilk günahla tabiatındaki bazı meziyet ve olağanüstü yetenekleri kaybetmiştir. Hatta kaybetmekle kalmamış onun bu noksanlığı diğer insanlara da sirayet etmiştir.²⁴⁵ Bu olağanüstü meziyet ve kabiliyetlerin kaybedilmesini ifade etmek için formal ve meteryal eleman tabirlerini kullanmıştır. Formal element, kişinin kendi iradesiyle bazı haklarını yitirmesi, meteryal element de, insanın yapısındaki iç ahengin bozulması şeklinde ifade edilmiştir. Aslî günahı, insanın şehvi arzularıyla açıklamak çok yaygın bir görüştür. St. Thomas aynı zamanda şehvi arzuları meteryal elementle ifade etmiştir. İlk günahta ele alınan ve insanın olumsuz yönünü belirten bu şehvet, insana verilen üstün meziyetlerin kaybedilmesine sebep olan bir duygu olduğunu söylemiştir.²⁴⁶

Aslî günahın insan üzerindeki etkileri ne olmuştur sorusuna ise St. Thomas, insanın iyi tabiatının farklı yönlerden etkilendiği cevabını vermiş ve bunu maddeler halinde şu şekilde açıklamıştır:

1. İnsanın iyi tabiatı değişik kapasite ve unsurlardan oluşmuştur.
2. İnsanın akli doğasından çıkan erdemlere doğru bir eğilim vardır.
3. Asli masumiyete sahiptir.

²⁴⁵ G.Vandervelda, *age*, 29.

²⁴⁶ G.Vandervelda, *age*, 28-32.

İnsanın ilk tabiatı yani iyilik özelliği onun asıl tabiatını oluşturduğu için günahla azalamaz ve yok edilemez. İkinci iyi tabiat, kişinin erdemliğine ve kamil olmasına doğru bir eğilimdir ki bu günahtan etkilenmiş, azalmış ama yok olmamıştır. Üçüncü tabiat olan asli masumiyet ise insanın günahlarından dolayı tamamen yok olmuştur.

St. Thomas'ta aslî günah, insanın iyi tabiatı üzerine üç katmanlı bir etkiyle ifade edilmiştir. Üçüncü tabiat olan insanın asli özelliği ve asli muhakemesinin bozulmasına birinci ve ikinci tabiatlar sebep olmuştur. Çünkü bu tabiatın kapasite ve prensipleri tehlikelere açık, çabuk etkilenebilir özellik taşımaktadır. Diğer taraftan bu durum insanın erdemliliğe olan eğiliminin sınırlı ve zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Ona göre insanın erdeme olan eğilimi bir çeşit orta güçtedir. Çünkü onun bu eğilimi akli yapısıyla erdemliliği arasında bulunmaktadır. İnsanın erdeme olan eğilimi ne olursa olsun hiç bir günah tarafından bozulamaz. Çünkü bu eğilim akli yapısında yani metafiziksel doğasında bulunur.

St. Thomas'ın insanın bazı özelliklerinin aslî günahtan etkilenmesi görüşü onun bebeklerin vaftiz olup olmadığı durumlarda ne olacağını açıklamaya götürmüştür. Vaftiz olmayan bebeklerin durumu konusunda St. Augustin hiçbir taviz vermeden onların kurtuluşunun mümkün olmadığını söylerken; St. Thomas ise onların sadece bazı olağanüstü lütuflardan mahrum kalacağını söylemiştir.²⁴⁷

1.8. İlk Reformistlerin Günah Telakkisi

İlk reformistler XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde batı Hıristiyanları arasında kendini gösteren dini bir teceddüd hareketidir. Bu hareketin başlangıcı olarak genellikle 1517 tarihi gösterilmektedir. 31 Ekim 1517 tarihinde Martin Luther, Widdenberg şatosunun kilise kapısına endüljans kavgaları nedeniyle 95 maddelik iddiasını asmıştır. Endüljans, günah dolayısıyla alınan cezanın kısmen veya tamamen papa tarafından bağışlanmasıdır. Çünkü günah bir suçluluk ve cezayı ihtiva etmektedir. Papa X. Leon, yetkisini kullanarak Roma Saint Pierre kilisesinin mali finansmanını karşılamak için

²⁴⁷ G.Vandervelda, *age*, 31.

tüm cömert bağışçılara endüljans verilmesine karar vermişti. Ausbourg'un büyük bankalarından biri bu bağışı toplamayı üstlenmişti.²⁴⁸

Endüljansın meydana getirmiş olduğu bu sahte tövbecarlığa karşı Martin Luther hakiki tövbe ve af konusunun neliği üzerinde durmuştur. Zaten onun 95 maddelik protesto hareketinin esas problemlerinden birisi de, papanın maddi ve mânevî yetkileridir. Ortaçağ boyunca günahın karşılığında yapılması gereken amel kiliseye para vermek idi. Kişi kiliseye gider papaya günahını anlatır ve bu günahı karşısında belli bir para vererek günahını affettirirdi. Bu sadece yaşayan günahkarlar için değil, a'raftakiler için de böyleydi. Martin Luther, tezinde "günah çıkarmayı" Hıristiyan hayatının temel düsturu olan gelenekçi hiyerarşik kilisenin etkisinden kurtarmıştır. Tezinin 26. maddesinde Luther, papanın Allah'ın temsilcisi olarak herhangi bir günahı affetme yetkisinin olmadığını açıkça belirtirken, bunun sonucunda elde edilen gelirin meblağını 50. maddede sunmuş ve bunun Allah katında hiçbir kıymetinin olmadığını ifade etmiştir. Luther'e göre; "Allah, kendi inayetiyle elde edilen sevapları mükafatlandırır."²⁴⁹ Bir insanın parayla günah çıkartarak değil de Allah'ın inayetiyle kurtulabileceğini iddia etmiştir. Yani sevaplara mükafat verme işinin Allah'a ait olduğunu söyleyerek, Tanrı merkezli bir ilahiyatı savunmuştur.

Martin Luther'in aslî günah konusundaki görüşleri St. Paul ve St. Augustin çizgisindedir. İnsan iradesinin temellerini ilk günaha dayandıran Luther, insanın düşüşten önce iradesinin olmadığını söyler ve insanın günahını iradesi yönünde hareket etmesi sonucu işlediğini belirtir. "Çünkü dünyada olan her şey, beden ve gözlerin şehveti ve hayat gururu babadan değil fakat dünyadandır."²⁵⁰ ibâresini delil olarak göstermiştir.

St. Augustin'in, insanın kötülük ve günaha meyletmesinin sebebini tanrının ona gerçek özgürlük olan seçme hürriyetini vermesine bağlamıştır. Bu özgürlük ve seçme hürriyeti, insanın düşüşüyle kaybedilmiş ve ölüm yeryüzüne hakim olmuştur. Zira günahın ücreti

²⁴⁸ Aydın, *age*, 130.

²⁴⁹ Mehmet Aydın, *age*, 132.

²⁵⁰ I. Yuhanna 2/ 16.

ölüm; fakat Allah'ın lütfu rabbimiz İsa'da ebedî hayattır²⁵¹, diyerek özgürlük ve kurtuluşun reçetesini göstermiştir.²⁵²

Reformistlerin Fransa'daki temsilcisi Calvin de, St. Augustin çizgisini takip ederek Hz. Âdem'in iradesini şehveti yönünde kullandığını, Allah'ın ondan bir takım üstün özellikleri geri çekip onu bozuk tabiatıyla baş başa bıraktığını ve bu bozuk tabiatın ondan sonra bütün insan nesline hakim olduğunu söylemiştir. Bundan kurtuluşun da ancak İsa Mesih ile mümkün olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında John Calvin, bebeklerin vaftiz olması konusunda Ulrich Zwingli'nin görüşünü değil de Luther'in görüşünü benimsemiş, bebeklerin Allah'ın inayeti ve Mesih'in şefaatinde yararlanabilmeleri için vaftiz edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bir diğer reformist ve İsviçrelilerin Protestan hareketinin öncüsü Zwingli, dinle beraber politik ve sosyal konular üzerinde mücadele vermiştir. Aslî günah konusunda selefleri St. Paul, St. Augustin çağdaş ve reformist arkadaşları gibi aslî günah ve aslî günahtan kurtuluş gibi konular üzerinde durmuştur. Fakat bebeklerin ilk günahla mücehhez olmaları, sorumlulukları ve kurtuluşları konusunda onlardan ayrılmaktadır. Ulrich Zwingli çocukların sorumlulukları olmadığı için onların ilk günahtan sorumlu olamayacaklarını ifade etmiştir.²⁵³

1.9. Trent Konsili

Hıristiyanlıktaki Reform hareketlerinden sonra toplanan Trent Konsilinde (M.S.1545) kutsal doktrin, gelenek, aslî günah ve günahtan temizleme konuları ele alınmıştır. 17 Haziran 1546'da Roma Katolik Kilisesi tarafından düzenlenen beşinci oturumda "Aslî Günah"ın varlığına dair çok önemli dökümanlar sunulmuştur. Bu toplantı kiliseye yöneltilen son dönem protesto hareketlerine karşı bazı dini emir ve hükümleri yeniden gözden geçirmek üzere düzenlenmiştir. Bu beşinci oturumda St. Augustin, Anselm ve Thomastik düşüncelerin aslî günah hakkındaki görüşleri üzerinde durulmuştur. Papalık ve konsile katılan teologlar, aslî günahı tekrar tanımlamaktan ziyade onun etkileri üzerinde durmuşlardır. Bu konsilin St. Augustin, Anselm ve Thomas'ın aslî günah

²⁵¹ Romalılar 6/ 23.

²⁵² Karl Hainz Zür Mühlen, "sin", *Reformation*, IV/ 61.

²⁵³ Karl Hainz Zür Mühlen, "agm", IV/ 62.

konusundaki görüşlerini derinlemesine irdelemek, içlerinden uygun olan görüşleri kabul etmek ve böylece ortaya çıkan karışıklık ve tatminsizliklerin önüne geçmek gayesiyle toplandığı belirtilmiştir.²⁵⁴ Bu görüşmeler çok büyük tartışmalara sebep olsa da, sonunda aslî günah konusunda beş maddenin kabul edilmesine karar verilmiştir. Bu kararlar şunlardır:

Madde I

“Hz. Âdem ve eşinin ilk önce günahsız ve ilahi özelliklerle muttasıf olduğunu, Tanrının ona bazı tavsiyelerde bulunduğunu buna uymadığı takdirde bu özelliklerini kaybedeceğini bildirdiği halde onun tanrıya muhalefet edip bu emri dinlememesi sonucunda bedeninin ve ruhunun daha aşağı bir duruma düştüğünü, ölümünün onun üzerinde hüküm sürdüğünü kabul etmeyen kimse aforoz edilir.”²⁵⁵

Bu kanun 529 yılında Palaginianizm tehlikesine karşı toplanan Orange Konsili’nde kabul edilen birinci maddenin kabulü niteliğindedir. Bazı farklı yaklaşımlar arasında mutabakatı sağlamak için bir takım değişiklikler yapılmıştır. Bu kanun daha çok düşüşün etkileri, Hz. Âdem’in kutsallığı ve günahsızlığı kaybetme gibi konular üzerinde durmuştur.²⁵⁶ Hatta bazı teologlar “kutsallık” ve “günahsızlık” tabirleri yerine “masumluk” ve doğru tabiat üzerine olma” ibârelerinin yer almasını ve günahattan sonra bu özelliklerin dumura uğradığını belirtirlerse de eski ibâre aynen bırakılmıştır.²⁵⁷

Bunun yanında Orange Konsili’nde “insanoğlunun maddi yapısının ve ruhunun bozulmadan kaldığı” ibâresi bırakılmış “ruhun özgürlüğüne bir şey gelmedi” maddesi metinden çıkarılmıştır.²⁵⁸

Madde II

“Bir kimse Âdem’in işlediği günahın onun nesilleri değil de sadece kendisini yaraladığını kutsallık ve günahsızlığını da sadece kendisinin kaybettiğini, insan nesline zarar vermediğini veya onun tanrıya itaat etmemesi sonucu günahıyla sadece kendisinin

²⁵⁴ G.Vandervelda, “*Original Sin*,” Rodopi N.V., Amsterdam, 1975, 30.

²⁵⁵ G.Vandervelda, *age*, 33

²⁵⁶ G.Vandervelda, *age*, 32,33.

²⁵⁷ G.Vandervelda, *age*, 34.

²⁵⁸ G.Vandervelda, *age*, 34.

kirlendiğini ve bu kirliliğin çocuklarına geçmediğini sadece ölümün bütün insan nesline geçtiğini kabul edenlerle, günahla ölüm ceza ve ruhun ölümü gerçekleşmiştir diyenleri aforoz edin.” Bu maddeye Romalılarına Mektup (5/ 12) delil gösterilmiştir.²⁵⁹

Bu ikinci kanun da Orange Konsili’nde kabul edilen ikinci kanunu destekler niteliktedir. Hz. Âdem’in kutsallığını, günahsızlığını kaybettiğini ve bunun sonucunda onun nesillerinin de bundan mahrum olarak dünyaya geldikleri gibi babalarının günahlarını da taşıdıkları ifade edilmektedir.²⁶⁰

Madde III

“Âdem’in işlediği ilk günah gerçektir. Bu ilk günahı insanlar taklit etmiş yani babalarından günah işlemeyi öğrenmiş değil de bizzat onlara bu günah sirayet etmiştir. Ve bu günah Hz. Âdem’den bu güne bütün insanlara geçip durmaktadır.” Ve bu konuda şu ibâreler delil gösterilmiştir. “Ve Rab Îsâ Mesîh arınmanız, kutsanmanız ve kurtuluşunuz için kanını akıtmıştır.”²⁶¹ “Ertesi gün Îsâ’nın kendisine gelmekte olduğunu Yahya görüp, İşte dünyanın günahını kaldıran Allah kuzusu!”²⁶² “Çünkü Mesîh’e vaftiz olunanlarınızın hepsi “Mesîh”i giydiniz.”²⁶³

Bu madde daha çok aslî gûnahtan kurtuluş için bir reçete sunmakta ve aslî gûnahın diğer insanlara nasıl yayıldığını açıklamaktadır. Aynı zamanda Hıristiyanlar arasında en büyük tehlike olarak görülen Palagianiazm’ın “Hz. Âdem’in işlediği gûnahın sadece kendisine etkisi olmuştur.” sözüne karşı bu madde ele alınmıştır. Bu maddeyle gûnahın diğer insanlar üzerinde kalıcı olduğu düşüncesi tekid edilmiştir.²⁶⁴ Bu madde, diğer insanlar ise bu gûnah sebebiyle gûnah işlemeyi öğrenmişler ve onu taklit etmişlerdir, görüşünü tekdiz eder niteliktedir. Aslî gûnahın diğer insanlara nasıl geçtiğiyle de alakalı olarak Carthage Konsili’nin ikinci maddesine atıflar yapılmıştır. Bu madde Hz. Âdem’in işlediği gûnahın gerçek olduğu ve insanın ferdî gûnah olmakla beraber bu gûnahın bütün insanlara sirayet ettiği hükmünü içermektedir.

²⁵⁹ G.Vanderveld, *age*, 35.

²⁶⁰ G.Vanderveld, *age*, 35-36.

²⁶¹ I. Korintoslular I/ 30.

²⁶² Yuhanna 1/ 29.

²⁶³ Galatyalılar 3/ 27.

²⁶⁴ S.J. Mc Kenna, “Pelagius and Pelagianism”, *New Catholic Encyclopedia*, The Catholic University of America, Washington, 2003, XI/ 56.

Aynı zamanda bu maddenin bebek ve yetişkinlerin vaftiz edilmesi gerektiğini, Hz. İsa'nın bütün insanları kurtarmak için kendini feda ettiğini bildirmesi yanında Hz. İsa ve onun kutsal konumunun insanlık için ifade ettiği değere işaret eder.²⁶⁵

Madde IV

“Bir kimse yeni doğmuş bebeklerin vaftiz olmasını reddederse, vaftiz olmanın günahları hafifleteceğine inanmazsa, Hz. Âdem'in ilk günahının geçmediği ve bunun için de vaftize gerek kalmadığını söylese yanlış inançtır ve bunların afroz edilmeleri gerekir.”²⁶⁶ “Nasıl günah bir adam vasıtasıyla dünyaya girdiyse, böylece ölüm de bütün insanlara geçti. Çünkü hepsi günah işlediler.”²⁶⁷ ibâresi buna delil olarak gösterilebilir.

Ahd-i Cedid'de bir kural olması sebebiyle Katolik Kilisesi bu inancı benimsemiştir. Hatta vaftiz insanın şahsi günahının etkisini azaltma özelliğine de sahiptir. Bunu destekleyen bir başka Apostolik delil de “Bir kimse sudan ve kutsal ruhtan doğmadıkça Allah'ın melekutuna giremez.”²⁶⁸ ibaresidir.

Bu madde Carthage Konsili'nin ikinci maddesiyle yakından ilişkilidir. “Aslı Gunahtan kurtulmanın yegane çaresi vaftiz olmaktır.” ibâresinin altı çizilmiştir. Bu Trent Konsili'nde Palagian muhalefeti göz önünde bulundurularak akidelere ilave edildi. Çünkü Palagian Hz. Âdem'in işlediği günahın sadece kendisini bağladığını, diğer insanların böyle bir günahı taşımadıkları için vaftiz olma gibi bir durumun söz konusu olmadığı hatta gereksiz olduğunu ileri sürmüştür. Bu konuda özellikle Palagian görüşleri dikkatlice incelenmiş, onun görüşleri başta Erasmus ve diğer teologlar olmak üzere sert bir şekilde reddedilmiştir.²⁶⁹ Carthage Konsili'nin, Romalılar 5/ 12 ve Yuhanna 3/ 5 ibâreleri dikkate alınarak kabul edilen üçüncü maddesi, bu konsilde de aynen benimsenmiştir.

²⁶⁵ G.Vandervelda, *age*, 36-37.

²⁶⁶ G.Vandervelda, *age*, 37.

²⁶⁷ Romalılar 5/ 12.

²⁶⁸ Yuhanna 3/ 5.

²⁶⁹ G.Vandervelda, *age*, 37,38.

Madde V

“Bir kimse Hz. İsa’nın şefaati ve vaftiz töreniyle bir insanın günahlardan affedildiğini veya biraz günahlarının hafifletildiğini kabul etmezse aforoz edilir. Çünkü vaftiz sayesinde insanların hiçbir günahı olmayacaktır.”²⁷⁰

“İmdi ne diyelim? İnyet çoğalsın diye günaha devam edelim mi? Haşa biz günaha öldük, artık onda nasıl yaşarız? Yahut bilmez misiniz ki Mesih İsa’ya vaftiz olunanlarımızın hepsi onun ölümüne vaftiz olunduk. İmdi onunla beraber vaftiz vasıtasıyla ölüme gömüldük. Ta ki Baba’nın izzetiyle Mesih ölümlerden kıyam ettiği gibi biz de böylece hayat yeniliğine yürüelim.”²⁷¹

“Öyle ise şimdi Mesih İsa da olanlara hiçbir mahkumiyet yoktur.”²⁷² “Eğer evlat isek hem de varisleriz; Allah’ın varisleri ve Mesih’in varisleriyiz; eğer beraber elem çekiyorsak beraber de taziz olunmamız içindir.”²⁷³ “Şimdi fani bedenimizde günah, kendi şehvetlerine itaat etmemiz için saltanat sürmesin”²⁷⁴ Eski adamı işleriyle beraber üzerinizden atmış²⁷⁵ Hem bir kimse spor müsabakasına girerse usule göre müsabaka etmedikçe başına çelenk konmaz²⁷⁶ “Evvelki yaşayışınıza göre, hile arzularına göre, çürüyen eski adamı bertaraf edin.”²⁷⁷

Beşinci madde daha çok reformistlerin özellikle Luther’in Endüljansı kabul etmesi, bunun yanında insanın günahının rabbiyle arasındaki Tanrı-kul ilişkisine göre affedileceği gibi görüşlere karşı alınmış bir karardır.

²⁷⁰ G.Vandervelda, 38,39.

²⁷¹ Romalılar 6/ 1-4.

²⁷² Romalılar 8/ 1.

²⁷³ Romalılar 8/ 17.

²⁷⁴ Romalılar 6/ 12.

²⁷⁵ Koloseliler 3/ 9.

²⁷⁶ Timeteosa 2/ 5.

²⁷⁷ Efesoslular 4/ 22.

1.10. Aslı Günah'a İtirazlar

1.10.1. Palagianizm

Palagius'un doğumu ve kişisel kariyeri hakkında pek fazla bilgi olmamasına rağmen 410 yıllarının başından sonuna kadar hakkında yapılan hararetli tartışmalarla tanınmaktadır. St. Augustin'e göre o, 398-401 yılları arasında Papa Anastatius dönemlerinde bir süre Roma'da yaşamıştır. 400 yılına kadar olan gençliği ve 418 yıllarından sonraki hayatı hakkında kesin bilgiler olmamakla beraber soyadının Brito veya Britannicus olmasından dolayı İngiliz olduğu iddia edilmiştir.²⁷⁸ Jeromi'de onun bir İskoç, dolayısıyla da bir İrlandalı olduğunu söylemiştir. Çünkü İrlandalılar o zamanlar İskoçların egemenliği altında yaşamaktaydılar. O gün İskoç olarak ifade edilen topraklar bugünün İrlanda'sıdır. Bu görüşü destekleyen bir başka delil de evinin İrlanda'da aranmış olmasıdır. Jeromi'ye göre o, İngiltere'nin batısından Roma'ya doğru yol almıştır. Uzun boylu, iyi eğitim görmüş, Latince ve Yunanca'yı güzel okuyan ve konuşan birisidir. Orisus ve Zosimus'a göre o, bir papaz ve rahip sınıfından olmayan bir adamdır. Bir süre keşişlik yaptığını ve kendisini asketimize adadığı da belirtilir.

Roma'ya yolculuğu sırasında birkaç eser meydana getirmiştir. Bunlardan biri “ De fide Tirinitatis libri III” adlı eseridir. Bu eserini talebelerine okutmuştur. “Testimonioum libri III” dür. Bu parçalarının bazıları St. Augustin tarafından korunmuştur. Bir diğer eseri de “Commentarii in Epistolas St. Pauli” dir. Bu eser Roma'nın Alaric tarafından yıkılmasından önce kaybolmuştur.

Palagius'un bu eserleri çok meşhur olmuş, bu çalışmalarda Palagius'un aslı günah ve cennet hakkındaki basit ifadeleri eleştirmesi ve aslı günahı kabul etmemesi sebebiyle kilise tarafından kabul edilmemiştir. O, cinsel arzuyu ve ölümün gerekliliğini savunmuş, Hz. Âdem'in işlediği günahın sadece onu bağladığını ve insanoğluna da kötü örnekten başka bir etkisinin olmadığını söylemiştir.

²⁷⁸ S.J. Mc Kenna, “Pelagius and Pelagianism”, *The Catholic of Encyclopedia*, The Catholic University of America, Washington, 2003, XI/ 58-60.

Palagius'un bu düşüncelerinin pagan kültürüne özellikle de Stoa felsefesine dayandığı iddia edilmiştir.²⁷⁹ Onun döneminde Latin Babaları ilk günah cezası üzerinde değil, ilk günah suçu üzerinde durmuşlar, diğer yandan Yunanlılar da daha çok yargıya vurgu yapmışlardır. Palagius'un, Stoa, Pagan kültürü ve Antinomistlerden etkilendiği söylenmiştir.²⁸⁰ O günlerde aslî günah ve insanın şefaati gibi konular gündeme gelmiş, kilise Palagius'un görüşlerine katılmamış ve onu sert bir dille eleştirmiştir. Theodore de aslî günah üzerinde durmuş o da yunan bakış açısıyla olaya yaklaşmış ve aslî günahı ve bunun sonucunda bedeni ölümü reddetmiştir.²⁸¹ Bunun yanında aslî günah ve şefaet konularının tekrar tartışılıp sağlam bir şekilde sistematize edilmesi yoluna gidilmiştir.

Caelestius asketik hayatta ve keşişlikten çok hoşlanan bir şahıs olup St. Augustin'e karşı mücadele vermiş şahıslardan birisidir. Kendisinin büyük ihtimale İtalyan olduğu belirtilen ve asil bir soydan gelen avukat Caelestius Palagius'un görüşlerine katılmıştır. Roma'nın Alaric tarafından alınması sonucu Palagius ve talebesi Caelestius Roma'yı terk edip deniz yoluyla Kuzey Afrika'ya ulaşmışlardır. Onlar, kıyı şehirlerinden biri olan Hippo'ya ulaştıklarında o şehrin piskoposu St. Augustin idi. Palagius, onunla birkaç defa Carthage'da görüşmüştür. Palagius kısa bir süre burada bulunduktan sonra Filistin'e gitmiştir. Filistin'e gittiği için arkadaşı ve talebesi Caelestius, Carthage'da kilise işleriyle tek başına ilgilenmiş ve Palagian görüşleri yansıtan altı maddelik bir tez yayınlamıştır.

1. Âdem günah işlemese bile ölüm insan için vardı.
2. Âdem'in günahı sadece kendine zarar vermiştir. Diğer insanlara bundan hiçbir sorumluluk yoktur.
3. Çocuklar, Âdem günah işlemeyen önceki hali gibi tertemiz dünyaya gelirler.
4. Bütün insanlar ne Âdem'in günahı ve ölümüyle ölürlere ne de İsa'nın dirilmesiyle dirilirler.

²⁷⁹ S.J. Mc Kenna, "Pelagius and Pelagianism", *New Catholic Encyclopedia*, The Catholic University of America, Washington, 2003, XI/ 58-60.

²⁸⁰ S.J. Mc Kenna, "agm", 58-60.

²⁸¹ S.J. Mc Kenna, "agm", 58-60.

5. Musa'nın şeriati, İsa'nın öğretileriyle insanın cennete gitmesi için iyi bir rehberdir.
6. İsa yeryüzüne gelmeden önce de günah yoktu.²⁸²

Bu altı maddelik tez, Palagius ve arkadaşlarının görüşünü açıklar niteliktedir. Caelestius 411 yılında Carthage'de papazlar tarafından Sinod'a çağrıldı ve bu görüşten vazgeçmesi istendi ise de o vazgeçmedi. Bu arada Palagian görüşler geniş alanlarda yayılmaya başlayınca, St. Augustin ve diğer piskoposlar Palagian karşıtı vaazlarını artırdılar. Sonunda St. Augustin 412'de meşhur çalışmaları olan "De Pecatorum Meritis et Remissiona Libri III", "De Spiritu Et Litera"yı yazdı. Bu eserlerinde aslî günahı, bebeklerin vaftizini, günahsız bir dünyanın mümkün olmadığını ve ilahi şefaatin yanında insanın içindeki ruhi güzelliklerin olduğunu öne sürdü. Bu tartışmalar Küçük Asya, Sicilya ve Roma'ya kadar uzandı. Sonunda 1 Mayıs 418'de 200 piskopos daha sonra Carthage Konsili diye meşhur olacak konsil için Carthage'de toplandılar. Ve burada Palagius ve arkadaşlarının görüşü rafizi kabul edilerek şu sonuçlara varıldı.

1. Ölüm Âdem'in mahiyetinden değil günahın sonucuyla ortaya çıktı.
2. Aslî günaha göre yeni doğan çocuklar vaftiz edilmelidirler.
3. Kurtuluş şefaati sadece insanın geçmiş günahlarını affetmekle kalmaz, gelecek günahlarına da yardımcı olur.
4. İyi işler yapılırsa Tanrının lütfuyla kurtuluş kolaylaşır.
5. İnsan sadece Tanrının şefaatinin beklememeli kurtuluş için iyi işler yapmalıdır.
6. Günah insanlığın dışında değildir. Kendi günahlarımızı kabul etmek zorundayız.
7. Azizler, Babamızın dileğini bizim yanlış hareketlerimizi affet, yalnızca başkalarını değil, bütün günahlarımızı affet şeklinde dua yaparlar.
8. Azizler aynı niyazı yapmışlardır, yalnız insanlık için değil bunun yanında sırat-ı müstakim üzere olmaları için de.

²⁸² S.J. Mc Kenna, "agm", 58-60

9. Vaftiz olmadan ölen çocuklar orta bir yere (a'râfa) (medius locus) gitmeyeceklerdir. Vaftiz olmadıkları için “cennetin krallığına” ve “ebedî hayata” kabul edilmeyeceklerdir.

1.10.2. Socianizm

Socianizm, İspanyol fizikçisi Michael Servetus ile Socinus tarafından ileri sürülen teslis ve aslî günah karşıtı bir hareket olup, modern Unitarizm'in öncüsüdürler. İlk yüzyıllarda Hıristiyanlığın aslında bulunmadığı gerekçesiyle teslise karşı başlayan tevhit hareketi Sabellion, Macedonians ve Arius fikirleriyle iyice belirginleşmiş ancak İznik Konsili'nde (325) bu görüş rafizi kabul edilerek reddedilmiştir. Bu mezhep reform döneminin Unitarist mezhebini temsil etmektedir. Bunlar, kendi görüşlerini “Catechizm of Racow” adlı kitaplarında toplamışlardır. Socianistler otorite olarak özgür aklı koymuşlar fakat vahyi aynen kabul etmişlerdir. Socinus kendi çalışmalarını “De Aucdotitate Scripturae Sarae” adlı eserinde topluca belirtmiştir. “Catechizm of Racow” ve “Institutiones Religiones Christiane” adlı kitaplarda Allah'ın tek, ebedî, kadir, hakim ve hikmet sahibi olduğu ifade edilmiştir. Hz. Âdem'in işlediği günahın gerçek olup sadece kendisini etkilediğini ve bu suçun diğer insanlara hiçbir tesirinin olmadığını kabul etmişler, bebeklerin vaftiz olmasına gerek olmadığını, onların cehenneme gitmeyeceklerine inanmışlardır.²⁸³

1.10.3. Mormonlar

Son dönem aslî günah karşıtı olarak ortaya çıkıp toplulukların ilgisini uyandıran firkalardan biri olan Mormonlar, Amerika'da ortaya çıkmışlardır. Kurucuları Joseph Smith (1805-1844) 1830 yılında vahiy eseri olduğunu söylediği Mormon Kitabı'nı yayınlamıştır.²⁸⁴ 1832 yılında “Ahir Zaman Azizleri” adını almışlardır. Smith, görüşleri etrafında çok hararetli taraflar toplamıştır. Dinini tebliğ ettiği için hapse atılmış, en sonunda da öldürülmüştür. Onun “şehadet” halkası etrafında daha sonra müntesipleri Brigham Young etrafında toplanmıştır. Grand Salt Lake bölgesine göçüp oradaki çölü

²⁸³ W.M. Clow, Socianizm, *ERE.*, T.&T. Clark, New York, 1980, XI/ 650-654.

²⁸⁴ Mehmet Aydın, “Hıristiyanlık”, *DİA*, İstanbul, 1998, XVII/ 357.

mamur edip, Utah devletini kurmuşlardır. Daha sonra da bu devletleri ABD'ye katılmıştır.²⁸⁵

Mormonlar teslisi üç ayrı tanrı halinde kabul ederler. Onlara göre ilahi lütfun vesileleri iman, tevbe, vaftiz, kutsal sofraya ve el vermedir.²⁸⁶

Kutsal kitapları olan “The Book of Mormon” kitabının iman esasları bölümünün ikinci maddesinde; “Biz bütün insanların Âdem’in işlediği suçla değil, kendi günahlarıyla yargılanacaklarına inanırız.” ibâresiyle aslî günahı kabul etmediklerini açıkça belirtmişlerdir.²⁸⁷ Ayrıca Mormonlar, her yeni doğan bebeğin Âdem’in düşüşünden etkilendiğini, ama bu günahı sorumlu olmadıklarını ifade ederler.²⁸⁸

1.11. Günahıtan Arınma Yolları

1.11.1. Kurtuluş Teorisi

Hıristiyanlıkta günah ve özellikle “Aslî Günah”tan kurtuluş; iman, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesi,²⁸⁹ vaftiz²⁹⁰ ve tövbe²⁹¹ ile mümkündür.

Hıristiyanlık, kendisini sevgiden sonra kurtuluş dini olarak sunmuştur. Bu konuda İnciller, “Çünkü insanoğlu (İsa) kaybolmuş olanı aramaya ve kurtarmaya geldi.”²⁹² “Baba oğlunu dünyanın kurtarıcısı olarak gönderdiğine tanıklık ederim.”²⁹³ St. Paul, “Mesih İsa günahkarları kurtarmak için dünyaya geldi sözü doğrudur. Ve her vechile kabule layıktır.”²⁹⁴ ifadesini kullanarak bu dinin “kurtuluş dini” oluşuna vurgu yapmıştır.

²⁸⁵ Yıldırım, *age*, 261,262.

²⁸⁶ Geniş bilgi için bkz. Yıldırım, *age*, 261, 262.

²⁸⁷ *The Book of Mormon*, The Church of Jesus Christ, Utah, USA, 1981, 60,61.

²⁸⁸ Byron R. Merrill, “Original Sin”, *Encyclopedia of Mormonism*, The Church of Jesus Christ, 1992, III/1053.

²⁸⁹ Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına göre Hıristiyanlık*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, 64.

²⁹⁰ Ali Erbaş, *Hıristiyanlıkta İbadet, Ayıışığı Kitapları*, İstanbul, 2003, 130.

²⁹¹ Matta 3/ 11.

²⁹² Luka 19/ 10.

²⁹³ Yuhanna 1/ 29.

²⁹⁴ I. Timeteos 15.

İnsanlık Hz. Âdem’le beraber günah kirine bulaşmış ve bu kir nesilden nesile bütün insanlara geçmiş, insanlık bu günahahtan kendi başına kurtulamamıştır. İnsanoğlu birinci Âdem’le düşmüş, ikinci Âdem olan İsa’yla kurtulmuştur. “Ellerinden ayaklarından tüm beşeriyetin günahını yüklenmek için çivilenen tanrının uysal kuzusu” akıttığı kanıyla tüm insanlığı kurtarmıştır.

Her ne kadar St. Paul kefarete hadisesini kurtarıcılık doktrinini ortaya koymak için ifade etmişse de, daha sonra bu Hıristiyanlık dünyasında kabul edilen bir inanç haline gelmiştir.

1.11.2. Vaftiz

Vaftiz, Grekçe “baptizma” veya “baptismos” kelimelerinden gelmektedir. Kök itibariyle “suya daldırmak” manasına gelen bapto’dan türetilmiştir. Buradan baptizo şeklini almıştır.²⁹⁵ Baptizo hali *Yeni Ahid*’de çok kullanılmıştır. Ancak *Yeni Ahid*’de “suya daldırmadan” ziyade, “yıkama, arıtma, temizleme” anlamı taşımaktadır.²⁹⁶ Hıristiyanlıkta bir çok önemi ve gayeleri olan vaftizin temelleri Lama dini, Orfique, Dionyzos inançlarıyla Mısır, Suriye ve İran dinlerinde bulunmaktadır.²⁹⁷ Hz. İsa öncesi Yahudilerin, Yahya tarafından Şeria Nehrinde vaftiz olunmaları *Ahd-i Cedit*’te geçmektedir.²⁹⁸

Hıristiyanlıkta bir çok fonksiyonu olan vaftizin, asıl amacı günahı ve aslî günahı silme özelliğine sahip olmasıdır. İnsanoğlu, vaftiz olmak sûretiyle “herkesin günahını silen tanrı kuzusu İsa’nın kanı vasıtasıyla”²⁹⁹ günahlardan yıkanmış ve temizlenmiş olmaktadır.

Kilise, aslî günahı kabul ettiği için ilk dönemlerden bu yana çocuklara vaftiz uygulamasını sürdürmüştür. İsa Mesih tek ve evrensel arbuluculuğu ile kurtuluşa

²⁹⁵ Erbaş, *age*, 86.

²⁹⁶ Markos 7/ 4; Luka 11/ 38.

²⁹⁷ Kılıç, *age*, 105.

²⁹⁸ Matta 3/ 6; Markos 1/ 5.

²⁹⁹ Yuhanna 1/ 29.

erdiği için Hıristiyanlıkta vaftiz zorunludur. Zaten insanın kutsal davete icabı, onun tövbe veya ihtida etmesi şeklinde tezahür etmektedir.³⁰⁰

Aslı günahı sistemleştiren ve bu hususta değişik görüşler ortaya koyan St. Augustin, “Vaftizsiz ölen çocuğun semavi lütuflardan mahrum kalmasının yanında ebedî olarak ateşe mahkum olacağını belirtmiştir.³⁰¹ Çünkü vaftizsiz ölen çocuklar, hayat vaftizini elde edememişlerdir. St. Thomas ise vaftiz olmayan çocuklara bir ümit kapısı aralamış ve onları “limbe” berzah anlamına gelen bir yere yerleştirmiştir.³⁰² Augustinci teologların görüşleri bu doğrultuda iken reformist teologların görüşleri daha ılımlı olup, bunlar vaftizsiz ölen bebeklerin durumuna Tanrının hükmü ve merhametine havale etmişlerdir. Özellikle Uldrich Zwingli bu konuda çocukların durumu için daha iyimser bir tablo çizmiştir.³⁰³

1.11.3. Günah İtirafı ve Günah Çıkarma

Günah çıkarma, günahların bağışlanıp affolunması için papaza yapılan itirafıdır.³⁰⁴ Bu konuda akla gelen ilk kelime “endüljans” tır. Latince “hayra eğilmek” anlamına gelen “indulgere” den gelmektedir. Bu maksatla endüljans, affetmeye, bağışlamaya, tolerans göstermeye, himaye etmeye temayül anlamı taşır. Teolojik anlamda ise endüljans, günah dolayısıyla alınan cezanın kısmen veya tamamen bağışlanmasıdır.³⁰⁵ Bu konuda kilise ve papazlar tam yetki sahibidirler. Nitekim Matta İncili’nde “Göklerin melekutunun anahtarlarını sana vereceğim; yeryüzünde bağlayacağın her şey göklerde de bağlanmış olur. Ve yer yüzünde çözeceğin her şey göklerde de çözülmüş olur.”³⁰⁶ şeklinde ibareler mevcuttur.

Ancak günahın bir suç ve cezayı ihtiva etmesinden dolayı endüljans tövbe sakramentini yok etmez. Sadece kefaretin cezasını hafifletir veya kaldırabilir. Diğer taraftan endüljans hac, dua, haç işareti, sadaka gibi bağışlanma ile ilgili olarak ifade edilen özel

³⁰⁰ Erbaş, *age*, 131.

³⁰¹ Vandervelda, *age*, 20.

³⁰² Kılıç, *age*, 108; Vandervelda, *age*, 30.

³⁰³ Karl Heinz Zur Mühlen, “sin”, *Reformation Encyclopedia*, Oxford University Press, New York, 1996, IV/ 62-65.

³⁰⁴ Yaşar Kutluay, “günah”, *Türk Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, Ankara, 1970, XVIII/ 173,174.

³⁰⁵ Erbaş, *age*, 192.

³⁰⁶ Matta 16/ 19; 18/ 18.

icraatlarla insanı Allah'ın lütfuna bağlar. St. Petrus'a lutfedilmiş yetkilerle onun halefi olan papa, endüljans vakti olarak senenin bütün günlerini belirlemiştir. Endüljansla ilgili Katolik teolojik arkaplanını “günahın cezaları” doktrinini teşkil eder. XI. yüzyılda ilk defa endüljans uygulama görevi kiliselere XIII. Yüzyılda da papazlara tahsis edilmiştir.³⁰⁷ Papa X. Leon yetkisini kullanarak Roma Saint Pierre kilisesinin mali finansı için tüm cömert bağışçılara endüljans verilmesine karar vermiş ve bu paraların toplanmasını da bir banka üstlenmiştir. İşte bu endüljans satın almanın meydana getirdiği sahte tövbecarlığa karşı Martin Luther gerçek tevbecarlık doktrinini ortaya koymuştur. Luther'in 95 maddelik tezinde özellikle 26, 33 ve 50. maddeleri günah çıkarmayla ilgilidir. Bunun için Luther papanın “günah çıkarma” yetkisine karşı çıkararak “Eğer papa ruhların affına temsil selahatiyle değil de dua yolu ile aracılık ederse doğru hareket etmiş olmaktadır.” demiştir. Yine Luther, tezinin 33. maddesinde “papa, affının akıl almaz bir tanrı vergisi olduğunu bununla insanın tanrı ile barıştırıldığını söyleyen kişilerden özellikle sakınmak gerekir” demiş ve papanın herhangi bir günahı tanrı vergisi olarak çıkarma yetkisine sahip olmadığını açıkça belirtmiştir.³⁰⁸

³⁰⁷ Erbaş, *age*, 192.

³⁰⁸ Mehmet Aydın, *Hiristiyan Kaynaklarına göre Hiristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, 131,132..

BÖLÜM 2: İSLÂM KELÂMINDA GÜNAH ANLAYIŞI

Kur'ân-ı Kerîm'e bakıldığında günahı değişik açılardan ele alan bir çok kelimenin olduğu görülmektedir. En başta günah, Allah'a karşı işlenen çok büyük cinayet³⁰⁹ ondan sonra da kişinin ferdî ve ictimai hayatı derinden yaralayan bir olay olarak sunulmaktadır.³¹⁰ İyi bir akıbet ve dünya ahiret mutluluğuna ulaştırın sevabın karşısı olarak kullanılan, Allah'ın emirlerini yerine getirmeyen ve nehiyelerine irtikap eden, bazen kulun çevresine karşı bazen de kendi haklarına karşı işlediği zulüm, günah olarak ifade edilmektedir. Günah ferdin kendi fitratının bozulmasına sebep olduğu gibi, toplumların yoldan çıkması ve geçmiş toplumların helak olmasına sebep olmaktadır. Günahın boyutu kulun haddini bilmemesi, toplumların kötülükte aşırıya gitmeleri ve en sonunda da Allah'ı inkar edip yeryüzünde bozgunculuğun hüküm sürmesi şeklinde ifade edilir. Bütün bunlardan sonra günahın tanımı şöyle yapılabilir:

“ Günah öncelikle Allah'ı bilme ve tanıma ve ona iman etmeyle beraber başka tanrılar veya arzuları kabul etme, emirlerini yerine getirmeyip yasaklarını irtikap etme şeklinde müspet ve menfî olmak üzere iki yönlü değerlendirilebilir. İmanın olmadığı yerde günahın olmayacağı söylenebilir ki, günah bir müminin olumsuz davranışdır denilebilir.³¹¹

İslâm'da günah, deruni ve kalbi yapıdan gelir. Günahın derûni, rûhi ve mânevî oluşuna dair Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde pek çok delil vardır. Kur'ân-ı Kerîm'in sunduğu günah, kalbi, insanın şuur fonksiyonuna katılan, duygularından belli bir yeri işgal eden insani bir vakıa olarak ele alınmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de günahın deruni oluşuna dair *eba*³¹², *enkere*³¹³, *teammede*³¹⁴, *sağâ*³¹⁵, *kasa*³¹⁶, *rane*, *rabe*³¹⁷, *mera*³¹⁸ ve *zebzebe*³¹⁹ kelimeleri kullanılmıştır.

³⁰⁹ Lukmân 31/ 13.

³¹⁰ el-Bakara 2/ 217.

³¹¹ Adil Bebek, “günah”, *DİA*, İstanbul, 1996, XIV/ 278,

³¹² el-Bakara 2/ 24, 282; 15/ 31; el-İsrâ 17/ 89-99; Tâhâ 20/ 56, 116; el-Furkân 25/ 50.

³¹³ Yûsuf 12/ 58; en-Nahl 16/ 22.

³¹⁴ en-Nisâ 4/ 93; el-Mâide 5/ 95; Yûsuf 12/ 58.

³¹⁵ el-En'âm 6/ 13; el-Mülk 66/ 4.

³¹⁶ el-Bakara 2/ 74; el-Mâide 5/ 13; el-En'am 6/ 43; el-Hacc 22/ 53; ez-Zümer 39/ 22; el-Hadîd 57/ 16.

³¹⁷ et-Tevbe 9/ 45, 110; el-Hadîd 57/ 14.

Nevvas ibn Sem'an'dan rivayet edilen bir hadis'te şöyle geçmektedir: "Rasulullah'a (sav) iyilik ve gūnahtan sordum da şöyle buyurdu: İyilik, ahlākın güzel olmasıdır, gūnah ise, kalbini tırmalayıp insanların da muttali olmasından hoşlanmadığın şeydir."³²⁰ Bir başka hadis'te ise Rasulullah (sav) Vābisa'ya şöyle buyurur: "İyilik ve gūnahtan sormaya gelmiştin değil mi? Vābisa "evet," der. Rasulullah parmaklarını bir araya topladı, onlarla göğsüne üç defa vurdu ve şöyle dedi: Nefsine danış, kalbine danış ey Vābisa! İyilik, nefsinin kendisine ısındığı ve kalbinin itminan duyduğu; gūnah ise nefsini tırmalayan ve göğsünde tereddüte yol açan şeydir."³²¹

Bu ve benzer hadislerden anlaşıldığı üzere gūnah, kalbe ızdırap veren, gönlü daraltan bir şeydir. Ancak bu kalbe ızdırap ve sıkıntı veren duygu, kişinin Rabbiyle bağlantısına yani dindarlık derecesiyle yakından ilişkilidir. Diğer bir manada kişinin başkalarının bilmesini istemediği şeydir. Yapılan fiil insani değerlere yakışmadığı ve insanın saygınlık ve değerini düşüreceği için kişi bunun başkaları tarafından bilinmesini istememektedir. Gūnahın iman ile bağlantısını ifade eden bir başka hadiste şöyledir: "Kişi kötülük yapar da bu ona rahatsızlık verirse işte o, mūmindir."³²²

Gūnahın hatadan farkı ise insanın bu fiili, istek, irade ve arzu sonucu şuurlu olarak işlemesidir. Kişi bunun içine girmiş ve bunu ruhunda hissetmiştir. Hata ise gūnah gibi değildir. Hatada kişinin şuru, inancı ve arzusu yoktur. Hata istemeyerek yapılmıştır. Bu durum ya yetersiz bilgiden ya da yanlış bir bilgi ile yapılan seçimden kaynaklanmaktadır. Bundan hareketle "her gūnah hatadır fakat her hata gūnah değildir". Kur'ân-ı Kerīm'de hata ile gūnah ayrı bir şekilde kullanılmıştır. Ahzab suresinin (33) 5. âyetinde yanlışlıkla yapılmış kötü bir fiilin gūnah olmayacağı ifade edilir. Hata her ne kadar gūnah olmasa da Allah Kur'ân-ı Kerīm'de kullarından hata ile yapılan bir suçtan bile af dilenmesini emretmektedir.³²³

Kur'ân'da kişinin doğru olduğunu zannederek yemin etmesinden ve yanlış yere adam öldürmesinden de kişiyi mesul tutulmayacağını bildirmesi bunu açıklayan en net

³¹⁸ el-Bakara 2/ 147; Âli İmrân 3/ 60; Hûd 11/ 17, 109.

³¹⁹ en-Nisâ 4/ 143.

³²⁰ Müslim, Birr, 5; Tirmizi, "Zühd," 52; Ahmed ibn Hanbel, IV/182, 227; V/ 251, 252, 256.

³²¹ Dârimî, Buyû, 2.

³²² Ahmed ibn Hanbel, IV/ 12.

³²³ el-Bakara 2/ 286.

örneklerdendir.³²⁴ Kur’ân-ı Kerîm’de sehiv ve hatanın zıddı “teammud” dur. Teammud, niyetle kastetmek, bir şeye azmetmek demektir. Yani, günah bilinçli ve şuurlu bir şekilde işlenen bir davranıştır.³²⁵ Bu konuda Hz. Peygamber’in “herkese niyet ettiği vardır; unutanın ve hata yapanın ise niyeti yoktur.”³²⁶ hadisi Kur’an-ı Kerîmi tefsir ve teyit eder. Bir başka hadiste ise Hz. Peygamber, “Muhakkak ki Allah ümmetimin hatasından, unutmamasından ve yapmaya zorlandıkları günahları bağışlamıştır.”³²⁷ buyurmuştur.

Kısaca özetlemek gerekirse, hata daha çok beşeridir yani insanoğlu yanılabilir. Bu da temelde insanın zayıf yaratılışı ve dirençsiz olmasından kaynaklanmaktadır.

2.1. Günahın Özellikleri

2.1.1. Günahın İlahi Emirlerin İhlali Olarak Değerlendirilmesi

Kur’ân-ı Kerîm’de Allah “Ben insanları ve cinleri ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.”³²⁸ “Biz hanginizin daha iyi işler yapacağını imtihan etmek için ölümü ve hayatı yarattık.”³²⁹ şeklindeki âyetlerle insanın niçin yaratıldığını ve hayatının gayesinin ne olduğunu açıkça belirtmiştir. Bunun yanında Allah insanlara zaruri olarak inanma ve kendisinden güçlü olan bir varlığa boyun eğme duygusu vermiştir.³³⁰ Fakat insanoğlu fitratının, peygamberlerinin ve Kur’ân-ı Kerîm’in fısıltı ve emirlerini dinleyeceği yerde, fert olarak kendini toplumda hissettirmek, kendi arzularını tahakkuk ettirmek ve hep kendini doğrulamak istemiş, itaat ve bağlılık hususunda kendisinden başkasına iştiraki düşünmez olmuştur.

Bu ruh yapısına sahip olan insanlar, devamlı bir sûrette suç ve günah işlerler. Bu suç ve günahlar birbirlerini takip eder ve zamanla insanı tanrıdan uzaklaştırır. Tanrıdan uzaklaştıkça kişinin ferdiyetçiliği, kendini beğenmişliği, kibri, gururu artar ve bunun sonucunda Firavun gibi Allah’a düşmanlık, tanrı tanımamazlık ve ilahlık iddiasında

³²⁴ Âli İmrân 2/ 225.

³²⁵ En-Nisâ 4/ 93

³²⁶ Buhâri, “Bed-u’l Vahiy,” I.

³²⁷ İbn Mâce, “Talak,” 16.

³²⁸ ez-Zâriyât 51/ 56.

³²⁹ el-Mülk 66/ 2.

³³⁰ Fâtır 35/ 28.

bulunmaya kadar varabilir. Kur'ân-ı Kerîm ferdiyetçilikte bu kadar ileri giden insanların, ferdiyetçiliğini kırıp onu hem toplumsal konumuyla özdeşleştirmek hem de ona Rabbini hatırlatmak için yumuşak söz ve öğütle yaklaşılması gerektiğini salık vermektedir.³³¹

Bir insan, her ne kadar ferdiyetçi yapısı sonucu tanrıyı kabul etmese de o yine tanrıyla zaruri bir ilişki içerisinde. Bu durum olumsuz gibi görünse de kulun tanrıyla ilişkisi devam etmektedir. “Günah bir pozisyon ise günahkar olma da Tanrı karşısında kendini bu pozisyona yerleştirmedir. Öyleyse günah duygusu Tanrı’ya yer veren düşüncelerde yer alacaktır.”³³²

Günah kavramıyla Allah’ın mevcudiyeti ve insanın Allah’a karşı pozisyonuyla alakalı şu hadiste çok dikkat çekicidir. “Bir kul günah işlese de “Allah’ım günahımı bağışla” dese, Allah tebarake ve teala, “kulum bir günah işledi ve bildi ki, kendisinin günahını affeden ve gūnahtan dolayı muahaze buyuran bir rabbi vardır”, buyurdu. Sonra kul dönse de tekrar günah işlese ve “Ey rabbim! Bana günahımı bağışla dese, tebarek ve teala hazretleri yine; “kulum bir günah işledi ve bildi ki kendisinin günahını affeden ve gūnahtan dolayı muaheze buyuran bir rabbi vardır”, der. Sonra kul dönerek tekrar günah işlese ve “Ey rabbim! Bana günahımı bağışla dese, tebarek ve teala hazretleri (tekrar); “kulum bir günah işledi ve bildi ki kendisinin günahını affeden ve gūnahtan dolayı muaheze buyuran bir rabbi vardır. Dilediğini yap, sana günahını bağışladım” buyurur.”³³³

Yukarıda zikredilen hadiste görüldüğü gibi Allah’a inanan bir günahkar herhangi bir günahı işlediğinde, içerisine düştüğü olumsuz tavrı bilip bundan psikolojik ve ruhi sıkıntı çekmekte, rahmeti her şeyi kuşatan Rabbine yönelmekte ve ondan af ve mağfîret dilemektedir.

Yukarıda zikredilen hadisin yanı sıra Kur'ân-ı Kerîm’de günah kavramının ise Allah iman, Allah’ın af ve bağışıyla ilişkili olduğuna işaret eden bir çok âyet bulunmaktadır. Mesala, “Ey Rabbimiz biz iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla ve bizi

³³¹ Tâhâ 20/ 42-44.

³³² Kılıç, *age*, 214.

³³³ Müslim, “Tevbe,” 29.

cehennem azabından koru,”³³⁴ “Ey rabbimiz artık bizim günahlarımızı bağışla, kusurlarımızı ört,”³³⁵ “Sen bizim velimizsin, o halde bizi bağışla...,”³³⁶ “ Biz günahlarımızı bağışlaması için rabbimize iman ettik.,”³³⁷ “ Muhakkak biz Rabbimizin günahlarımızı bağışlayacağını umarız.”³³⁸ ‘âyeteri örnek olarak gösterilebilir.

Bu ve benzeri âyetlerde genellikle şu üç kavram peş peşe dizilmiştir. “Rab”, “iman” ve “günaha dayalı mağfiret”. İman, Rabbenâ, Veliyyünâ, Rabbî gibi lafızlarla Allah’a atfedilmiştir. Günah ve mağfiret kavramları da Allah’a imandan sonra getirilmiş ve bu şekilde imanla aralarındaki bağlantıya dikkat çekilmiştir. İman ve günah iki kutuplu bir kavram olmakla beraber aynı zamanda birbirleriyle yakın ilişki içerisindedirler.³³⁹ Bu konu ile ilgili olarak Fahreddîn er-Râzî; imandan sonra mağfiret talebinin gelmesini, insanların iman ile mağfiret talebine tevessül ettiklerini gösterir.” demektedir.³⁴⁰

İslâm kelâmında günahla ilgili terminoloji incelendiğinde; günahın, bir kul tarafından işlendiği, kul üzerinde etki yarattığı, Allah’ın ve O’nun emirleri karşısında kulluğun gerekliliğini yerine getirmeme şeklinde ele alındığı görülmektedir. Eğer Kur’ân-ı Kerîm’de müşrikler ve kâfirler hakkında günahtan bahsediliyorsa bu onların ya Allah inancına davet edilmedikleri ya muannid olmaları ya da gafletleri sebebiyle akıllarını yeterince kullanmadıklarından dolayıdır. Bu konuda Mâtürîdi kul aklıyla Allah’ı bulabilir, Mu’tezile ise kul aklıyla Allah’ı bulmanın yanında iyiyi, kötüyü ve haramı bulabilir görüşünü savunmuşlardır. Bunlar iman noktasında tartışılmayacak konular olsa bile, ameli konularda peygambere ihtiyacın olduğu aşıkardır. Bu konuda Allah “Biz bir rasul göndermedikçe azap edici değiliz.”³⁴¹ demekle Allah’ın emir ve yasaklarıyla direk muhatap olmayan topluları cezalandırmayacağını bildirmektedir.

³³⁴ Âli İmrân 3/ 16.

³³⁵ Âli İmrân 3/ 193.

³³⁶ el-A’râf 7/ 155.

³³⁷ Tâhâ 20/ 73.

³³⁸ Şuarâ 26/ 51.

³³⁹ Kılıç, *age*, 219.

³⁴⁰ Fahreddîn er-Râzî, *et Tefsîru’l-Kebîr*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Tahran, ts., VII/ 201.

³⁴¹ el-İsrâ 17/ 5.

2.1.2. Gunahta Sorumluluğun Ferdî Planda Değerlendirilmesi

İslâm kelâmına göre işlenen gûnahtan sorumlulukta ferdîyet esastır. Sorumluluk hususunda Kur'ân'ın esas tezi budur.³⁴² Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm'de suçun ve gûnahın bir başkasına veya geçmişine yüklenmesi gibi bir bilgiye rastlanmaz. Suçun ve gûnahın yayılması ve bir başkasına geçmesi gibi bir durum bir kimsenin en yakınları olan anne- babası ve dostları arasında bile mümkün değildir.

“Onlar birer ümmetti, gelip geçti. O ümmetlerin kazandıkları kendilerine, sizin kazandığınız da sizedir. Siz, onların yaptıklarından sorumlu da değilsiniz.”³⁴³ Bu âyet peygambere neseb yakınlığından dolayı Ehl-i Kitabın kendilerini üstün görmeleri, bununla övünmeleri ve hesap gününü garanti görmeleri sonucu, onların bu tavrına işaret eden ilahi bir uyarıdır. Allah yukarıdaki âyetle onların bu düşüncelerinin yanlış olduğunu açıklamış, herkesin kendisinden sorumlu olacağını bildirmiş, yaptıklarının kendilerini, bizim yaptıklarımızın da bizi ilgilendireceğini vurgulamıştır. Bu sebeple peygamberlerin ve atalarımızın zürriyetinden oluşumuz bize, onların hasenatından istifade hakkı vermez ve ancak onların yolundan gitmekle bu hakkı elde edebilir, onlara karşı bağılıklarımızı gösterebiliriz.

Mümin olsun kâfir olsun herkesin önceden yaptıklarıyla sigaya çekileceği³⁴⁴ her nefsin yaptığı iyiliğin kendi lehine olduğu, kötülüğünde kendi aleyhine olduğu,³⁴⁵ herkesin yaptıklarının sonucunu bizzat kendisinin çekeceğini,³⁴⁶ bunlardan dolayı hiç kimsenin başkasının yaptıklarından sorumlu olmayacağı³⁴⁷ bunun yanında basiretli olanın basiretinin kendisine, kör olanın da körlüğünün kendisine olduğu,³⁴⁸ hidayet üzere olanın hidayetinin kendisine, doğru yoldan sapanın da vebalinin kendi aleyhine olduğu,³⁴⁹ iyi amel işleyenin amelinin kendi lehine, küfrün karşılığının da kendi aleyhine olduğu,³⁵⁰ cimrilik yapanın cimriliğinin cezasının kendine zarar vereceği,

³⁴² el-En'am 6/64

³⁴³ el-Bakara 2/ 134-141.

³⁴⁴ Yûnus 10/ 30.

³⁴⁵ el-En'am 6/ 164; 26/ 286.

³⁴⁶ el-Bakara 2/ 139; en-Nisâ 4/ 111; el-En'am 6/ 52; Yûnus 10/ 41; Hûd 11/ 35; Tâhâ 20/ 25; el-Mü'minûn 23/ 11,17; el-Kasas 28/ 55; el-Mü'min 40/ 40; eş-Şûrâ 42/ 15.

³⁴⁷ Yûnus 10/ 41; es-Sebe 34/ 25.

³⁴⁸ el-En'am 6/ 104.

³⁴⁹ Yûnus 10/ 108; Sebe 34/ 50; Fâtır 35/ 39; ez-Zümer 39/ 41.

³⁵⁰ er-Rûm 30/ 44; Fussilet 41/ 46; el-Câsiye 45/ 14,15.

başkasına zarar vermeyeceği³⁵¹ sözünde durmayanın cezasının kendi aleyhine, sözünde duranın karşılığının ise kendi lehine olacağı³⁵² tarzındaki ifadeler günahta ve sevapta ferdî mesuliyetin sınırlarını çizmektedir.

Bunun yanında ahirette hesap verme konusunda herkesin derdinin başından aşkın olacağı, kişinin kendi derdiyle uğraşırken kardeşinden, anne-babasından, eşinden ve oğullarından kaçacağı bildirilmektedir.³⁵³

Kur’ân-ı Kerîm’de sorumluluğun ferdî oluşunu en açık ifade eden âyette şudur: “Hiçbir günahkar diğerinin suçunu yüklenmez.”³⁵⁴ Bu ibârenin Kur’ân’da birkaç yerde zikredilmesi ayrıca manidardır. Yukarıda zikredilen âyette, müşrik Araplarının “bizim yolumuza uyun, eğer günah olacaksa biz bu günahı taşıyoruz!” iddiaları ve bir kimsenin yakınlarının veya sevdiklerinin işlemiş olduğu suçtan dolayı cezaya uğratılması reddedilmiştir.

Yukarıda zikredilen âyet, “Gerçekte insan için çalışmasından başka bir şey yoktur o da yakında görülecektir.”³⁵⁵ âyetiyle ilişkilendirilmektedir. Yani insanoğlunun işlediği ameller kendi defterinde görülecek ve mizanına konulacaktır. Buradan da anlaşılıyor ki kişi gönüllü olsa bile başkasının günahını yüklenme yetkisine sahip değildir.

Bir başka âyette bir annenin günahları yüzünden oğlundan yardım istemesi üzerine bunun mümkün olamayacağı şu şekilde ifade edilmiştir: “Hem günah çeken bir nefis başkasının günahını çekmeyecek, yükü (günahı) ağır basan onun yükletilmesine çağırsa da ondan bir şey yüklenilmeyecek, isterse bir yakını olsun! Fakat sen o kimseleri sakındırırsın ki gaybda Rabbinin haşyetini duyarlar, namazı dosdoğru kılarlar; temizlenen de sırf kendisi için temizlenir, nihayet gidiş Allah’adır.”³⁵⁶

³⁵¹ Muhammed 47/ 38.

³⁵² el-Feth 48/ 10.

³⁵³ Abese 80/ 34-42.

³⁵⁴ el-En’âm 6/ 164.

³⁵⁵ en-Necm 53/ 39.

³⁵⁶ Fâtır 35/ 18.

2.1.3. Gunahta Sorumluluğun Toplumsal Planda Değerlendirilmesi

Bir önceki maddede de belirtildiği gibi İslâm kelâmında günah konusunda ferdî sorumluluk esastır. Bunun yanında bir insan günah işlediği veya bu günahıyla diğer insanlara kötü örnek olduğu takdirde bu davranışından da ayrıca sorumlu tutulmaktadır. Bu kural ilk bakıldığında günahın sorumluluğunun ferdî olması ilkesiyle çelişiyor gibi görünse de gerçekte, günahın sadece ictimai etkisi üzerinde durulmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de "Siz insanlar içerisinden çıkarılmış, iyiliği emreden, kötülükten sakındıran hayırlı bir ümmetsiniz."³⁵⁷ buyrulmuştur. Yine Lokman peygamber oğluna nasihat ederken "namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret ve kötülüğü yasakla" demektedir.³⁵⁸

Kur'ân-ı Kerîm'de kişinin başkalarının amellerinden faydalanacağı veya günahlarının cezasını çekeceğine dair bir prensip yoktur. Şahsi sorumluluğun başlangıç ve sonuçları olduğu bu sistemde, ceza ve mükafat sadece ferde verilecektir. Kişinin ferdî sorumluluğunun yanında, "Sizden kim bir münker görürse onu eli ile değiştirsin. Gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle ona buğz etsin imanın en zayıfı olanı da budur."³⁵⁹ buyrulmuştur. Münker, dinen çirkin görülen şeylerdir. Müslümanlardan kim bir çirkinlik görürse onu, emirler, nasihatler, telkinler vermek sûretiyle düzeltmelidir. Kısaca kişi, başkalarının yaptığı kötü ve insani değer taşımayan davranışlardan da sorumludur. Hz. Peygamber'in bu bağlamda çok meşhur bir hadisi vardır. "Her kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa o çığırın ecri ile kendisinden sonra o çığır ile amel edenlerin ecirlerinden hiçbir şey noksan edilmemek şartıyla sevapları kendine aittir. Her kim İslâm'da kötü bir çığır açarsa o çığırın vebali ile kendisinden sonra onunla amel edenlerin vebali, hiç noksanları olmamak üzere ona aittir."³⁶⁰

Yukarıda bildirilen hadis, insanları iyi ve güzel işler yapmaya teşvik ederken, kötü ve çirkin işleri yapmayı yasaklar. Aynı zamanda bir kötülüğü ilk defa işleyene, bahis mevzu olan kötülüğün her defa işlenmesinde vebalinin ilk yapana da tesir ettiği bildirilmektedir. Her ne kadar o kişinin kendisi bir kötülük işlememiş olsa da, insanlığa kötü örnek olduğu için her yapılan çirkin işten vebal altında kalmış olmaktadır. Bu

³⁵⁷ Âli İmrân 3/ 110.

³⁵⁸ Lûkman 31/ 13.

³⁵⁹ Müslim, "İman," 78.

³⁶⁰ Müslim, "İlm," 15, "Zekat,"69; Nesâî, "Zekat," 64.

konuyu bütün ayrıntılarıyla ortaya koyan diğerk bir hadis ise şöyledir: “Haksız yere cana kıyıldığında, onun kanından bir pay da Âdem (as)’in ilk oğluna ayrılır.”³⁶¹

Toplum içinde yaşayan insan sadece şuurulu olarak işlemiş olduğu ferdi günahından değil, aynı zamanda o günahın etki alanının çok uzak tabii sonuçlarından da sorumludur. Bir insan tarafından kasden işlenen bir fiilin olumlu ve olumsuz, kişisel ve toplumsal sonuçları o kişinin amel defterine yazılacaktır.

Buradan çıkan şudur ki, insan sorumluluk alanın sınırlarını bilmek zorundadır. Kişi sadece kendi günahının sorumluluğunu üstlenmeyecek, başkalarının işlemiş olduğu günahlardan da sorumlu olacaktır. Bir kişinin başkalarının kötü davranışlarına elinde imkan varken engel olmaması, yapılan hataya aldırış etmemesi halinde o kişi bu kötü fiili kendi işlemiş gibi suçlu görülmüştür. Çünkü yapılan kötülöklere müdahale etmemek pasif bir suç ortaklığı anlamına gelmektedir.³⁶² Buna ilaveten müminlerin bir olaya karşı umursamaz tavırları ve yapılmasına göz yummaları hakkında Allah şöyle buyurmaktadır. “Öyle bir fitneden sakının ki içinizden yalnız zulmedenlere hesap sorulmaz.”³⁶³ bu âyetten de anlaşılacağı üzere yalnız kötülüğu irtikap edenler değil, ona göz yumanların da mesul oldukları belirtilmektedir.

Bir hadiste Hz. Ebu Bekir şöyle rivayet etmektedir; “Rasulullah’ı şöyle derken işittim: İnsanlar zalimi görür de ona mani olmazlarsa Allah’ın gazabının onları bürümesi yakındır.”³⁶⁴

Kur’ân-ı Kerîm, toplumsal konulardaki mesuliyetin genişliği hakkında; “Kim güzel bir şeye aracı olursa ona da bir pay vardır. Yine kim de kötü bir şeye aracı olursa ona da bir pay vardır.”³⁶⁵ buyurmaktadır. Bir başka âyette ise; “Onlar kıyamet gününde kendilerinin yüklerini kamilen taşıdıktan sonra saptırdıkları bilgisiz kimselerin veballerinden bir kısmını da yükleneceklerdir.”³⁶⁶

³⁶¹ Buhâri, “Cenâiz,” 33, “Enbiyâ,” 1, “Diyet,” 2, “İ’tisâm,” 15; Müslim, “Kasâme,” 27; Tirmîzî, “İlm,” 14; Nesâî, “Tahrîm,” 1; İbn Mâce, “Diyet,” 1.

³⁶² Kılıç, *age*, 232.

³⁶³ el-Enfâl 8/ 25.

³⁶⁴ Ebû Davûd, “Melâhim,” 17; Tirmîzî, “Fiten,” 8.

³⁶⁵ en-Nisâ 4/ 85

³⁶⁶ en-Nahl 16/ 25.

Bu âyetlerden yola çıkarak denilebilir ki; başkalarını günaha sevk eden kişi, öncelikle kendi sapıklığının ve isyana düşmenin cezasını, bunun yanında başkalarını da saptırmış olmasının da vebalini ödeyecektir. İkinci olarak yüklenmiş olduğu günah bir başkasının günahını da üstlenmiş olduğundan değil, işlemiş olduğu günahla insanları bu günaha teşviki ve günahın baş müsebbibi olduğu içindir.³⁶⁷

Bu konu ile ilgili bir diğer sonuç da günaha teşvik edenler, saptırdıkları kimselerin günahından pay alırlarken diğerlerinin günahından hiç bir eksilme olmaz. Bu durum “hiçbir günahkar başkasının günahını taşımaz”³⁶⁸ âyetiyle zahirde çelişki var gibi görünse de, gerçekte böyle bir zıtlık yoktur. Çünkü burada günahkar kendi günahının ferdî ve toplumsal vebalini yüklenmektedir. İslâm dininde öncelikle kişi kendisi günah işlemeyerek toplumsal planda kötü örnek olmayacak ve sonra toplumu da bu günahlardan men etmeye çalışacaktır. Eğer böyle yapmazsa, fertlerde bozgunculuk ortaya çıkacak, bu da fertlerin ve dolayısıyla toplumların ifsad olmasına sebep olacaktır.

2.1.4. Günahta Sorumluluğun Özel Durumlara Göre Değerlendirilmesi

Soyut değerlerin itibara alınmasında bir izafilik vardır. Bu değerler, fertten ferde başkalık gösterirken, gerekçesini kişilerin özellikleri ve özel konularından alırlar. Aynı özellikte olan konular insanların durumlarına göre farklı yorumlanıp değerlendirilmektedir. İyi-kötü mefhumunda izafilik olduğu gibi, günah meselesinde de özel durumlar için aynı izafilik söz konusudur. Günah kelimesinin kazandığı anlam, beşeri hayat akışı ile terakki sağlayan insanlıkla ve kişilerin peygambere yakınlık, ilmi konularda derinleşme ve dindarlık derecelerine göre değişmektedir. Bu nedenle işlenen günah neticesindeki değerlendirme arizi olup şahıslara, zamana ve mekana göre değişmektedir. 20. ve 21. yüzyıl insanıyla Hz. Peygamber dönemi; Hz. Peygamber ve çevresiyle günümüz insanı; nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan dini hak ve özgürlüklerin olduğu ülkeler ile herhangi bir Gayr-ı Müslim ülkesindeki durum³⁶⁹ arasında bir takım farklılıkların olması çok doğaldır.³⁷⁰ Kur’ân’a baktığımızda durumun

³⁶⁷ Kılıç, *age*, 236.

³⁶⁸ Fâtır 35/ 18.

³⁶⁹ Ebû Hanîfe, *İmâm-ı Âzâmın Beş Eseri*, trc., Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul, 1981, 45.

³⁷⁰ Ebû Hanîfe, *İmâm-ı Âzâmın Beş Eseri*, trc., Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul, 1981, 16.

özelliği ve zamanın şartları günahın şiddetini etkilemekte ve bunun karşılığı olan ceza da buna göre artmaktadır.

Buna ilaveten Kur'ân'da da bildirildiği gibi kişinin içinde bulunduğu durumun özelliği ve üstünlüğü günahın şiddetini arttırmakta, buna uygulanan ceza da artmaktadır. Normalde işledikleri büyük bir günah karşılığında hür kadınlara tatbik edilen ceza, esir kadınlara tatbik edilen cezadan iki misli fazladır. Bu durum peygamber eşleri söz konusu olduğunda onlara hür kadınların iki misli, cariyelerin ise üç katı ceza tatbik edildiği görülmektedir. “Ey peygamber eşleri, içinizden kim açık bir terbiyesizlik ederse onun azabı iki kat artırılır.”³⁷¹

Burada günahın çirkinliğinin artması dinin merkezine yakınlık derecesine bağlı kılınmıştır. Allah peygamber zevcelerine, Hz. Peygamber'in mahremi olmaları, vahy-i ilahinin kendi evlerinde inmeleri ve bütün ümmet kadınlarına örnek teşkil etmeleri gibi başka kadınlara vermediği nimetlerle donatmıştır. Öyleyse nimetin çok olduğu bir yerde günahın çirkin karşılanması, cezanın da fazlalaşması gibi tabii bir netice ortaya çıkacaktır.

Fahreddîn er-Râzî bu konuda, “Başkasının zevcesi yaptığı fiilin fesadı sebebiyle sadece işlediği suçtan dolayı cezalandırılırken; Hz. Peygamber'in zevceleri hem işlediği fiil hem de Hz. Peygamber'i üzmesi ve nübüvvet makamına halel getirmesi sebebiyle cezalandırılacaktır. Çünkü bir kadın Hz. Peygamber'in uhdesinde olur da çirkin bir fiil işlerse, Hz. Peygamber'den başkasını tercih etmiş olur. Bu da teveccüh edilen şeyin Peygamber (sav) den daha üstün tutulduğu manasına gelir.”³⁷² demiştir.

Öte yandan müminlerin iç dünyasındaki duyarlılık ve Allah ile olan irtibatları, onların faaliyet ve yönelişlerini etkilemektedir. Diğer insanlar tarafından işlenen davranışlar onlar için sakıncalı görülmüş ve kusur şeklinde değerlendirilmiştir.

Dolayısıyla mevcut deruni hayatlarının safvetine ve Allah'a yakın olmalarına nispetle daha üst mevkilerde olanların diğerlerine göre farklı bir telakkiyle

³⁷¹ el-Ahzâb 33/ 30.

³⁷² Fahreddîn er-Râzî, *et Tefsîru'l-Kebîr*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Tahran, ts., XXV/ 207.

değerlendirilecekleridir.³⁷³ Nitekim peygamberler, başkaları için kınama vesilesi olmayan şeyler sebebiyle kınamıştır.³⁷⁴ Bilgili kimselerin ceza ve mükafatlarının, cahil kimselerden farklı olduğu belirtilmiştir.³⁷⁵

Hz. Peygamber (sav)'in vefatını müteakip toplumda bir takım olumsuzluklar gören Ubâde bin Sâbit ve Ebû Said el-Hûdrî gibi sahabiler; “Siz gözünüze önemsiz görünen öyle şeyler yapıyorsunuz ki biz onları peygamber zamanında büyük günahlardan sayardık.”³⁷⁶ diyerek günahın izafiliğini zamanın şartlarına göre açık bir şekilde dile getirmişlerdir. Aynı zamanda bu sahabilerin Hz. Peygamber dönemini de yaşamış olmaları ve Allah ile irtibatlarının çok sıkı olması, onların küçük günahlara bile büyük günah nazarıyla bakmalarını sağlamıştır.

Yine Hz. Peygamberden rivayet edilen başka bir hadis konunun önemini ortaya koyar vaziyettedir. “Siz öyle bir zamanda bulunuyorsunuz ki sizden kim emrolduklarının onda birini terk ederse helak olur; sonra öyle bir zaman gelir ki sizden her kim emredildiklerinin onda birini yaparsa kurtulur.”³⁷⁷

Bunun yanında normal şartlar altında haram olan bazı yiyecek ve içeceklere zaruri şartlar altında cevaz verilmiştir. Bu âyetler birkaç tane olup³⁷⁸ bunlar cana, mal veya insanın bir uzvuna zarar gelmemesi için mübah görülmüştür.

2.2. Günahın Kaynağı

2.2.1. Günaha Götüren Dahili Sebepler

2.2.1.1. Nefs

Lügatte can, kan, ruh, su, ceset, hare, bir şeyin cevheri, azametli,³⁷⁹ kendi benlik, kötü istek, kötülüğe meyil, insandaki maddi mânevî şeylere meyil anlamlarına

³⁷³ Kılıç, *age*, 242.

³⁷⁴ Abese 80/ 1-10.

³⁷⁵ ez-Zümer 39/ 9.

³⁷⁶ Buhâri, “Rikâk,” 32.

³⁷⁷ Tirmîzî, “Fiten,” 191.

³⁷⁸ el-Bakara 2/ 17; el-Mâide 5/ 3, el-En’âm 6/ 119, 145; en-Nahl 16/ 115.

³⁷⁹ İbn-i Manzur, *Lisânu'l- Arab*, Beyrut, ts., VI/ 234,

gelmektedir.³⁸⁰ Kur'ân-ı Kerîm'de değişik şekillerde kullanılan nefis kelimesi, beşeri varlığın kendisini³⁸¹ hem de insanın kötü meyil ve arzularına işaret eder³⁸² ki bizi ilgilendiren yönü de burasıdır. Nefis, terim olarak bir çok anlamda kullanılmakla beraber, burada nefsin mertebelerinden sadece insanı günaha sevkeden nefis-i emmâre ve hevâ ele alınacaktır.

Nefis-i Emmâre:

İnsandaki şehvi ve gazabi arzu ve temayülleri gösterir. Bilhassa tasavvuf ilminin ana konuları arasındadır.³⁸³ Kur'ân-ı Kerîm, nefse itimat edilmeyeceğini açıkça dile getirir. Yûsuf kıssasında “Doğrusu ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip korudukları hariç nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder. Şüphesiz Rabbim Gafûr'dur, Rahîm'dir.”³⁸⁴ mealindeki âyetiyle Allah nefis-i emmâre üzerinde durmuş ve ona itimat edilemeyeceğini açıkça belirtmiştir.

Bunun yanında nefis-i emmâre insana daima vesvese verir.³⁸⁵ İnsanı aşırı istek ve kötü arzulara yönlendirir. Fakat insanın onu yenebilecek potansiyele sahip olduğu ve bunu başardığı takdirde birtakım mükafatlara nail olacağı³⁸⁶ da belirtilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de nefis-i emmâre insanı sürekli uğraştırır, direncini artırır ve onun gaflete düşmesine engeller ve mücadele azmini artırır. Nefis tezkiyesi ve nefis mücadelesi ile insan, nefsinde bulunan kibir, gurur, bencillik, haset, kin, öfke, düşmanlık, acelecilik ve Rabbe itaat etmeme gibi negatif duygularını da hayır istikametine çevirebilir.³⁸⁷

Tasavvufta nefis üzerinde çok durulmuş, Hz. Peygamber'in “senin en azgın düşmanın iki böğrün arasındaki nefisidir.”³⁸⁸ hadisine çok yer verilmiş ve nefsin kötülüklerinden kurtulmak için bir takım temrinler geliştirilmiştir. Pek çok özelliğe sahip olan nefsin zayıflık, cimrilik, şehvete düşkünlük ve cehalet gibi unsurları bütün insanlar üzerindeki

³⁸⁰ Gazzâlî, *İhyâ*, III, 10, 11.

³⁸¹ Âli İmrân 3/ 54; Yûsuf 12/ 54; ez-Zâriyât 51/ 21

³⁸² En'âm 6/ 93; Kâf 50/ 16

³⁸³ Gazzâlî, *İhyâ*, III, 10, 11.

³⁸⁴ Yûsuf 12/ 53.

³⁸⁵ Kâf 50/ 16.

³⁸⁶ en-Nâziât 79/ 40.

³⁸⁷ el-Kehf 18/ 28.

³⁸⁸ Gazzâlî, *İhyâ*, 11.

en etkin yönleridir. Hz. Peygamber bile nefesine takvayı emretmiş, onu tezkiye etmiş, başına herhangi bir olumsuzluk getirir diye ondan Allah'a sığınmıştır.³⁸⁹

Bu bağlamda nefis, insana dünyaya ait bazı işleri güzel gösterir.³⁹⁰ Hak ve hakikat apaçık ortadayken insan bunlara riayet etmektense, nefsinin kendisine hoş gösterdiği şeyleri tercih eder.³⁹¹ Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de nefsin aşırı istek ve hırsından korunanların felaha erecekleri de ifade edilir.³⁹²

Kur'ân-ı Kerîmde, ruh terbiyesi, kalb tasfiyesinden bahsedilirken; nefsin, kin, nefret, öfke, hiddet ve inat gibi duygulardan meydana gelen nefis için "tezkiye" ifadesi kullanılmıştır. nefsin tabiatında bir kirlilik bulunduğu için onun saflaştırılıp özüne döndürülmesi söz konusu edilmemiş ve nefis tasfiyesi veya terbiyesi denilmemiştir. Nefis kendi konumunda değerlendirilerek onun kirlilerden arındırılması; kötülüğe açık olan yetenek ve arzuların iyilik ve güzellik hesabına kullanılması için nefis tezkiyesi tabiri kullanılmış,³⁹³ bunu gerçekleştirenlerin de felaha kavuşacağı Allah tarafından müjdelenmiştir.³⁹⁴

Nefis tezkiyesi ve merhaleleri Müslümanlar arasında revaç bulmuş, özellikle sufiler arasında sıkça işlenmiş ve üzerinde durulmuştur.³⁹⁵ Ne var ki insanların bir kısmı bu konuda insafılı müsamahalı davranmamış beşer tabiatının çekemeyeceği yükleri nefesine yüklemiştir. Selman-ı Farisî sürekli oruç tutan, yatağa girmeyen, gecelerini kıyamda geçiren Ebu'd-Derdâ'ya Hz. Peygamber'den duymuş olduğu şu hadisi nakleder: "Senin üzerinde Rabbi'nin hakkı var, nefsinin hakkı var, ehlinin de hakkı var. Her hak sahibine hakkını ver."³⁹⁶ İslâm'da ruhbanîyet yani din adamı sınıfı olmadığı için, dünya-ahiret dengesine önem verilmiş, kendilerine helal kılınmış bir çok şeyi yasaklayanlar için; "Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı o güzel ve temiz nimetleri kendinize haram kılmayın, haddi aşmayın! Çünkü Allah haddini aşanları asla sevmez. Allah'ın size rızık

³⁸⁹ İbn Kayyım, *Tarîku'l-Hicreteyn Ve Bâbu's-Saâdeteyn*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, ts., 373.

³⁹⁰ Tâhâ 20/ 96.

³⁹¹ en-Necm 53/ 23; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, trc. Bekir Topaloğlu, İsam Yayınları, Ankara, 2003, 130; Ramazan Biçer, "Mâtürîdî'ye Göre Hidayete Engel Olan Beşeri Zaaflar Ve Tezahürleri," *Cumhuriyet Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2004, VIII/ I. 45.

³⁹² et-Teğâbün 64/ 16.

³⁹³ Elmalılı Hamdi Yazır, *age*, VIII/ 5861.

³⁹⁴ eş-Şems 91/ 9.

³⁹⁵ Gazzâlî, *İhyâ*, III/ 10, 11.

³⁹⁶ Buhârî, "Âdab," 84-86.

olmak üzere yarattığı şeylerden helal ve temiz olarak yeyin! Kendisine iman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının!"³⁹⁷ buyrulmuştur. Allah bu ayetle inananlara denge, itidal ve istikamet telkin etmektedir.

Hevâ

Kur'ân-ı Kerîm'in üzerinde durduğu ve uyulmasını tasvip etmediği diğer bir nefis çeşidi de "hevâ" dır. Hevâ, Kur'ân'daki âyetlerin tamamında nefsin tüm kötü istek ve arzularının ifadesi olarak sunulmuş; iki yerde Allah'tan gelen ilmi yani Kur'ân-ı Kerîm ve onun düsturlarını benimsememe, Rasulullah'a ittiba etmeme ve kişinin kendi görüş ve düşüncelerine göre hareket etmesi anlamında kullanılmıştır.³⁹⁸ Bir yerde Allah'ın âyetlerini yalanlayıp kendi düşüncelerini ortaya koyma, ahirete inanmama ve Allah'a şirk koşma³⁹⁹, dünyayı ebedî imiş gibi zannedip sonsuz bir hayat arzusuyla yaşama,⁴⁰⁰ ilahi emirler geldiği halde şeytanın insanoğlunu bunlardan uzak tutmaya çalışması,⁴⁰¹ haksız hüküm vererek zulmetmek,⁴⁰² bir yerde hakkı terk edip sahte ilahlara tabi olma arzusu⁴⁰³ olarak ifade edilen hevâ, insanın kendisini Rabb yerine koyup kendi istek ve arzularına göre hareket etmesidir.

Hevânın en kötüsü, kişinin şahsi istek ve arzularını kendisine ilah olarak kabul etmesidir.⁴⁰⁴ Bu bağlamda "Tâbi olunan hevâ kadar, gök kubbesi altında kulluk edip de Allah indinde en büyük bir cürüm sayılan başka bir şey mevcut değildir."⁴⁰⁵ denilmiştir.

2.2.1.2. Ebedî Bir Dünya Hayatı Düşüncesi

Ebedî bir hayat düşüncesi, Kur'ani öğretinin temel ögesi olan ahiret inancının tam karşısında olup, insanın tercihini zaman ve mekan olarak yanlış yerde kullanmasıdır. İnsanın bu seçimi, hayatın asıl safhası olan ahiret hayatını düşünmemek⁴⁰⁶ bazı

³⁹⁷ el-Mâide 5/ 87,88.

³⁹⁸ el-Bakara 2/ 145; Rûm 30/ 29; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, trc. Bekir Topaloğlu, İsam Yayınları, Ankara, 2003, 16.

³⁹⁹ el-En'âm 6/ 150.

⁴⁰⁰ el-A'râf 7/ 176.

⁴⁰¹ el-En'âm 6/ 71.

⁴⁰² Sâd 38/ 26.

⁴⁰³ en-Necm 53/ 23.

⁴⁰⁴ el-Câsiye 45/ 23.

⁴⁰⁵ İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-İğâse*, II/ 148.

⁴⁰⁶ el-En'âm 6/ 29.

güzelliklere kanıp bu dünyayı tercih etmek, ebedî kalacağı zannına kapılıp öteyi hiç aklına getirmemek⁴⁰⁷ bir bakıma insanın burada yaşadığı zevk ve güzelliklerin peşine takılıp bu halin devamlılığını istemesi şeklinde olmuştur. Kendini ebedileştireceği ümidiyle dünya hayatını ahirete tercih eden⁴⁰⁸ insan, yılanın derisini atması gibi, dini bir tarafa atıp sadece yeryüzüne iltifat beslemektedir.⁴⁰⁹

Kur'an-ı Kerîm'de para pul biriktirip “saydıkça saymaktadır” diyerek bu malın kendisini ebedîyete, ölümsüzlüğe kavuşturacağına inananlardan bahsedilir.⁴¹⁰ Ad kavminden bahsedilirken Hûd peygamberin onları Hakk'a ve hidayete çağırmasından, büyük yapıların ve abidelerin onları ölümsüz ve ebedî kılamayacağından söz edilir.⁴¹¹

Ötelere müteveccih olarak yaratılan, fani ve mümkün varlık olan ve ahirette ebedî kalacağı duygusunu bir nüve olarak bu dünyada taşıyan insan için, ebedî yaşama isteği çok tabii ve cazip bir gerçektir. Hz. Âdem ve Hz. Havvâ da şeytanın iğvasına kapılarak ebedî bir dünya hayatına sahip olacakları, meleklerin muttasıf olduğu sıfatlarla vasıflanacakları düşüncesiyle yasak ağacın meyvesinden yemişlerdir.⁴¹² Tâhâ suresinde ise bu ağaçtan “ebedî hayat ağacı” ve “sonsuz mülk” olarak bahsedilmiştir.⁴¹³

Dini metinler, insanın ebedî yaşayacakmış gibi bir zehaba kapılmasının karşılığında ölümün kaçınılmaz bir olgu olduğunu belirtmektedir. Sağlam ve muhkem yapılarda, yüksek burçlarda, gökdelenlerde, yıldızlarda, yapay uydularda, kısaca nerede bulunursa bulunsun, ölüm insanı mutlaka yakalayacaktır.⁴¹⁴ Günümüzde olduğu gibi geçmişte de ölümsüzlüğü bir çok insan arzu etmiş fakat kimse buna nail olamamıştır.

Kur'ân'da “Şüphesiz sen de öleceksin onlar da ölecekler.”⁴¹⁵ Ölüm insanı mutlaka bulacaktır.⁴¹⁶ Her canlı ölümü mutlaka tadacaktır.⁴¹⁷ buyrulurak ölümün kaçınılmazlığı güçlü bir şekilde vurgulanmıştır.

⁴⁰⁷ el-Bakara 2/ 95,96.

⁴⁰⁸ el-Mürselât 77/ 176.

⁴⁰⁹ Kurtûbî, *age*, VII/319- 321.

⁴¹⁰ el-Hümeze 104/ 3.

⁴¹¹ eş-Şuarâ 26/ 129.

⁴¹² el-A'râf 7/ 20.

⁴¹³ Tâhâ 20/ 120.

⁴¹⁴ Elmalılı Hamdi Yazır, *age*, II/ 1395.

⁴¹⁵ el-Mü'minûn 23/ 30.

Kur’ân-ı Kerîm’de dünya hayatının fani olduğu, yanlış bir yolu tercih edip insanın Rabbini unutmaması gerektiği ebedîliğin, bu dünyada Rabbe itaat edilmesi sonucu ahirette verileceği belirtilmiş ve ebedîlik hep öbür tarafla endeksli olarak kullanılmıştır. Bu nedenle sürekli azap için “azâbe’l-huld”⁴¹⁸, ebedî gün için “yevmu’l-huld”⁴¹⁹, sonsuzluk yurdu için “dâru’l-huld”⁴²⁰, ebedî bir yurt için “cennetü’l-huld”⁴²¹, cehennem hayatının ebedî oluşuna dair “hâlidûn”⁴²² ibâreleri kullanılmıştır. Ayrıca iki yerde çocukların ebedîliğe erdirilmişlikleri hakkında “vildânu’l-muhalledûn”⁴²³ tabiri kullanılır.

Bütün bunlardan Kur’ân-ı Kerîm’de insan için iki hayat şekli olduğu üzerinde durduğu çıkarılabilir. Birincisi fani, sınırlı, ölümlü sadece insanı aldatıp yaratıcısına karşı vazifelerini unutturup günahlara girmesine sebep olan dünya⁴²⁴; ikincisi ise ebedî ahiret yurdu.⁴²⁵ İnsan bu dünyada ne kadar uğraşırsa uğraşsın ebedîliğe ve ölümsüzlüğe ulaşamaz.⁴²⁶ Vakti gelince insanlar bu dünyadan birer birer ayrılacak ve bir geçişten sonra ikinci ve ebedî hayata başlayacaklardır.

2.2.1.3. İnsanın Hassas Psikolojik ve Biyolojik Yapıda Olması

İnsanı günaha sevk eden dahili problemlerden bir tanesi de hassas psikolojik ve biyolojik yapısıdır. Onda görülen günah zafiyetinin kaynağı tamamen kendi tabii durumundan kaynaklanmaktadır.⁴²⁷

Kur’ân-ı Kerîm’de pek çok yerde insanın pek zayıf karakterde yaratıldığı⁴²⁸, dünyalık zevklerden tat ve lezzet duyacağı ve özellikle kadınlara (cinsellik) karşı zafiyeti önemli bir yer işgal etmektedir. “İnsanlara; kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları,

⁴¹⁶ en-Nisâ 4/ 18.

⁴¹⁷ Âli İmrân 3/ 185; el-Enbiyâ 21/ 35; el-Ankebût 29/ 57.

⁴¹⁸ es-Secde 32/ 14.

⁴¹⁹ Kâf 50/ 34.

⁴²⁰ Fussilet 41/ 28.

⁴²¹ el-Furkân 25/ 15.

⁴²² el-Bakara 2/ 81.

⁴²³ el-Vâkıa 56/ 17; el-İnsân 76/ 19.

⁴²⁴ el-En’âm 6/ 32; el-Meâric 70/ 130.

⁴²⁵ el-Bakara 2/ 94; el-A’râf 7/ 169; Yûsuf 12/ 109.

⁴²⁶ en-Nisâ 4/ 78.

⁴²⁷ Mâtürîdî, *Kitâbü’t-Tevhîd*, trc. Bekir Topaloğlu, İsam Yayınları, Ankara, 2003, 130. Ayrıca bkz. Ramazan Biçer, “Mâtürîdî’ye Göre Hidayete Engel Olan Beşeri Zaaflar Ve Tezahürleri,” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2004, VIII/ I, 49.

⁴²⁸ en-Nisâ 4/ 28.

salma atlar, davarlar, ekinler kabilinden shevât sevgisi bezendi...” derken de ilk sırada kadınlar zikredilmiştir.⁴²⁹

Ayrıca inansın mahiyetindeki dayanıksızlığı anlatmak için “civık çamur” ibâresi kullanılmış ve yaptıklarının neticelerini hesap etmede çok aceleci⁴³⁰ olduğu belirtilerek beşerin aculiyet yanına dikkat çekilmiştir. Söz konusu âyette Arapçadaki “faûl” vezninden ism-i fail olan “acûl” kelimesi kullanılmıştır ki, bu kelime yapısı, dil bilgisi açısından mübalağa ifade etmektedir. Yani insanın mahiyetinde potansiyel olarak aceleciliğin mevcudiyeti ve onun çok sabırsız olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla insan peşin olan şeyleri arzu eder. Bu nedenle vakti ve zamanı gelmeyen nimetlere hemen ulaşmayı hatta ahiret nimetlerini bile dünyadayken tatmayı ister. Bir başka âyette; “İnsan şerri hayrı ister gibi çok arzulu bir şekilde ister pek acelecidir insan.”⁴³¹ denilmekte ve bazen onun, iyiyi kötüyü birbirinden ayıramayacak kadar sabırsız davrandığı; bu aceleciliğinden dolayı da kimi zaman dünyayı ahirete tercih ettiği vurgulanmaktadır.

Ancak insanın aceleciliğini değişmez bir vasıf olarak anlamamak gerekir. Çünkü değişmezliği kabul etmek hoş karşılanmamıştır. Allah, nefisini zemmetmeyi, nefisle mücadele etmeyi, insanın mahiyetindeki benlik, şehvet, öfke, inat ve hırs gibi boşlukların terbiye ile ebediliğe ve uhreviliğe dönüştürülmesini salık vermektedir.⁴³² bu emre de en güzel peygamberler uymuşlardır.

Meâric suresinde (70/9-21) “Gerçekten insan haris ve cimri yaratılmıştır. Kendisine bir zarar dokundu mu feryadı basar. Ona hayır isabet edince de kıskanç davranır.” mealindeki “helû” insanın sabırsızlığına ve hırslı oluşuna, işaret etmektedir. Şüphesiz insandaki bu durum Allah’ın yaratmasıyla meydana gelmiştir. Ve insanın bu durumu değiştirmesi mümkün değildir. Ancak buradaki temel ruh halinin değişmemesine karşın, onu kontrol halinde tutmak insanın seçimi dahilindedir.⁴³³

⁴²⁹ Âli İmrân 3/ 14.

⁴³⁰ el-Enbiyâ 21/ 37.

⁴³¹ el-İsrâ 17/ 11.

⁴³² Fahreddîn er-Râzî, *age*, 128, 129.

⁴³³ Fahreddîn er- Râzî, *age*, 129.

İnsan, hasta veya fakir düştüğünde hemen sızlanmaya ve şikayet etmeye koyulur, sabırsızlık gösterir; fakat zengin oldu mu eğer sıhhati de yerindeyse hayırdan uzaklaşır, cimrileşir, başkalarını düşünmez, umursamaz olur. O zaman yalnız başına mutlu yaşamayı tercih eder.⁴³⁴ Hatta bu ruh yapısının etkisiyle yaratıcısına karşı apaçık bir düşman bile kesilen insan⁴³⁵ aciz ve zayıf düştüğünde ise iki büklüm olur ve uzun uzun dualar yapar.⁴³⁶ Bazen zayıf yapısının gereği olarak ümidini ve gücünü yitirir⁴³⁷ Allah'ın rahmetine erdiği zaman da O'nun âyetleriyle alay eder,⁴³⁸ Rabbine karşı nankörlük yapar⁴³⁹ şımarır, haddi aşar⁴⁴⁰ bazen dünya malına güvenerek kıyamet gününün varlığını inkara kadar gidebilir.⁴⁴¹

İnsanın zayıf ruh halini anlatan diğer bir kelime de “mütrafîn” dir. “Allah bir memleketi helak etmek istediği zaman oranın zenginlerine itaati emrederiz, onlar itaat etmez de orada fışk yaparlar: bunun üzerine o memleket aleyhine hüküm hak olur. Artık orayı yerle bir ederiz.”⁴⁴² Nimet içinde yüzmek anlamına gelen bu kelime, Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın nimetlerinin insanı şımartması, tuğyana ve azgınlığa düşürmesi anlamında kullanılmış ve böyle insanların sıfatı olarak gösterilmiştir.

2.2.2. Günaha Götüren Harici Sebepler

2.2.2.1. Dünya Hayatının Cazibesi

Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilen insanın kemale ermesine mani olarak sayılan saiklerden bir tanesi de kişinin kendisini dünya hayatının güzelliklerine kaptırması ve maddî-mânevî duygularını dünya sevgisi hesabına kullanmasıdır. Kur'ân, insanı daima kul olma şuurunda tutmak için dünya ve ahiret tezini sık sık gündemde tutar.⁴⁴³

⁴³⁴ Fahreddîn er-Râzî, *age*, 128.

⁴³⁵ en-Nahl 16/ 4.

⁴³⁶ el-A'râf 7/ 94,95,138; Yûnus 10/ 12; en-Nahl 16/ 53; el-İsrâ 17/ 66,67; el-Ankebût 29/ 65,66; er-Rûm 30/ 33; ez-Zümer 39/ 8; Fussilet 41/ 51.

⁴³⁷ Fussilet 41/ 49.

⁴³⁸ Yûnus 10/ 21.

⁴³⁹ en-Nahl 16/ 112; el-İsrâ 17/ 67; eş-Şûrâ 42/ 48.

⁴⁴⁰ el-Kasas 28/ 58; er-Rûm 30/ 36; es-Sebe' 34/ 15-19.

⁴⁴¹ Fussilet 41/ 57.

⁴⁴² el-İsrâ 17/ 16.

⁴⁴³ el-Kasas 28/ 77.

Dünya hayatı, ahiret hayatı ile mukayese edildiğinde geçici bir vasıta; İbn-i Abbas'ın ifadesiyle bir yolcunun azığı gibidir.⁴⁴⁴ Bu ibâreyle dünya hayatının ahiret hayatı karşısında çok geçici ve basit olduğu belirtilmiştir. İnsanlar için çok değerli görülen mallar ve evlatlar ancak bu dünya hayatının süsüdür. Salih amellerin ise Allah katında sevap ve gaye için daha hayırlı olduğu bildirilmektedir.⁴⁴⁵ Allah'ın mükafat ve rızası en güzel mutluluktur.⁴⁴⁶ Sonsuz nimetlerle mücezzeh olan bu dünya hayatı geçicidir; Rabbinin indinde bulunan ahiret ise Allah'ın yasaklarından çekinenler, sakınanlar ve ahirete müteveccih yaşayanlar içindir.⁴⁴⁷ Onun için dünyaya dünyalık cihetiyle bakılması tavsiye edilmiş ve ona aşırı ilgi duymak yerilmiştir. Başka bir âyette dünyanın insanı kendisine çeken nesnelere "arad" adı verilmiştir.⁴⁴⁸

Öte yandan ahiret hayatının dünya hayatından daha üstün olduğu şöyle ifade edilmiştir. "senin için ahirin (ahiret hayatı) önünden (dünya hayatı) daha hayırlıdır."⁴⁴⁹ Bunun yanında Hz. Peygamberin Abdullah İbni Mesud'dan rivayet edilen bir hadisinde "Hz. Peygamber, bir hasırın üzerine yan üstü uzanmıştı. Kalktığına gördük ki, hasır cildinde izler yapmış. Dedim ki; Ya Rasulallah, anam babam sana feda olsun, ne olur bize izin versen de bu hasırın üzerine seni onun sertliğinden koruyacak bir şey sersek. Bunun üzerine Rasulallah şöyle buyurdular: Benim dünya ile ne alakam var. Dünya karşısında benim durumum bir ağacın altına uzanıp biraz dinlendikten sonra orayı terk eden bir yolcununki gibidir."⁴⁵⁰

Başka bir hadiste de "...eğer Allah katında dünyanın değeri bir sivrisineğin kanadına eş olsaydı, kâfire oradan bir damla su bile içirmezdi."⁴⁵¹ buyrulmuştur.

Başka bir âyette dünya hayatı, dünyalık cihetiyle geçici bir heves üzerine kurulu oyuna benzetilmiştir. "Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir."⁴⁵² Hayatı bu anlayışla telakki etmek, inançsızların ve iki yüzlülerin tavrıdır. Çünkü müminin ömrü ahirete yönelik iyi amellerle dolu olduğu için, onun yaşama amacı oyun ve

⁴⁴⁴Kurtûbî, *age*, IX/ 314.

⁴⁴⁵ el-Kehf 18/ 46.

⁴⁴⁶ el-Kasas 28/ 65.

⁴⁴⁷ ez-Zuhruf 43/ 35.

⁴⁴⁸ el-Enfâl 8/ 67.

⁴⁴⁹ ed-Duhâ 93/ 4.

⁴⁵⁰ İbn-i Mâce, "Zühd," 3; Ebû Davûd, "Libas," 42; Ahmed İbn-i Hanbel, II/ 21.

⁴⁵¹ İbn-i Mâce, "Zühd," 3.

⁴⁵² el-En'âm 6/ 32, 70; el-A'râf 7/ 51; 29/ 64; 47/ 36; 57/ 20.

eğlence değildir.⁴⁵³ Ya da bu mümin ile kâfirlerin hayatına işaret etmekte, hayatta elde edilen lezzetlerle arzu edilen güzel şeyleri kastetmektedir.⁴⁵⁴

Hadîd suresinin 20. âyetinde çoklukla övünme ve gururlanmanın aldatıcı bir meta olduğu,⁴⁵⁵ dünyanın kâfirleri aldattığı,⁴⁵⁶ ahiret gününe inanmayarak dünya hayatıyla yetinenlerin sonunun cehennem olduğu belirtilmiştir. Bu aldanmaya karşı insanlar “sakın dünya hayatı sizi aldatmasın”⁴⁵⁷ âyetiyle uyarılmaktadır.

Dünya hayatının ne kadar kısa ve gelip geçici olduğu, “...dünya hayatı bir yağmurun haline benzer ki onun bitirdiği nebat çiftçilerin hoşuna gider. Sonra rengi değişir; bir de onu görürsün ki sararmıştır, derken çerçöp olur.”⁴⁵⁸ şeklinde ifade edilmiştir.

2.2.2.2. Şeytanın Tahrikleri

İnsana vesvese vererek onun günaha düşmesinin sebeplerinden biri de şeytandır.⁴⁵⁹ İblis’in şeytan olarak adlandırılması, Hz. Âdem’e secde etmeyi reddettikten sonra cennetten kovulması ve lanetlenmesiyle başlar.⁴⁶⁰ Ölümün olmayacağı ba’s gününe kadar Allah’tan mühlet istemiş,⁴⁶¹ sura ilk üfürüleceği kıyametin kopma vaktine kadar kendisine mühlet verilmiştir. Bu dileği yerine geldikten sonra bu süre zarfında insanları istila edeceği⁴⁶² belli bir kısmını peşine takıp azdıracığı, insanı yaratılış gayesinden farklı mecraya sürükleyeceği,⁴⁶³ insanlara sağından solundan, önünden ve arkasından yaklaşıp onları saptıracağı⁴⁶⁴, ancak ihlase erdirilmiş kullara hiç bir şey yapamayacağı bildirilmiştir.⁴⁶⁵

⁴⁵³ Kurtûbî, *age*, VI/ 415.

⁴⁵⁴ Fahreddîn er-Râzî, *et-Tefsîru’l-Kebîr*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Tahran, ts., XII/ 200.

⁴⁵⁵ Âli İmrân 3/ 185;

⁴⁵⁶ el-En’âm 6/ 70; el-A’râf 7/ 50,51; İbrâhim 14/ 3; es-Secde 45/ 35.

⁴⁵⁷ Lukmân 31/ 33.

⁴⁵⁸ el-Hadîd 57/ 20.

⁴⁵⁹ Mâtürîdî, *Kitâbü’l-Tevhîd*, trc. Bekir Topaloğlu, İsam, Yayınları, Ankara, 2003, 15.

⁴⁶⁰ el-A’râf 7/ 11-13; el-Hicr 15/ 33, 34; el-İsrâ 17/ 61; Sâd 38/ 78.

⁴⁶¹ el-A’râf 7/ 14; Sâd 38/ 79.

⁴⁶² el-İsrâ 17/ 62.

⁴⁶³ en-Nisâ 4/ 118,119; Ramazan Biçer, “agm”, 45.

⁴⁶⁴ el-A’râf 7/ 16,17.

⁴⁶⁵ el-Hicr 15/ 40; Sad 38/ 83.

Şeytan çoğunlukla bu işi; batılı, çirkini, haramı vb. şeyleri hoş göstermek⁴⁶⁶ ve bazen de açıkça kışkırtma ve tahrik etmek sûretiyle yapmaktadır.⁴⁶⁷

Kur'ân-ı Kerîm'de şeytanın iğvasını ifade eden kelimeler; “hemezât” ve “hutuvât”tır. Hemazât, açıkça şeytana nispet edilmiş olup iyilik yerine kötülük yapmaya ve bu yöndeki vesvese ve fısıltılara işaret eder.⁴⁶⁸ Hutuvât ise adım anlamına gelmekle birlikte şeytanın kötü fiillerini, izini, kısacası şeytanın yolunu takip etmek anlamında kullanılmıştır.⁴⁶⁹

İmam Gazâlî, şeytanın vesveseler vasıtasıyla kalbe musallat olmasından bahsetmiş,⁴⁷⁰ şeytanı meleğin; vesveseyi ilhamın; hızlanı da tevfiğin karşısına koyarak bu ikili duruma “Her şeyden çift çift yarattık.”⁴⁷¹ âyetini delil olarak göstermiştir. Ona göre bütün varlıklar birbirleriyle ilişkili ikili bir yapıya sahiptir.

İnsanın kalbi melek ile şeytan arasında daima çekiştirilir durur. Kalb, şehvet ve gazabi arzularına uyduğu zaman şeytanın tesirine girer; aksine arzu ve hevesleriyle mücadele eder meleklerin ahlakıyla ahlaklanırsa işte o zaman kalbi meleklerin karargahı olur.⁴⁷²

İnsanın, şeytan ile melek arasında kalışı Hz. Peygamber'in; “Kalpte iki his vardır: birisi melekten olup, hayır ile va'adde bulunma, Hakk'ı tasdik etmedir. Kim bunu hissederse onun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamd etsin. İkincisi düşmandan olup, şer va'adlerde bulunma, Hakk'ı tekzip etme ve hayırdan nehyetmedir. Bu hissi kim duyarsa şeytandan Allah'a sığınsın.”⁴⁷³

Hz. Âdem'in şahsında Allah'a secde etmekten ictinab eden şeytan, kalp tefekkürü, niyet ve düşünce üzerinde farklı tesirlere sahiptir. Bir hadiste “şeytan insanın içinde kendi öz kanı gibi dolaşır.”⁴⁷⁴ buyrulmuştur. Bu hadisi, Gazzâlî, *İhyâ*'da “şeytanın hakimiyeti

⁴⁶⁶ el-En'âm 6/ 43; el-Hicr 15/ 39; en-Neml 27/ 24; el-Ankebût 29/ 38.

⁴⁶⁷ Meryem 19/ 83.

⁴⁶⁸ el-Mü'minûn 23/ 97.

⁴⁶⁹ el-Bakara 2/ 168, 208; el-En'âm 6/142; en-Nûr 24/ 21.

⁴⁷⁰ Gazzâlî, *age*, III/ 33.

⁴⁷¹ ez-Zâriyât 51/ 49.

⁴⁷² Gazzâlî, *age*, II/ 32-34.

⁴⁷³ Tirmîzî, “Tefsir,” 2/ 35.

⁴⁷⁴ Müslim, “Selâm,” 23-25.

insanın kanına ve etine nüfuz etmiş, insanın kalbini dört bir taraftan kuşatmıştır.”⁴⁷⁵ şeklinde yorumlamıştır. Şeytanın bu tasallutunun bütün insanlara şamil olduğu Kur’ân-ı Kerîm’de bildirilirken,⁴⁷⁶ Ebû Hureyre’den rivayet edilen bir hadiste ise, “dünyaya gelen hiçbir çocuk yoktur ki, şeytan ona dokunmasın. Çocuk şeytanın ona dokunmasından feryat eder ağlar. Bundan yalnız Meryem’in oğlu ile annesi istisnadır.”⁴⁷⁷ şeklinde bahsedilmiştir.

2.3. Günah Çeşitleri

2.3.1. Büyüklüğüne Göre Günah

Öncelikle belirtilmesi gerekir ki, günahların büyük ve küçük olmak üzere tartışılması Kur’ân-ı Kerîm’den kaynaklanmaktadır. Şura suresinde “Onlar ki günahın büyüklerinden ve açık çirkinliklerden uzak bulunurlar ve gazaplandıkları vakit Allah’tan mağfiret dilerler.”⁴⁷⁸ buyurulmaktadır. Bir başka âyette ise, “Onlar ki günahın büyüklerinden, vebalden ve fuhşiyattan kaçınırlar, ancak ufak tefek kusur başka.”⁴⁷⁹ şeklinde günahın büyüklerinden bahsedilmiştir. Bu durum, İslâm kelâmcılarını bir şeyin büyüğünün olması küçüğünün de olabileceği sonucuna götürmüştür.

Bu âyetler Nisâ suresi 116. âyetle irtibatlandırılarak İslâm kelâmcıları arasında münakaşa ve tartışmalara yol açmıştır.

Mütakellimler mezkur âyetlerde geçen “kebâir”, “kebâira’l-ism”, “fahiş” (ç.fevâhiş) ve “zünûb” kelimelerinin büyük günahlara; “seyyie” (ç.seyyiât), “lemem” gibi kelimelerin de küçük günahlara işaret ettiğini belirtmişlerdir.⁴⁸⁰

Nisâ suresinde Allah, “Şu bir gerçek ki Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez, ama dilediği kimse hakkında bunun altındaki diğer günahları affeder. Her kim Allah’a şirk koşarsa haktan çok uzağa sapmış olur.”⁴⁸¹ âyetinde, sadece şirk büyük günah olarak

⁴⁷⁵ Gazzâlî, *age*, III/ 33.

⁴⁷⁶ El-Hacc 22/ 52

⁴⁷⁷ Müslim, “Fedâil,” 40.

⁴⁷⁸ eş-Şûrâ 42/ 37.

⁴⁷⁹ en-Necm 53/ 32.

⁴⁸⁰, Mâtürîdî, *Kitâbü’t-Tevhîd*, trc. Bekir Topaloğlu, İsam Yayınları, Ankara, 2003, 468, 469; Adil Bebek, *Mâtürîdî’de Günah Problemi*, Rağbet yayınları, İstanbul, 1998, 90,100

⁴⁸¹ en-Nisâ 4/ 116.

belirtilmiştir. Fakat Cemel Vak'ası ve Siffin Savaşı gibi olaylarda müminlerin birbirleri ile savaşmaları ve bunun sonucunda öldüren ile öldürülenin ahirette durumunun ne olacağı gibi durumlar üzerinde büyük tartışmalar meydana gelmiş, bu münakaşalar büyük günahın bir mi birden fazla mı olduğu tartışmasını gündeme getirmiş, böylelikle İslâm tarihinde büyük günah meselesi ortaya çıkmıştır.

2.3.1.1. Kebîre (Büyük Günah)

2.3.1.1.1. Kebîre'nin Tanımı

Sözlükte, “büyüklenmek, büyük günah, işlendiğinde cehenneme götüren günah,⁴⁸² “maddî veya mânevî bakımdan büyük olmak” anlamına gelen (kebr, kiber) kökünden türemiş bir isimdir. “Büyük günah” manasında kullanılan “kebire”, farklı tanımlarının ortak noktaları dikkate alınarak “dinen yasaklandığı konusunda kesin delil bulunan ve hakkında dünyevi ve uhrevi ceza öngörülen davranış” şeklinde tanımlanabilir. Bunun dışında kalan kötü davranışlara da sağire (küçük günah) denir. Ancak ısrarla işlenen küçük günahların büyük günahlara dönüşeceği telakkisi genelde kabul görmüştür.⁴⁸³

Dini terim olarak kebâir; o günahı işleyen hakkında vaid varid olan, haddi (dayak, kısas vb..) gerektiren suçlardır.⁴⁸⁴ Bir başka tanım da haram olduğu hakkında nass varid olan, Allah'ın nehyettiklerini işleme, kendi zatındaki illetten dolayı yasak ve haram olan şeyler, (Kur'an'da ölü eti, hıncır, yetim vb...malını yemek, savaş meydanından kaçmak) olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸⁵

Kur'an-ı Kerîm'de “Kebire”nin varlığından bahseden âyetler⁴⁸⁶ bulunmakla birlikte, bunun mahiyeti hakkında pek bir şey söylenmemiştir. Ancak Nisâ suresinde Allah'ın şirk dışında bütün günahları affedebileceği belirtilmiştir.⁴⁸⁷ İslâm dini üzerine yaptığı araştırmalarla meşhur olan Japon müsteşrik Izutsu, kebireyi bu âyet endeksli

⁴⁸² İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, Dâru'l-Sadr, Beyrut, 1990, V/ 125-131.

⁴⁸³ Ragıb el-İsfehânî, “kbr” md., *el-Müfredât*, Dâru'l-Mârifetü, Beyrut, h.502. 420-423; Adil Bebek, “Kebîre”, *DİA*, İstanbul, 2002, XXV/ 163.

⁴⁸⁴ Zehebî, *Kitâbu'l-Kebâir*, Dâru't-Tiras, Medine, 1986, 18,19.

⁴⁸⁵ Heytemî, *ez-Zevâcir an İktirâfi'l-Kebâir*, Ahmet Serdaroglu, Lütfi Şentürk, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1986, 3-6. Cihat Tunç, “Kelam İlminde Büyük Günah Meselesi”, *Ankara ÜİFD*, Ankara, 1978, XXIII/ 325-342.

⁴⁸⁶ eş-Şûrâ 42/ 37; en-Necm 53/ 32; Lukmân 31/ 13.

⁴⁸⁷ en-Nisâ 4/ 116; Mâtürîdî, *age*, 417-418.

değerlendirmeye çalışmış, konuya sadece şirk mi büyük günah, bunun dışında büyük günahlar da var mı sorularıyla ele almış ve İslâm kelâm ekollerinin ortaya koyduğu değişik görüşleri irdelemiştir.⁴⁸⁸

Kebirenin neler olduğu konusunda, âyetlerde net bir ifade bulamayan mütekellimler, hadislere müracaat etmişlerdir. Kaynak olarak gösterilen hadislerden biri Abdullah İbn-i Mesud'dan şu şekilde nakledilir: “Adamın biri bir zaman rasule sordu; Ya Rasulallah! Allah katında en büyük günah nedir? Nebi cevap verdi: “Seni yaratandan başkasına kulluk etmen”. Adam yine sordu: “Sonra?” Hz. Peygamber cevap verdi: “Yiyeceğine ortak olur korkusuyla çocuğunu öldürmen.” Adam yine sordu: “Peki sonra?” Nebi şunu dedi: “Komşunun karısı ile cima etmen.”⁴⁸⁹

Bir başka hadiste ise büyük günahlar, “şirk, büyü, haksız yere katl, yetim malı yemek, tefecilik, savaş meydanından kaçmak, masum fakat dikkatsiz Müslüman kadınlara iftira”⁴⁹⁰ şeklinde sıralanmıştır.

2.3.1.1.2. Kebîre'nin Sayısı

İslamda kebarin sayısı konusunda kesin bir rakam verilmemiştir. Kur'ân-ı Kerim'de “Şüphesiz ki Allah şirk dışında bütün günahları affeder.”⁴⁹¹ âyeti ile bir tane olduğuna imada bulunulurken, bir başka âyette “Yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız (küçüklerini örteriz)”⁴⁹² ifadesi günahın sayısının fazla olduğuna işaret etmektedir.

Hadislerde ise büyük günah “Allah'a şirk, rızık endişesiyle kendi öz çocuğunu öldürmek ve komşunun karısı ile cima etme,⁴⁹³ şeklinde üç; bir başka hadiste “şirk, büyü, haksız yere katl, yetim malı yemek, tefecilik, savaş meydanından kaçmak, masum fakat dikkatsiz kadına iftira”⁴⁹⁴ şeklinde yedi olarak sayılmıştır.

⁴⁸⁸ İzutsu, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, trc. Salahaddin Ayaz, Pınar Yayınları, 2000, 49.

⁴⁸⁹ Müslim, “İman,” 141;

⁴⁹⁰ Müslim, “İman,” 144.

⁴⁹¹ en-Nisâ 4 /116

⁴⁹² en-Nisâ 4/ 31

⁴⁹³ Müslim, “İman,” 141.

⁴⁹⁴ Müslim, “İman,” 144.

İbn Mesud kebaire dört, Abdullah bin Ömer yedi, Abdullah bin Amr da dokuz tane olduğunu söylemiştir.⁴⁹⁵ Alaaddin et-Türkistani, İsmail Hakkı Bursevi ve İbn Kaymaz ez-Zehebî büyük günahların yetmiş tane olduğunu söylemişler ve görüşlerini İbn Abbas'a dayandırmışlardır. Zehebi, eserinde şirkten başlayarak günah sayısını yetmiş tamamlarken İbn Hacer el-Heytemî, değişik başlıklar altında dört yüz atmış yedi büyük günah saymıştır.⁴⁹⁶

Hâricîler

İslâm kelâmında üzerinde titizlikle durulan konulardan bir tanesi de kebirdir. Kur'ân-ı Kerîm'de geçen âyetlerin⁴⁹⁷ yanı sıra yukarıda zikredilen hadislerden de anlaşılacağı gibi, şirkin birinci sırada zikredilmesi onun en büyük günahlardan olduğuna dikkatleri çekmektedir.

Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle birlikte ortaya çıkan kargaşalıkların meydana getirdiği üç İslâm fırkasından biri olan Hâricîler, bu konu üzerinde titizlikle durmuş, başta şirk olmak üzere her türlü günahı işleyenlerin cehennemlik olduğunu iddia etmişlerdir.⁴⁹⁸

Kendilerinin Hz. Ali ve Hz. Muaviye'ye tabi olmadıklarını ve bunların dışında bir gurup olduklarını söyleyen Hâricîler, Siffin savaşında anlaşmazlıkların sadece Kur'an'la giderilmesini, onun hakem kabul edilmesini istemişler, bunu kabul etmeyen herkesin kâfir olduğunu iddia etmişlerdir. Önceleri siyasi bir gurup olan Hâricîler, günahla ilgili bu kelâmi görüşlerinden dolayı İtikadi bir mezhebe dönüşmüştür. Hakem olayındaki tahkim meselesini şirkle bağlantılı olarak ele alan Hâricîler, Hz. Ali ve Hz. Muaviye'ye tabi olanların hepsinin dinden çıktığını ve kâfir olduğunu iddia etmişlerdir. Aslında Hâricîlerin böyle davranmalarının esas sebebi; onların imanını, onun mahiyetini bilmek ve amel etmek şeklinde tanımlamalarından kaynaklanmıştır.⁴⁹⁹ Büyük günah işlemeyi

⁴⁹⁵ Sadık Kılıç, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınları, Konya, 1984, 325.

⁴⁹⁶ Heytemî, *ez-Zevâcir an İktirâf'il-Kebâir*, trc., Ahmet Serdaroğlu-Lütfi Şentürk, Kayihan Yay., İstanbul, 1986, 2-10.

⁴⁹⁷ en-Nisâ 4/ 116.

⁴⁹⁸ Kâdî Abdulcebbâr, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, nşr. Abdulkerîm Osman, Kahire, 1966, 632; Mâtürîdî, *age.*, 418; Ebû Muîn en-Nesefî, - *Tefsîratü'l Edille*, nşr., Hüseyin Atay, Şaban Ali Düzgün, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, II./ 421-430.

⁴⁹⁹ Eş'arî, *Makâlât*, neş. Helmut Ritter, Wiesbaden, 1980, 96,97; Bağdâdî, *el-Fark Beyn'el-Firâk*, Beyrut, 1993, 72-95; Şehristânî, *el Milel ve'n-Nihal*, thk: Ahmed Fehmi Muhammed, Beyrut, I/ 106-121.

dinden çıkmak olarak yorumlayan Hâricîler, bu bağlamda Hz. Osman, Hz. Ali, Talha, Zübeyr ve Hz. Aişe'yi de tekfir etmişlerdir.⁵⁰⁰

Kendi içlerinde anlaşmazlıklara düşen Hâricîler farklı kollara ayrılmışlardır. Bunlardan en meşhuru olan Beyhesiye, imanı, “bilmek, ikrar etmek ve amel etmek” şeklinde tanımlamışlardır. Yani “Allah’ı, peygamberlerini ve Hz. Peygamber’in getirmiş olduğu şeyleri bilmek Allah’ın dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmaktır” şeklinde tarif etmişlerdir.⁵⁰¹

Kendi aralarında bir bütünlük oluşturamayan Hâricîler, imanın mahiyeti konusunda ortak fikri paylaşmışlardır. Ehl-i Sünnet’e en yakın kolu olan İbâdiyye bile imanı; “bilmek, ikrar ve amel etmek.”⁵⁰² olarak tanımlamıştır. Ayrıca onlara göre her türlü taat ve farzlar da imana dahildir.⁵⁰³ Amelin, imandan bir cüz olduğunu kabul etmelerinin sonucu olarak, “herhangi bir günah işleyen mümin dinden çıkar demişlerdir.”⁵⁰⁴

Hâricî düşüncesinde “iman” kavramından ziyade “küfür” ve “kâfir” kavramları daha merkezi konumdadır. Bununla bağlantılı olarak farklı görüşler ileriye sürmüşlerdir.⁵⁰⁵ Hâricîlerin büyük günah işleyenleri kâfir olarak kabul ettiği görüşü çok yaygın⁵⁰⁶ olmasına rağmen Hâricî Necdet (ö.692) “Günah işleyen, kebire de olsa, sağıra de olsa onda ısrar eden müşrik, büyük günah işleyip onda ısrar etmeyen ise müslüman’dır.”⁵⁰⁷ görüşünü benimsemiştir. İbâdiyye’nin bir kısmı ise günaha ısrar etmeyi “küfür”, ısrar

⁵⁰⁰ Fahreddîn er-Râzî, *İtikâdatü Firâk-ı Müslimîn Ve'l-Müşrikîn*, Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezher, Kahire, 1978/1398, 51.

⁵⁰¹ Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, nşr: Ahmed Fehmi Muhammed, Beyrut I/ 122. Ayrıca bkz. Muhammed Ebû Zehrâ, *İslamda İtikadî, Siyasî ve Fikhî Mezhepler*, trc., Sıbğatullah Kaya, Şura Yayınları, İstanbul, 1993, 66-96.

⁵⁰² Bağdâdî, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, trc., Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991, 74,75,

⁵⁰³ Eş'ârî, *Makâlât*, nşr: Helmut Ritter, Wiesbaden, 1980, 96,97. Ayrıca bkz. Bağdâdî, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991, 54-79.

⁵⁰⁴ Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-Firâk*, Mektebü'l-Asriyye, Beyrut, 1993, 72-95

⁵⁰⁵ Mâtürîdî, *age*, 417-430; Ebû Muîn en-Nesefî, *Tebsiratü'l-Edille*, nşr, Hüseyin Atay, Şaban Ali Düzgün, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003; II/ 421-430. Ayrıca bkz., İzutsu, *İslâm Düşüncesinde İman Kavramı*, Pınar Yay, İstanbul, 2000, 21.

⁵⁰⁶ Bağdâdî, *age*, 82-87; Şehristânî, *age*, I/ 122; Eş'ârî, *age*, 81,82,-96,97.

⁵⁰⁷ İbn Hazm, *el-Fasl Fi'l-Milel Ve'l-Ehvâl Ve'n-Nahl*, tahk. Ahmed Şemseddin, Dâru'l-Kitâbü'l-İlmiye, Beyrut, 1999, III.,126; Bağdâdî *age*, 87-93; Şehristânî, *age*, I/ 116-121.

edeni de “kâfir” olarak isimlendirmişlerdir.⁵⁰⁸ Havâric firkalarından Acâridiye’ye göre de; Allah’ı bilmemek, küfür kabul edilmiştir.⁵⁰⁹

Vâsıl b. Atâ’nın çağdaşı Abdü’l-Vahid’in yeğeni Bekir, küçük büyük her günah, haksız yere alınan bir hardal tanesi yahut başka birini memnun etmek için söylenen bir yalanın bile Allah’a karşı şirk olduğunu, bu eylemleri yapan kişinin de kâfir, müşrik olup ebedîyen cehennemde kalacağını söylemiş ancak, Bedir savaşına katılmış böyle birisinin cennete gidebileceğini söylemiştir.⁵¹⁰

Hâricîlerin genel düşüncesine göre büyük günah işleyen kâfirdir.⁵¹¹ Sufriyye’ye göre yapıldığında ceza olarak haddi gerektiren bir günahı işleyen kişi dinden çıkar fakat küfre girmez, böyle bir cezaya konu olmazsa dinden çıkıp kafir olur.⁵¹² görüşünü benimsemişlerdir.

Mâtürîdi, Hâricîlerin Kur’ân-ı Kerîmdeki bir takım âyetleri delil göstererek, “büyük küçük ayırt etmeden günah işleyen herkesin ebedî cehennemlik olduğu” görüşünü, bazı peygamberlerin de küçük günah işlediğini hatırlatarak eleştirmiştir. Hâricîlerin küçük günahları işleyenleri kâfir ve müşrik olarak nitelendirilmelerinin havf ve reca arasındaki dengeyi bozduğunu ve böylece insanın Allah’ın rahmetinden ve O’nun affediciliğinden ümit kestiğini söyleyerek tenkit etmiştir.⁵¹³

Mu’tezile

Mu’tezile’nin önde gelenlerinden Ebu el-Huzeyl el-Allaf, Hişam el-Fuvâtî, Abbad bin Süleyman, Nazzâm, Cübbâî ve Ebu Bekr el-Âsam, imanî, dini görevler şeklinde tanımlamışlardır.⁵¹⁴

⁵⁰⁸ Eş’arî, *age*, 81,82; Mâtürîdi, *age*, 421-423.

⁵⁰⁹ Eş’arî, *age*, 95. Bağdâdî, *age*, 74-84.

⁵¹⁰ İbn Hazm, *age*, III., 127; Bağdâdî, *age*, 87-93; Şehristânî, 116-121.

⁵¹¹ Bağdâdî, *age*, 249, 250. Ayrıca bkz., Bağdâdî, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, trc., Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991, 54-79.

⁵¹² İbn-i Hazm, *age*, III./ 126; Bağdâdî, *age*, 90-93; Şehristânî, *age*, I/ 134, Eş’arî, 101.

⁵¹³ Mâtürîdi, *age*, 424, 425; Ebu Muîn en-Nesefî, *Tebsiratü’l-Edille*, nşr., Hüseyin Atay, Şaban Ali Düzgün, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, 421-430.

⁵¹⁴ Kâdî Abdulcebbar, *age*, 702-707. Bakınız İzutsu, *age*, 192.

Mu'tezile bilginleri, kehair ve kehairi işleyenler hakkında konuya ise biraz daha akli ve sistematik bir şekilde yaklaşmıştır. Onlar küfrün mahiyetini, insanın ebedî cezaya çarptırılması ve ebedî cehennemde kalması şeklinde ifade etmişlerdir.⁵¹⁵ Günahı, büyük ve küçük günah olarak tasnif etmişler,⁵¹⁶ nasıl bilineceği konusunda değişik görüşler sardetmişlerdir. Kadı Abdulcebbar ve Ali el- Cübbâî günahın büyük veya küçük oluşunun naklen bilineceğini savunurken, Ebu Haşim ise aklen bilinebileceğini söylemiştir.⁵¹⁷

Büyük ve küçük günahın nasıl bilineceği konusunda kendi aralarında ayrılıklara düşen Mu'tezile ekolü, "kehire" nin tanımında Mâtürîdi, Eş'ari ve Hâricî ekolünden farklı bir yorum getirmiştir. Onlara göre kehire, günahkarın günahının sevabından fazla olması; sağire de sevabının günahından çok olması şeklinde tanımlanmıştır.⁵¹⁸

*Kitabü't-Tevhid'*inde Mu'tezile'nin görüşleri hakkında bilgi veren Mâtürîdi, onların Hâricîler gibi imanı amellerle irtibatlandığını belirttiikten sonra Mu'tezile'nin onlardan farklı olarak büyük günah işleyenlere küfür vasfını vermediklerini belirtmiş ve kehire işleyenlere fasık dediğini ifade etmiştir. Ancak Mâtürîdi, Nur suresi (24) 31. ve Tahrim suresi (66) 8. âyetlerini delil getirerek, Mu'tezile'nin büyük günah işleyenlerin "fâsık" olduğuna dair görüşüne mukabil imanın var olduğunu ispatlamaya çalışmıştır.⁵¹⁹

Mu'tezile'nin öncülerinden Kâdî Abdulcebbar, Allah'ın büyük ve küçük şeklinde günahları bir tasnife tabi tutmasının uygun olmadığını eğer böyle olsaydı insanların küçük diye bir takım günahları işleyeceğini belirtmiştir. Büyük günahlardan kaçınıldığı takdirde de Allah'ın küçük günahları affedeceğini söylemiştir.⁵²⁰

⁵¹⁵ Kâdî Abdulcebbar, *Muğni*, nşr. Vezâretü's-Sekâfe, Kahire, 1962-1969, XIV/ 301.

⁵¹⁶ Kâdî Abdulcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, nşr. Abdülkerim Osman, Kahire, 1966, 632;.

⁵¹⁷ Kâdî Abdulcebbar, *age*, 632;

⁵¹⁸ Kâdî Abdulcebbar, *age*, 632. Bkz. Muhammed Ebû Zehra, *İslamda İtikadî, Siyasî ve Fıkhî Mezhepler*, trc. Sıbğatullah Kaya, Şura Yayınları, İstanbul, 1993, 135-164.

⁵¹⁹ Mâtürîdi, *age*, 428-432; Bağdâdî, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, trc. Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991, 82-134.

⁵²⁰ Kâdî Abdulcebbar, *Muğni*, XIV/ 336.

Eş'arî ise *Makâlât*'ında Mu'tezile'nin büyük küçük günah tanımını onların beş esasına dayanarak yapmış ve "Mu'tezile'ye göre va'd olan her itaatsizlik büyük günah, va'di olmayan itaatsizlikler ise küçük günahdır." şeklinde ifade etmiştir.⁵²¹

Mu'tezile alimleri "günah işleyen kimseler cehennemde ebedî olarak kalacaktır." görüşünde mutabık kalmışlardır. Mâtürîdî, Mutezililer'in bu görüşleriyle Allah'ın rahmetini nehyettiklerini belirtmiş ve bu konudaki görüşlerinin yanlış olduğunu ifade etmiştir. "Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkar edenler, işte onlar rahmetimden ümitlerini kesmiş olanlardır. İşte can yakıcı azap onlar içindir." ve "Doğru yol kendisine apaçık belli olduktan sonra, Peygamberden ayrılıp, inananların yolundan başkasına uyan kimseyi, döndüğü yöne döndürür ve onu cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir!"⁵²² âyetleriyle kendi düşüncesini delillendirmişlerdir.⁵²³

Mürcie

Sözlükte "rce" kökünden gelen "Mürcie" ismi, geciktirmek, sonraya bırakmak, ertelemek anlamına gelmektedir. Büyük günah işleyen hakkındaki hükmü ahirete erteledikleri için onlara mürji denilmiştir.⁵²⁴ Mürcie'nin diğer bir anlamı ise son kararın Allah'a bırakılmasıdır.

Mürcie mezhebî, "amel imandan bir cüz müdür değil midir" savlarıyla en tartışmalı konulardan birini ortaya atmışlardır. Mürcie'nin ilklerinden olan Cehm b. Safvan, amelin tümünün gereksiz olduğunu söylemiştir.⁵²⁵ Mürcie'nin diğer bir kolu olan Kerrâmîlere göre ise iman, dil ile söylemek yahut yapmaktır. Onun dışında hiçbir şey

⁵²¹ Eş'arî, *Makâlât*, 270, 271. Bakıllânî, *Kitâbü't-Temhîd*, Müessesetü'l-Kütübü's-Sekâfiyye, Beyrut, 1987, 284-294

⁵²² Ankebût 29/ 23; Nisâ 4/ 115

⁵²³ Mâtürîdî, *age*, 433-436. Ali Arslan Aydın, *İslam İnançları ve felsefesi*, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara, 1964, 144. Ayrıca bkz. Osman Aydın, "Mu'tezile Ekolü, Teşekkülü, İlkeleri, ve İslâm Düşüncesine Katkıları," *Marîfe*, III. 2003, 27-54.

⁵²⁴ Şehristânî, *age*, I/ 137-138; İzutsu, *age*, 59; Geniş bilgi için bkz., Sönmez Kutlu, *İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*, Kitâbiyât, Ankara, 2000, 141-148.

⁵²⁵ Eş'arî, *Makâlât*, 126-134; Bağdâdî, *age*, 211,212, Şehristânî, *age*, 73,74,142 ; Ebû Muîn en-Nesefî, *Tebssiratü'l-Edille*, nşr., Hüseyin Atay, Şaban Ali Düzgün, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, II. 421-430; İzutsu, *age*, 191.

imanın teşkil edici bir ögesi olamaz. Kişi açıkça küfür beyanında bulursa, putlara tapsa ve Ehl-i kitap'tan olsa, kalben sağlam bir iç itikada sahipse, mümindir.⁵²⁶

Mâtürîdî, Mürcie'den bahsederken onların da Mu'tezile gibi günahın sahibini imandan çıkaracağını ve karşılığında bunun cezasını çekeceklerini savunduklarını belirtmiş, fakat Mürcie'nin bu konuda daha temkinli olduğunu da ifade etmiştir.⁵²⁷

Cehm imanı, Allah ve Rasulünü bilmek, bunun yanında bunları dil ile ikrar etmek ve kalp ile benimsemek, Allah ve Rasulüne benzemeye çalışmak, onlara tazimde bulunmak ve amel etmek şeklinde tanımlamıştır.⁵²⁸ Gıyâs el-Merîsî (ö. 218/732) ise, iman "kalp ile tasdikten ibârettir" demiştir.⁵²⁹ Muhammed b. Şebib ve müntesipleri imanı, Allah'ın bir ve benzersiz olduğunu, Peygamberin Allah katından getirdiklerini bilip ve bunları ikrar etmekten ibâret olduğu şeklinde ifade etmişlerdir.⁵³⁰ Küfrü ise Allah'ı bilmemek, O'na boyun eğmemek, bir olduğunu kabul etmemek, kalple sevmemek, yalanlamak, inkar etmek, rasulünü hafife almak ve haramları helal saymak şeklinde tanımlamışlardır.⁵³¹

Günahın karşılığının ne olacağı noktasında Mürcie, "Ben size bir ateşten haber verdim ki köpürdükçe köpürür, ona ancak şaki olanlar yaslanır. O ki Allah'ı tekzip etmiş ve ters bir yola gitmiştir."⁵³² âyetini kaynak olarak alırlar

Ehl-i Sünnet

Büyük günah işleyeni tekfir etmemesinden dolayı Mürciî olarak isimlendirilen Ebû Hanîfe, iman mahallinin kalp olduğunu söylemiştir. Ebû Hanîfe imanın, Allah'ı tasdik eylemi olduğu için bir amel sınıfına koymakla beraber, diğer amellerin iman olamayacağını ve kişiyi dinden çıkarmayacağını belirtmiştir.⁵³³ O, küfre, Kur'ân ve etimolojik açıdan yaklaşmış, küfrün; yalanlama, inkar, reddetme ve hakikati gizlemek

⁵²⁶ Sönmez Kutlu, *İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*, Kitâbiyat, Ankara, 2000, 17,18; İzutsu, *age*, 191.

⁵²⁷ Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, trc. Bekir Topaloğlu, İsam Yayınları, Ankara, 2003, 429.

⁵²⁸ Eş'arî, *Makâlât*, 126-134; Bağdâdî, *age*, 207-211, Şehristânî, *age*, 73,74,142.

⁵²⁹ Eş'arî, *age*, 126-134; Bağdâdî, *age*, 211-22; Şehristânî, *age*, I/ 141.

⁵³⁰ Eş'arî, *age*, 129-131; Bağdâdî, *age*, 207,209.

⁵³¹ Eş'arî, *age*, 126-128.

⁵³² el-Leyl 92/ 14-16; Adil Bebek, *age*, 150.

⁵³³ Bebek, *age*, 162.

manalarına geldiğini söylemiştir. O, küfrü borçlu bir adamın borcunu inkar etmesi; iman edip günah işlemeyi de, borcunu inkar etmeyip ödememesi örneğiyle açıklamıştır.⁵³⁴

Ebû Hanîfeye göre, en büyük günah küfürdür. Bunun dışında kalan diğer tüm günahlar aralarında derecelendirmeye tabi tutmuştur. Mesela harama bakmakla, adam öldürme günah bağlamında eşit değildir.⁵³⁵ Bir insan Allah ve Rasulünü ve onlardan geleni kalp ile tasdik, dil ile ikrar ettikten sonra zina, hırsızlık, zulüm, içki gibi Allah'ın nehyettiklerini ve namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekat vermek gibi Allah'ın emrettiklerini inkar etmediği; işlediği haramı helal saymadığı sürece hiç kimsenin küfrüne hükmedilmeyeceğini; böyle bir kişinin ancak günahkar bir mümin sayılacağını belirtmiştir.⁵³⁶

Eş'arî, imana etimolojik açıdan yaklaşmış, Yûsuf suresinde geçen "...ama biz doğru söylesek de sen bize inanmazsın (bizi tasdik etmezsin)"⁵³⁷ âyetindeki mümin kelimesini "müsaddak" anlamında kullanmıştır. Aynı zamanda Arapça'da mümin kelimesiyle müsaddak kelimesinin müteradif kullanıldığını, "falan kimse azaba ve şefaate inanır" ibâresiyle örneklendirmiştir.⁵³⁸ Ebu'l-Hasan el-Eş'arî, Ebû Hanîfe çizgisinde kalarak zina, hırsızlık, içki gibi bir günahı işleyeni tekfir etmeyiz ancak bu haramı, helal kabul edip dinin esaslarıyla oynuyorsa o zaman tekfir ederiz demiştir.⁵³⁹ Günah işleyen kimsenin "el-Menzile Beyne'l-Menzileteyn" hükmünde olamayacağını, iman eden kimseye mümin, katl fiilini işleyene katil, fiske işleyene de fasık denildiği gibi, iman edip de günah işleyen kimseye mümin denileceğini söylemiştir.⁵⁴⁰

Mâtürîdi, günah kavramına hem Kur'ânî anlamda hem de etimolojik olarak yaklaşmış, günahı tanımlarken bu tanımını bir çok âyetle desteklemiş, günahı zenb, seyyie, ism, cürm, hub, hatie, dalalet, tuğyan, fisk kelimeleriyle karşılamıştır.⁵⁴¹ Bütün islâm alimleri

⁵³⁴ Ebû Hanîfe, *İmâm-ı Âzâmın Beş Eseri*, trc. Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul, 1981, 21-24; Bebek, *age*, 165.

⁵³⁵ Ebû Hanîfe, *İmâm-ı Âzâmın Beş Eseri*, trc. Mustafa Öz, Kalem yayıncılık, İstanbul, 1981, 22; Bebek, *age*, 165-167.

⁵³⁶ Ebû Hanîfe, *İmâm-ı Âzâmın Beş Eseri*, trc. Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul, 1981, 16-17.

⁵³⁷ Yûsuf 12/ 17.

⁵³⁸ Eş'arî, *age*, 75. (Bu ibârede "yu'minu" kelimesi "yusaddak" anlamında kullanılmıştır.)

⁵³⁹ Eş'arî, *age*, 10; Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *el-Muhassal*, Trc., Hüseyin Atay, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978, 244.

⁵⁴⁰ Eş'arî, *el-Lumâ*, 75.

⁵⁴¹ Bebek, *age*, 94-97.

gibi Mâtürîdi de günahların küçük ve büyük olarak ayrılması gerektiğini söylemiştir.⁵⁴² Kur’ân-ı Kerîm’de “lemam”⁵⁴³ kelimesiyle ifade edilen günahları, küçük günahlar olarak tarif etmiş, gerekçe olarak da Allah ve Rasulü tarafından dünyada cezasının ve ahirette azabının bildirilmemesini göstermiştir. “Kebire” ve “fâhişe” olarak ifade edilen günahları da büyük günahlar olarak tanımlamıştır. Gerekçesini nakli olarak Allah ve Rasulünün cezasını ve azabını bildirmiş olması, akli olarak da çok çirkin ve olumsuzluk anlamı çağrıştıran işler olması olarak gösterir. Nisâ suresi 116. âyetinde bildirildiği üzere, küfür ve şirk dışındaki bütün günahları, bunlara nazaran izafi olarak küçük günah kabul eder.⁵⁴⁴

Günahkarın cezalandırılıp cezalandırılmayacağı konusunda Mâtürîdi, küfürde bulunduğu ve Allah’ın rahmetinden ümidi kesme olduğu için, kâfirin ebedî cehennemle azaplandırılacağını bildirmiştir. Diğer büyük küçük günahların hepsinde kişinin Allah’ı tasdik etmesi ve Allah’tan affedilmeyi umması, kişiyi iman dairesinden çıkarmamakta ve akibetinin ebedî cehennem olmadığına işaret etmektedir.⁵⁴⁵ Büyük günah işleyen kimse eğer tövbe etmemiş, dünyevi bir ceza görmemiş, af ve mağfirette bulunmamış ise onun cehennemde cezasını çektikten sonra cennete gidebileceğini söylemiştir.⁵⁴⁶ Çünkü Mâtürîdi küfür ve şirk dışındaki büyük günahlarda iman olduğunu belirtmiştir.⁵⁴⁷ Büyük günahları işleyenlerin dinden çıkmayacağını, böyle olursa imanlı tek bir insanoğlunun kalmayacağını, insanın nisyanla malul olduğunu, başta enbiya, ulema, asfiya, ve evliya olmak üzere yeryüzünde gelmiş geçmiş bütün insanların hatalarının olduğuna dikkat çekmiştir.⁵⁴⁸

Sâbûnî, kebre konusunda değişik mezheplerin görüşlerini verdikten sonra “Ey iman edenler, samimi bir tövbe ile Allah’a tövbe edin.”⁵⁴⁹ âyetini delil göstererek, Allah’ın günah işleyenleri mümin olarak isimlendirdiğini belirtmiştir. Ona göre iman, kalp ile tasdik, dil ile ikrardır. Kişideki bu tasdik küfre, ikrar da inkara dönüşmedikçe onda imanın bulunacağını söylemiş, küfür ve şirk dışındaki bütün günahların kişinin isteğine

⁵⁴² Mâtürîdi, *age*, 468.

⁵⁴³ eş-Şûrâ 42/ 37; en-Necm 53/ 32.

⁵⁴⁴ Bebek, *age*, 148-150.

⁵⁴⁵ Mâtürîdi, *age*, 432.

⁵⁴⁶ Bebek, *age*, 104.

⁵⁴⁷ Mâtürîdi, *age*, 432,433.

⁵⁴⁸ Mâtürîdi, *age*, 424, 425.

⁵⁴⁹ et-Tahrîm 66/ 8.

bağlı olarak işlemesi durumunda da kalbinde kötülük hissettiğini Allah'tan ümit içerisinde rahmet beklediğini söylemiş, bunu başka âyetlerle desteklemiştir.⁵⁵⁰ Büyük günah işleyenlere ahirette cezalarının verileceğinin âyetlerle⁵⁵¹ sabit olduğunu bildirmiştir. İslâm alimlerinin küçük ve büyük günah tariflerini verdikten sonra, Mâtürîdî'nin izlediği yolu takip etmiş, sevaplarda olduğu gibi günahlarda da büyük ve küçük ayrımının var olduğunu⁵⁵² ve izafi olduğunu, en büyük günahın küfür olduğunu bundan daha büyük günahın olmadığını söylemiştir. Bunun dışındaki günahları küçük kabul etmiş, buna delil olarak da Nisâ Suresin 48. ve 116. âyetlerini göstermiştir. Kebâir'in çoğul sigasında söylenmesini de hitap edilen insanların çoğul olmasından kaynaklandığını belirtmiştir.

Sâbûnî, küfür ve şirk sahibinin affedilmesinin aklen mümkün olmadığını, “İyiliğin karşılığı ancak iyilik değil midir?”⁵⁵³ ve “Bir kötülüğün karşılığı, aynı şekilde bir kötülüktür. Ama kim affeder ve barışırsa, onun ecri Allah'a aittir. Doğrusu O, zulmedenleri sevmez.”⁵⁵⁴ âyetlerinde belirtildiği üzere, küfür ve şirk sahibinin affedilmesinin Allah'ın hikmetine ters düştüğünü, diğer günahların ise affedilebileceğini söyler. Çünkü kâfir, kendi günahının hak ve gerçek olduğuna inanır ve zaten bu nedenle af ve mağfiret dilemez. Böyle kişilerin affi caiz olmayıp, devamlı bir azabı hak eder, çünkü küfür, devamlı bir inanış halidir.⁵⁵⁵ demiştir.

İmam Muhammed Pezdevî de büyük günah işleyenler hakkında kelâm ekollerinin görüşlerini belirttikten sonra bunların izahını yapar, ve Mâtürîdî kelâm ekolünün görüşlerinin isabetli olduğunu belirtir.⁵⁵⁶

⁵⁵⁰ Sâbûnî, *Mâtürîdiyye Akâidi*, trc. Bekir Topaloğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, 161-163.

⁵⁵¹ el-Hacc 22/ 47.

⁵⁵² el-Kehf 18/ 49.

⁵⁵³ er-Rahmân 55/ 60.

⁵⁵⁴ eş-Şûrâ 42/ 40.

⁵⁵⁵ Sâbûnî, *age*, 166,167.

⁵⁵⁶ Muhammed Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akâidi*, çev. Şerafettin Gölcük, 1980, İstanbul, s. 187- 202. Bkz. Şerafeddin Gölcük-Süleyman Toprak, *Kelâm*, Tekin Dağıtım, Konya, 2001, 134-1138, Saim Kılavuz, *İslâm Akâidi ve Kelâm'a Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004, 70.

3.1.2. Saġîre (Küçük Günah)

Kur'ân-ı Kerîm'de kullanılan "lemem ve seyyie"⁵⁵⁷ kelimelerini tefsir ve kelâm alimleri tarafından küçük günahlar anlamında kullanılmıştır.⁵⁵⁸ Hâricîler, büyük küçük hiçbir günah ayrımı yapmaksızın günah işleyen herkesin kâfir olup ebedî azaba düçar olacağını bildirmiştir.⁵⁵⁹ Mu'tezile ise küçük günahları, kişinin sevabının günahlarından fazla olduğu şeklinde tanımlamıştır.⁵⁶⁰ Mâtürîdi, küçük günahları, Allah ve Rasulu tarafından dünyada cezası ve ahirette azabı belirtilmeyen günahlar olarak belirtmiştir.⁵⁶¹

Küçük günahlar konusunda herhangi bir sayı zikretmeyen İslâm alimleri Hz. Peygamberden rivayet edilen hadisleri bu konuda delil olarak zikrederler. Bir hadiste Hz. Peygamber, "Ey Aişe, göze önemsiz gibi görünen günahlardan sakın! Çünkü bu günahlar için Allah tarafından gönderilmiş bir görevli vardır."⁵⁶² buyurmuştur. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise, "...çünkü küçük günahlar bir insanda bir araya gelince onu helak eder. Tıpkı çöl bir arazide bulunup da yanına kavmin işçileri gelen şu adamın hali gibi: o adam ve diğerleri odun taşıyıp üst üste yığarlar ve bir yığın meydana getirirler. Derken odun yığınınını ateşe verirler ve (küçük küçük olan ama bir araya gelince kocaman bir yığın olan bu çalı çırpının ateşiyle) o çölde bulunan bütün canlıları yok ederler" hadisi zikredilmiştir.⁵⁶³ Hadislerde küçük günahların insan tabiatında oluşturduğu etkiler üzerinde durulmuştur. Çünkü küçük günahların işlenmesi insanlarda bir tabiat halini alır ve zamanla insanları daha kötülerini işlemeye sevk eder.⁵⁶⁴

Küçük günahlarda ısrar ve devam, insanı günahı önemsememeye götürür ve zamanla alışkanlık halini alır.⁵⁶⁵ Küçük günahlardan haz duymak, Allah'ın mühlet vermesi

⁵⁵⁷ en-Necm 53/ 32.

⁵⁵⁸ Bebek, *age*, 99.

⁵⁵⁹ Mâtürîdi, *age*, 421-423.

⁵⁶⁰ Kâdî Abdulcebbâr, *Usûli'l-Hamse*, 632.

⁵⁶¹ Bebek, *age*, 99, 100.

⁵⁶² İbn-i Mâce, "Zühhd," 29.

⁵⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned I*/ 402.

⁵⁶⁴ Fahreddin er-Râzî, *et Tefsîru'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Tahran, ts., XXX/ 94,95.

⁵⁶⁵ Gazzâlî, *İhyâ*, İstanbul, 1974, IV/ 58-60.

sonucu karşılığında herhangi bir ceza görmemek ve günahı işleyip bunu başkalarına anlatıp onları günaha teşvik etmek aşırı bir suç kabul edilmiştir.⁵⁶⁶

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere, küçük günahlardan kaçınma zamanla büyük günahlara dönüşeceği endişesiyle, bir fıkıh terimi olan “sedd-i zerâi” ile bir önlem olarak düşünülmüştür. Nitekim düşüncelerin fiil haline dönüşmeden önce, önlem alınması insan tabiatı için uygun bir davranıştır.

2.3.2. Muhataba Göre Günah

2.3.2.1. Allah’a Karşı Günah

Kur’ân-ı Kerîm ve İslâm kelâmında Allah’a karşı günahı ifade eden bir çok âyet ve ibâre vardır. “Kefere” kelimesi “amene” kelimesinin zıddı olup, Allah’ı kabul etmemeyi göstermektedir. Kefere’ye anlam yakınlığı içinde olan diğer kelime “cehada”dır.⁵⁶⁷ Cehada, Allah’ın varlığına kalbin ve diğer duyguların işaret etmesine rağmen, kişinin bunu kabul etmemesi anlamına gelmektedir. Allah’a karşı günahı ifade eden diğer bir kelime de “şirk” tir. Şirk, Allah’ı kabul etmenin yanında başka tanrıları da benimseme anlamına gelip, bu mana Kur’ân-ı Kerîm’de başka müteradif bir çok kelimeyle ifade edilmiştir.⁵⁶⁸

Kelâm bilginleri dönemlerinin siyasi, ekonomik ve sosyal problemlerinin etkisiyle Nisâ suresi 116. âyeti değişik şekillerde yorumlamışlardır. Devrin sosyal ve siyasi anlaşmazlıklarını uzlaşmacı bir çözüme kavuşturmak için Mürcie mezhebi hiçbir günahın imana zarar vermeyeceğini söylemiştir. Buna karşılık İmam Mâtürîdî ve Sâbûnî gibi alimler, müşrik ve kâfirin Allah’ı kabul etmediği için Allah’tan af ve mağfiret isteyemeyeceğini; Allah’a şirk koşmayanın ise diğer günahları işlediği takdirde iman sebebiyle acı, keder, sıkıntı hissedeceğini, Allah’ın af ve mağfiret talebinde bulunduğu için mümin kabul edileceğini belirtmişlerdir.⁵⁶⁹

⁵⁶⁶ Gazzâlî, *age*, IV/ 58-60.

⁵⁶⁷ el-En’âm 6/ 33; el-A’râf 7/ 51; Hûd 11/ 59.

⁵⁶⁸ Ragıb el-İsfehânî, *age*, “şrk” md.

⁵⁶⁹ Mâtürîdî, *age*, 432.

Nisâ suresinin 116. ayeti ve *Sahîh-i Müslim*'in “İman” babında yer alan 140 ve 144. hadislerde büyük günahlardan bahsedilirken şirkin birinci sırada olması, İslâm kelâmcılarının da şirkin dışındaki günahları tartışıp şirk üzerinde mutabık olmaları, şirkin büyük günahların ilki olduğunu apaçık göstermektedir.⁵⁷⁰

2.3.2.2. İnsanlara Karşı Günah

Kur’ân-ı Kerîm’de insanlara karşı işlenen günahlar, Allah’a karşı işlenen günahlardan daha çok olup, bunlar müteaddid kere zikredilmiştir. Bu ifadeler *Sahîh-i Müslim*’de rivayet edilen bir hadiste şirkten sonra bahsedilen “büyü, yok yere katl, yetim malı yemek, tefecilik, savaş meydanından kaçmak, masum fakat dikkatsiz kadına iftira”⁵⁷¹ atma şeklinde ifade edilmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de, Katl⁵⁷², kız çocuklarını diri diri toprağa gömme⁵⁷³, riba⁵⁷⁴, evli kadınlara zina isnat etmek⁵⁷⁵, yalan şahitlik⁵⁷⁶, kibir⁵⁷⁷, haset, kıskançlık⁵⁷⁸, büyücülük⁵⁷⁹, ana-babaya itaatsizlik⁵⁸⁰, gıybet⁵⁸¹ insanlara karşı işlenen günahlar arasında sayılmaktadır.

Ancak, İslâm kelâmında günah muhataba göre değerlendirilmemiş, o günün şartlarında kâfir-mümin tanımlamaları bağlamında günahın büyüklüğü küçüklüğü üzerinde durulmuştur. Hâricîler, önce büyük günah işleyenleri sonra tüm günah işleyenlerin dinden çıktığını söylemişlerdir. Mürcie, bütün insanları günahkar olsun olmasın mümin kabul ederken; Mu’tezile, günahkar insanların ne mümin ne de kâfir olduklarını beyan etmişlerdir.⁵⁸² Mâtürîdi ve Eş’ari de ameli, imandan ayrı kabul etmekle beraber, daha çok işlenen günahların imanla olan irtibatlarında reel duruma vurgu yapmışlar, mümin-kâfir; iman-küfür konuları üzerinde durmuşlardır.

⁵⁷⁰ Mâtürîdi, *age*, 419; Sâbûnî, *age*, 167.

⁵⁷¹ Müslim, “İman,” 144.

⁵⁷² el-Bakara 2/ 85; en-Nisâ 4/ 92; el-İsrâ 17/ 93.

⁵⁷³ en- Nahl 16/ 58, 59; 43/ 17.

⁵⁷⁴ el-Bakara 2/ 275, 278, 279; Âli İmrân 3/ 310.

⁵⁷⁵ en-Nûr 24/ 4, 11.

⁵⁷⁶ el-Hacc 22/ 30.

⁵⁷⁷ el-İsrâ 17/ 37.

⁵⁷⁸ el-Bakara 2/ 109; en-Nisâ 4/54; el-Feth 48/ 15.

⁵⁷⁹ el-Felak 113/ 4.

⁵⁸⁰ Lukmân 31/ 14,15.

⁵⁸¹ el-Kasas 49/ 12.

⁵⁸² Izutsu, *age*, 17.

2.3.2.3. Kişinin Kendisine Karşı Günah İşlemesi

Kur'ân-ı Kerîm'de insanın kendisine karşı günah işleyebileceğine dair bir çok ayet bulunmaktadır. Bunlardan daha çok “onlar nefislerine zulmettiler” ifadesiyle insanın kendi fiilleriyle işlediği günahlar üzerinde durulmuştur.⁵⁸³

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah “biz insanı en güzel şekilde yarattık” buyurmuştur.⁵⁸⁴ O, varlıklar içerisinde insanı, en mükemmel şekilde yaratmış ve varlığını da bu istikamet üzere sağlıklı bir şekilde devam ettirmesini istemiştir. Nitekim Hz. Peygamber de; “...üzerinde Rabbinin hakkı vardır, nefsinin de hakkı var, ailenin de hakkı var. Buna göre sen her hak sahibine hakkını ver.” buyurmaktadır. Kişinin kendine karşı haklarını anlatırken Hz. Peygamber, çok uzun süren ibadeti, yolculuğu, orucu ve uykusuz kalmayı menetmiş, itidali tavsiye etmiştir. İnsanın başkasının canına kıyması haram kılındığı gibi, bir takım sıkıntı ve olumsuzluklardan dolayı kendi canına kıyması da yasaklanmıştır.

Bir diğer konu da Allah'ın insana gücünün üzerinde bir yük yüklememesidir.⁵⁸⁵ Mesela yolculuğu esnasında yorgun ve güneşten korunmaya çalışan bir insanın halinden soran Hz. Peygamber'e şöyle cevap verilmiştir: “Oruç tutmakta”. Bunun üzerine Hz. Peygamber; “Seferde iken oruç tutmak takvadan değildir.” buyurmuştur.⁵⁸⁶

Özetle belirtmek gerekirse, insanın maddi ve mânevî olarak kendi üzerinde hakları vardır. İnsan nefsini rast gele kullanamaz ve nefsi adına gayr-ı meşru hakları helal, meşru hakları da haram kılamaz. Bu davranışlar, yaşadığı sürece hayatına olumsuzluk katmakla kalmayacak canına, malına ve ruhi dünyasına yönelteceği her hangi bir tecavüzden dolayı ahirette de hesaba çekilmesini gerektirecektir.⁵⁸⁷ Bunu en güzel şu âyetle ifade etmek mümkündür: “Her kim dünyada nefsini herhangi bir şeyle öldürürse, kıyamet gününde de o şeyle azap olunur.”⁵⁸⁸

⁵⁸³ el-Bakara 2/ 54, 231; en-Nisâ 4/ 57; Hûd 11/ 101; en-Neml 27/ 44;

⁵⁸⁴ et-Tîn 95/ 6.

⁵⁸⁵ el-Bakara 2/ 286.

⁵⁸⁶ Buhâri, “Savm” 35.

⁵⁸⁷ et-Tekâsür 102/ 8

⁵⁸⁸ Müslim, “İman,” 176.

2.4. Gunahtan Arınma Yolları

İslâmiyet günah dairesinin sınırlarını çizerken, günahın olumsuz sonuçlarını belirtmenin yanında, insanların bu günahlardan nasıl kurtulacağına yollarını da göstermiştir. Özellikle günahkarın içinde bulunduğu olumsuzluktan kurtulması için Allah insanlara değişik fırsatlar vermiştir. Bu anlamda akla ilk gelen kavram tövbedir.

Arap dilinde “t-v-b” kökünden türeyen tövbe kelimesi; masiyetten taate dönüş ve rücu anlamlarına gelmekte olup, üç değişik anlama gelmektedir.⁵⁸⁹ “tâbe” fiili “alâ” harfi ceriyle, affetme ve bağışlama,⁵⁹⁰ “ilâ” harfi ceriyle, rücu etmek ve yönelmek,⁵⁹¹ yalın halde ise, yapılan hatadan pişmanlık duymak anlamlarında kullanılmaktadır.⁵⁹²

Yukarıdan anlaşılacağı üzere, tabe'nin “alâ” harf-i ceriyle kullanılması Allah'ın tevbeyi kabul edip günahı silmesine işaret ederken; insan için ise günahın zararlı etkilerini örten bir şey olduğunu bilmek, gınahtan dolayı pişmanlık duymak ve kötülüğü bırakıp iyi amellere dönmek anlamlarına gelmektedir.⁵⁹³

Gazzâlî, tövbeyi; “Allah'tan uzak olan şeytana yakın olma durumundan geri dönmek”⁵⁹⁴ şeklinde tarif ederken, Tunç; “Allah yönünden, yapılan kötülüğü, işlenen günahı veya kabahati affedip bağışlamak; kul yönünden, yaptığının kabahat veya günah olduğunu bilip onu terk ederek Allah'a dönmek, yani O'nun emirlerine uymak ve yasak ettiği şeylerden kaçınmak sûretiyle Allah'a sığınarak O'nun kendisini affetmesini, bağışlamasını dilemek, yaptıklarından pişman olduğunu da belirterek yalnız O'na yalvarmak.”⁵⁹⁵ şeklinde tanımlamıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de insanların herhangi bir nedenle günaha düşmeleri durumunda Allah'tan havf ve reca duygusu içerisinde tövbeye yönelip af ve mağfiret dilemeleri neticesinde onların affedileceğine işaret eden bir çok ibârenin olduğunu görmek mümkündür. Kelime manası itibariyle bir nesneyi kirden ve pastan koruyan bir

⁵⁸⁹ Ragıb el İsfehânî , *el- Müfredât*, “tvb” md., Dâr'ul- Marife, Beyrut, h.502.

⁵⁹⁰ el-Bakara 2/ 54; et-Tevbe 9/ 15; el-Ahzâb 33/ 24.

⁵⁹¹ el-Bakara 2/ 54; el-Ahkâf 46/ 15; et-Tahrîm 66/ 8.

⁵⁹² el-Bakara 2/ 60; et-Tevbe 9/ 3.

⁵⁹³ Sadık Kılıç, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınları, Konya, 1984, 377.

⁵⁹⁴ Gazzâlî, *age*, IV/ 319.

⁵⁹⁵ Cihat Tunç, *Tövbe Hakkında Bazı Meseleler*, Ankara ÜİFD, Ankara, 1981, XXIV, 394.

muhafaza ile örtmek anlamına gelen ğ-f-r kelimesi,⁵⁹⁶ Allah için Kur’ân-ı Kerîm’de Ğafur, Ğaffar, Ğafîru’z-Zenb, Hayru’l-Ğafîrin, Zü Mağfire ve Vâsiu’l-Mağfire şeklinde kullanılmıştır.

Yine “ğ-f-r” kökünden türemiş olan istiğfar kelimesi ise, Allah’ın günahları örtmesini talep etme manasında kullanılmıştır.

Allah’ın günahlardan kurtuluşu sağlayan ve tövbeleri çokça kabul eden “Tevvâb” ismi⁵⁹⁷ Kur’ân-ı Kerîm’in bir çok âyetinde kullanılmış, tövbelerin kabul edilmesinde “Rahim” isminin tecelli edeceği belirtilmiştir.⁵⁹⁸ Tevvâb ve Rahîmin bu şekilde kullanılması, Allah’ın önce suçu affedip ardından kulunu rahmet ve ihsana mazhar etmesi şeklinde yorumlanmıştır.⁵⁹⁹ Burada Allah kullarının tövbelerini kabul edeceği,⁶⁰⁰ Allah’a yönelen kulunu karşılıksız bırakacağı,⁶⁰¹ günahından sonra tam bir pişmanlık halinde tövbe edenin günahlarını bağışlayacağı⁶⁰² ve Allah’ın rahmetinin her şeyi kuşatacağı anlaşılmaktadır.⁶⁰³ Bu sebeple bir kulun günahları ne kadar büyük olursa olsun Allah onu affeder, çünkü Allah’ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır.⁶⁰⁴

Allah’ın günahkar kullarını affedip bağışladığını gösteren bir başka sıfatı da “Afüvv”dür. Kur’ân-ı Kerîm’de bu kelime bir yer hariç⁶⁰⁵ hep gafûr kelimesiyle kullanılmış olup Allah’ın çok affediciliğine işaret etmiştir.⁶⁰⁶ Afüvv kelimesinin “Kadir” kelimesiyle beraber kullanıldığı Nisâ suresinde⁶⁰⁷ ise afv, kudret sıfatıyla dengelenmiştir. Bu dengenin bir ifadesi olma anlamında Allah’ın adaletiyle insanları cezalandırmaya kadir olduğu halde, lutfuyla bağışlayacağına ve merhametinin gazabının üzerinde olduğuna işaret edilmiştir.

⁵⁹⁶ Ragıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, “ğfr” md., Dâru’l-Marife, Beyrut, h.502, 362.

⁵⁹⁷ el-Bakara 2/ 37, 54, 128, 160; en-Nisâ 4/ 16, 64; el-Enfâl 9/ 104, 108.

⁵⁹⁸ el-Bakara 2/ 37, 54, 128, 160; en-Nisâ 4/ 6.

⁵⁹⁹ Kılıç, *age*, 372.

⁶⁰⁰ et-Tevbe 9/ 104; eş-Şûrâ 42/ 25.

⁶⁰¹ el-En’âm 6/ 54.

⁶⁰² el-Bakara 2/ 16; el-Mâide 5/ 39.

⁶⁰³ et-Tevbe 7/ 156.

⁶⁰⁴ el-En’âm 6/ 12.

⁶⁰⁵ en-Nisâ 4/ 149.

⁶⁰⁶ İbn-i Manzur, *Lisânu’l-Arab*, “ğafur”, Beyrut, 1990, XV/ 72

⁶⁰⁷ en-Nisâ 4/ 149.

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın günahkar kullarının kendisine yönelmesini ve bu dünya hayatını yaratılışlarının gereği olarak yaşamalarını isteyen âyetlerin yanı sıra hadislerde de kulların Allah'ın kendisine yönelinip af ve mağfiret dilemesine yönelik geniş bir ifade alanının olduğu görülmektedir. “Allah mümin kulunun tövbesine çorak ve helak korkusu olan bir yerde devesi yanında yiyeceği ve içeceği devesinin üzerinde olduğu halde uyuyan, uyandığında deveyi gitmiş bulan ve onu aramaya giden, nihayet kendisine susuzluk arız olan, sonra (kendi kendine) “bulduğum yerime döneyim de ölünceye kadar yatayım” diyen ve başını, ölmek için dirseğinin üzerine koyan, sonra uyanarak devesini üzerindeki, azığı yiyeceği ve içeceği ile yanında bulan adamdan, Allah, mümin kulunun tövbesine bu adamın devesiyle azığına sevinmesinden daha çok sevinir.”⁶⁰⁸

⁶⁰⁸ Müslim, “Tevbe,” 3; Ahmed bin Hanbel, 2/ 316.

BÖLÜM 3: HİRİSTİYANLIK VE İSLÂMİYETTEKİ GÜNAH ANLAYIŞLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Hıristiyanlık ve İslâmiyette Günah

3.1.1. Tanımları Bakımından Günahın Karşılaştırılması

Hıristiyanlıkta günah, insanın arzusunun tanrının arzusuna muhalefeti olarak görülmüş, günahı ifade eden kelimelerde yer alan ortak özellikler; tanrıdan uzaklaşmak, onunla beraber yaşamayı reddetmek, tanrının sözüne itaat etmemek şeklinde tanımlanmıştır.⁶⁰⁹ Diğer taraftan günah ilahi aşkın, dolayısıyla kendisini insanlık için feda eden İsa'nın aşkının reddi olarak kabul edilmiştir.⁶¹⁰

Hiz. İsa'dan sonra Hıristiyanlığın ikinci önemli şahsiyeti olan St. Paul, ferdî günahtan ziyade günahın evrenselliği üzerinde durmuş, günahı beşeriyete hakim olan evrensel güç bağlamında tanımlamıştır.⁶¹¹ Hıristiyanlık için çok önemli diğer bir şahsiyet olan St. Augustin, Hıristiyanlığı kabul etmeden önceki dini olan Maniheizm'in etkisinde kalmış olsa gerek ki; günahın ve kötülüğün başlı başına bir cevher olduğunu reddederek, onu iyiliğin olmaması ve tanrının kutsiyet ve hikmetine saldırı olarak yorumlamıştır.⁶¹²

İslâm'da ise günah, Allah'a karşı işlenen büyük bir zulüm, kişinin ferdî ve içtimai hayatını yaralayan bir olay olarak tanımlanmıştır.⁶¹³ Ferdin kendi fitratının bozulması yanında toplumların da bozulup, cemiyette fitne ve fesadın ortaya çıkmasına günahın etkisinin olduğu belirtilmiş, geçmiş milletlerin bir kısmının günahların sonucunda helak olduğu başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere diğer kaynaklarda ifade edilmiştir. İslâm kelâmında yaygın olarak günah için "Allah'ı bilip tanıyıp O'na iman etme ile bunun yanında onunla beraber başka tanrılar ve arzulara boyun eğme, O'nun emirlerini yerine

⁶⁰⁹ Matta 7/ 21.

⁶¹⁰ Ratzinger ve dğr. *Katolik Kilisesi Din Ve Ahlak İlkeleri*, 437.

⁶¹¹ Fuat Aydın, *Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilimdalı, Dinler Tarihi Bilim dalı, Dan.: Ömer Faruk Harman, İstanbul, 2000, 124.

⁶¹² G. Vanderveld, *age*, 16,17.

⁶¹³ Lukmân 31/ 13; el-Bakara 2/ 217.

getirmeyip yasaklarını irtikap etme şeklinde” müspet ve menfi olmak çift kutuplu bir zeminde değerlendirilmiştir.⁶¹⁴

3.1.2. Kaynağı Bakımından Günahın Karşılaştırılması

Hıristiyanlıkta günahın kaynağı olarak insandaki arzular ve bu arzuların baskısı sonucu istek ve iradenin bozulması, kötü niyet ve insanın yaratılışından gelen yetersizliğin dış etkenlerle birleşmesi insanı günaha sürüklemesi gösterilmiştir.⁶¹⁵

Diğer taraftan insanın ahlakî açıdan kendisini ifade etmesinde esaslı bir rol oynayan irade, günahın kaynağı olarak ele alınmıştır. Çünkü Hıristiyanlığa göre irade istekli bir bozulma ile günaha zemin ve imkan hazırlamaktadır. İradenin dünyevi düşünce tutkusu ve her şeye hükmetme arzusu günaha sevkedici sebepler arasında zikredilmiştir.⁶¹⁶

Bir başka açıdan Hıristiyan teolojisi günahın kaynağı olarak insan yüreğine işaret etmiştir. “Nitekim kötü düşünceler, zina, ahlaksızlık, hırsızlık, yalan yere şahitlik ve iftira hep insan yüreğinden kaynaklanmaktadır.⁶¹⁷ İnsanı kirleten işte bunlardır.”⁶¹⁸ âyeti buna delil olarak gösterilir.

İslâm'da ise günahın kaynağı dahili ve harici olmak üzere ikili yapı içerisinde ele alınmıştır. Dahili sebeplerden ilki olarak nefis ve nefsin birinci mertebesi olan nefsi- emmâre üzerinde durulmuştur.⁶¹⁹ Nefs-i emmâre'nin insanı günaha sevkettiğine dair kimi müfessirlere göre Hz. Yûsuf, kimi müfessirlere göre de Zeliha'nın "Ben nefsimi temize çıkarmam;⁶²⁰ çünkü nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça, kötülüğü emreder.⁶²¹ Doğrusu Rabbim bağışlayandır, merhamet edendir."⁶²² şeklinde nefsin kötülüğünü beyan eden âyet delil olarak gösterilmiştir. Nefsin insanı kötülüğe sevkettiği, ona karşı

⁶¹⁴ Zehebî, *Kitâbü'l-Kebâir*, Mektebü't-Dâru't-Tiras, Medine, 1987, 18-23; Adil Bebek, “günah” DİA., 282.

⁶¹⁵ Matta 15/ 19-20; Harman, “agm”, s.281.

⁶¹⁶ Ratzinger, *age*, 438, 439; Harman “agm”, 281.

⁶¹⁷ Ratzinger, *age*, 438.

⁶¹⁸ Matta 15/ 19,20.

⁶¹⁹ Gazzâlî, *age*, III, 10, 11.

⁶²⁰ Gazzâlî, *age*, 11.

⁶²¹ Elmalılı, *age*, VIII/ 5861.

⁶²² Yûsuf 12/ 53.

insanın daima uyanık olması ve onu alt etmesi gerektiği hadislerde önemle vurgulanmış; bu şekilde küçük cihaddan çıkılıp, büyük cihada gidiliği ifade edilmiştir.⁶²³

Nefisle alakalı insanı günaha götüren bir diğer faktörün de hevâ olduğu belirtilmiştir.⁶²⁴ Hevâ Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah'ın emirlerini kabul etmeyen, rasulüne ittiba etmekten uzak durup kendi görüş ve düşüncelerine göre hareket edenler"⁶²⁵ için kullanılmıştır.

İnsanı günaha götüren dahili sebepler arasında nefsin yanında insandaki ebediliği bu dünyada yaşama arzusu ve onun hassas psikolojik ve biyolojik yapısı gösterilmiştir.⁶²⁶ İnsanın öbür tarafta ebedî bir dünya hayatı verileceğine mîsâl teşkil etmesi için bir duygu olarak verilen ebedî yaşama ve ölümsüzlük arzusunu, insanın hassas ve psikolojik yapısından dolayı geçici dünya hayatında kullanmakta ve hataya düşüp kendisini dünya hayatının cazibesine kaptırmaktadır. Kur'an'da insanı günaha götüren harici sebepler arasında dünya hayatının cazibesi ve şeytanın tahrikleri de ifade edilmiştir.⁶²⁷

Hadislerde de dünya hayatının insanı günaha sevk ettiği, ve insanın bu durumda kemale ermesini ve bu dünyadaki vazifesini tam yapmasını engellediği üzerinde durulmuş ve dünyaya kıymeti kadar değer verilmesi gerektiği şu hadisle ifade edilmiştir. "Benim dünya ile ne alakam var? Dünyaya karşı benim durumum, bir ağacın altına uzanıp biraz dinlendikten sonra orayı terk eden bir yolcunun haline benzer."⁶²⁸ Bir başka hadiste de "...eğer Allah katında dünyanın değeri bir sineğin kanadına eş olsaydı kâfire oradan bir yudum su içirmezdi."⁶²⁹

Günaha götüren saiklerden bir tanesi de insana vesvese vererek onun kaymasına sebep olan şeytandır. İblis'in şeytan olması, Hz. Âdeme secde etmemesiyle birlikte başlamış⁶³⁰, Allah'tan ölümün olmayacağı ba's gününe kadar mühlet istemiş,⁶³¹ Allah

⁶²³ Sadık Kılıç, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Hibaş, Konya, 1984.

⁶²⁴ Ragıb el-İsfehânî, *el-Müfredât*, "hvy" md., Dâru'l-Marife, Beyrut, h.502; M. Çağrı, "Hevâ", *DİA*, İstanbul, 1998, XVII/ 274-277.

⁶²⁵ el-Bakara 2/ 145.

⁶²⁶ Adil Bebek, "agm", 283.

⁶²⁷ er-Ra'd 13/ 26; el-Enfâl 8/ 67; Bebek, "agm", 283; Kılıç, *age*, 251-268.

⁶²⁸ İbn-i Mâce, "Zühd," 3; Ebû Davûd, "Libas," 42; Ahmed bin Hanbel, II, 21.

⁶²⁹ İbn-i Mâce, "Zühd," 3.

⁶³⁰ el-A'râf 7/ 11-13.

⁶³¹ el-A'râf 7/ 14

da ona sur'a ilk üfleneceği kıyamet kopma vaktine kadar süre vermiştir. Bu dileği yerine geldikten sonra şeytan, insanları istila edeceğini, peşine takıp azdıracığını, insanın yaratılış gayesini unutturup başka şeylerle uğraştıracağını belirtmiştir.⁶³²

İslâm'da bir insanın diğer bir insanı günaha sevketmesi şiddetle yasaklanmış ve iyi yolda çığır açana bu çığır devam ettiği müddetçe ona sevap yazılacağı gibi kötü bir çığır açana da daha sonraki günahlardan sorumlu olacağı bildirilmiştir.⁶³³

3.1.3. Çeşitleri Bakımından Günahın Karşılaştırılması

Hıristiyanlık ve İslâmiyette günahı, konu ve muhtevalarına, Allah'a, kişinin çevresine, kendine karşı işlemesine göre sınırlandırmak mümkündür. Ancak Hıristiyan teolojisinde temelde günahlar “fiili günah”⁶³⁴ ve “aslî günah”⁶³⁵; İslâm kelâmında da “kebîre” ve “sağîre” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hıristiyan teolojilerinde aslî günah üzerinde ağırlıklı olarak durulmuş, asırlar boyu üzerinde konuşulmuş, tartışılmış ve kitaplar yazılmıştır. İslâm aleminde de aynı durum “kebire”nin imanla bağlantısı üzerinde cereyan etmiştir.⁶³⁶

Yukarıda zikredildiği gibi Hıristiyan teolojisindeki fiili günah, ölümcül ve hafif günah olmak üzere ikiye ayrılmıştır.⁶³⁷ Ölümcül günah, bir insanın tam bir bilinçle isteyerek, dinin temel konularından birini ihlal etmesi sonucu meydana gelir. Buna, insanın tanrı yerine başka bir varlığı kabul etmesi, Hıristiyanlık için çok önemli bir düstur olan sevgiyi inkar etmesi ve kutsal ruha küfretmek örnek olarak verilebilir.

Hafif günah ise, insanlık sevgisinde zarar veren ama onu tamamen yok etmeyen; Allah'a, insanlara ve Hıristiyan sevgisine karşı bilinçsiz ve istek dışı yapılan günahlara işaret eder. Bu, insanın bilinçsiz bir şekilde dinin herhangi bir rûknünü ihlal etmesi olarak tanımlanmıştır.⁶³⁸

⁶³² el-Hıcr 15/ 40

⁶³³ Müslim, “İlim,” 15

⁶³⁴ I.Yuhanna 5/ 17; Ratzinger ve dğr. *age.*, 437-439.

⁶³⁵ Mahmut Aydın, *age*, 104.

⁶³⁶ Ernest Von Aster, *age*, 323, 324; Mehmet Aydın, *age.*, 64; Günay Tümer, “agm”, 496; Fuat Aydın, *age*, 124,125.

⁶³⁷ Ratzinger, *age*, 433.

⁶³⁸ Ratzinger, *age*, 439, 440; Durali Gül, *age*, 19.

Hıristiyanlıkta önemli bir düstur olan ve İslâmiyet tarafından kabul edilmeyen aslî günah ise Hıristiyanlar tarafından Hz. Âdem'in düşüşüyle beraber ortaya çıkan ve sonra bütün insan nesline sirayet eden günah olarak tanımlanmıştır.⁶³⁹

İslâm kelâmında ise “kebire” lafzı büyük günahlar olarak,⁶⁴⁰ “lemem” ve “seyyie” lafızları ise küçük günahlar olarak isimlendirmişlerdir.⁶⁴¹ İslam Kelamının günah tartışmalarında, en genel ve en meşhur sınıflandırma günahın büyüklüğü ve küçüklüğü üzerinde olmuştur.

3.1.4. Teslis İnancına Yaklaşımlar

Hıristiyanlığın temel ilkelerinden biri olarak kabul edilen teslis (Baba-Oğul-Ruh'ul-Kudüs) Kur'ânı Kerîm'de şiddetle reddedilmiştir. Kur'ânı Kerîm Hz. İsa'nın kul-peygamber olduğu,⁶⁴² İsrailoğullarına gönderilmiş olduğunu,⁶⁴³ ve Hz. İsa'nında kendisini daima Allah'ın kulu olarak tanıttığını belirtmiştir.⁶⁴⁴

Kur'ânı Kerîm'de Hz. İsa'nın uluhiyeti reddedilmişve “Allah, ancak Meryemoğlu Mesih'tir.” diyenlerin kafir oldukları,⁶⁴⁵ Allah'ın güç ve kudretini yeterince tanımadıkları belirtilmiştir.⁶⁴⁶ Diğer yandan Kur'ânı Kerim “Ey Ehl-i Kitap dininiz hususunda haddi aşmayın. Allah'a karşı hak olandan başkasını söylemeyin. Meryemoğlu Mesih, yalnızca Allah'ın peygamberi ve kelimesidir ki Onu Meryeme bırakmıştır. O, Allah tarafından gelen bir ruhtur. Artık Allah'a ve peygamberlerine inanın da Allah üçtür demeyin.”⁶⁴⁷ “Bir tek ilahtan başka ilah olmayan Allah'a için üçüncüsü diyenler, eğer bu dediklerinden vaz geçmezlerse onlara elim bir azap dokunacaktır.”⁶⁴⁸ âyetleriyle Hıristiyanların yanlış inançta olduklarını bildirmektedir.

Hz. Peygamberin Necran Hıristiyanlarını tebliğ için Muğire bin Şû'be'yi Yemen'e gönderdiğinde, onlar bu davete icabet etmişler, atmış kişilik bir heyetle Medine'ye

⁶³⁹ Fuat Aydın, *age*, 124-125.

⁶⁴⁰ Müslim, “İman” 141, 144.

⁶⁴¹ Bebek, *age*, 99, 100.

⁶⁴² Meryem 17/ 30

⁶⁴³ el-Mâide 5/ 72.

⁶⁴⁴ el-Mâide 5/ 72, 110, 111; Âli İmrân 2/ 44-48; eş-Şûrâ 42/ 13; Sâd 38/ 6; Meryem 17/ 32.

⁶⁴⁵ el-Mâide 5/ 72.

⁶⁴⁶ el-Mâide 5/ 17.

⁶⁴⁷ en-Nisâ 4/ 171.

⁶⁴⁸ el-Mâide 5/ 73.

gelmişlerdir. Hz. Peygamber onları İslama davet ettiğinde, onlar: “Biz senden evvel Müslüman olduk” demeleri üzerine Hz. Peygamber, “Yalan söylüyorsunuz, sizi İslamiyeti kabulden üç şey alıkoymaktadır. Bunlar; domuz eti yemeniz, haça tapmanız ve Allah’ın oğlunun bulunduğuna inanmanızdır.” demiştir.⁶⁴⁹

İmam-ı Azam Ebu Hanife ise, Hıristiyanların üçlü bir tanrı anlayışına sahip olmalarının bir sonucu olarak tek ilah olan Allah’ı inkar ettiklerini ve bu durumda onların iman etmiş olmadıklarını belirtmiştir.⁶⁵⁰

İslam kelimcileri de Hıristiyanlığa yazdıkları reddiyelerde teslisi eleştirmişlerdir. İmam Maturidi, Hıristiyanların, Hz. İsa’nın nasuti ve ilahi tabiatlara sahip olduğuna inanmaları sonucu ortaya çıkan “Baba-Oğul-Ruhu’l Kudüs” inancını reddetmiştir ve onların Mesih hakkındaki görüşlerinden dolayı farklı guruplara ayrıldıklarını belirtmiştir.⁶⁵¹ Bunun yanında Hz. İsa’nın tabiatı konusunda bazı Hıristiyanlar Mesihteki ruhu Allah kabul edip, ruhun bedende tasarrufta bulunması şeklinde düşünmüşler, bazıları da Allah’tan bir cüz Mesihe ulaşır diğer bir cüz de mesihden ayrılır, düşüncesine sahip olduklarını ifade etmiş bu görüşleri kutsal kitaplar ve akıl bağlamında kabul etmenin mümkün olmadığını belirtmiştir. O, mantıki reddiyelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“...mesihteki ruh kendisinin bir parçası iken kadim olduğuna göre ruh bedenın diğer parçalarına sirayet etmeden Mesih nasıl oğul olabilmiştir? Eğer ruh bedenın küçük bir parçası olduğu için denilirse tabiatın bütün küçük parçalarının büyüklerinin oğulları olarak kabul edilmesi gerekir. Yine bu iddiayı ileri sürene mesihden geride kalan her bir parçayı da aynı şekilde oğul konumuna getirmesi lazım gelir ki bu durumda onun bedenının tamamı oğullar haline gelir. Bir de şu var: bilindiği üzere oğul babadan küçük olur, şu halde ikisi de nasıl kadim olabilmiş? Muarızımız lahuti ruhun tamamını bedende kabul ediyorsa kendisine sorulur: bedenın hangi parçası oğuldur? Eğer “tamamı” derse, bütünü hem oğul hem de baba konumuna getirmiş olur. Bu anlayışta aynı zamanda babayı yine kendisine oğul yapmak gibi bir çelişki vardır.”⁶⁵²

⁶⁴⁹ İbni Hişam, *es-Sıretü'n-Nebeviyye*, Thk., Komisyon, ys., Mısır, 1955, 573, 574.

⁶⁵⁰ Ebu Hanife, *İmâm-ı Azam'ın Beş Eseri*, trc. Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul, 1981. TUNÇ, Cihat, “Şirk (Ortaklar Edinmek) ve Günah Problemi”, *Erciyes ÜİFD*, Kayseri, 2001, XI/ 29-35

⁶⁵¹ Mâtürîdî, *age*, 266; Ayrıca bkz. Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, h. 548, 244-257, Günay Tümer, *Bîrûnî'ye göre Dinler ve İslam Dini*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1975, 87

⁶⁵² Mâtürîdî, *age*, 266, 267.

İbn Hazm da tesliste niçin illa üçün seçildiği üzerinde durmuş ve üçten sonraki sayıların çift çift artı bir daha büyük olduklarını söyleyerek bu görüşü ironik bir şekilde eleştirmiştir.⁶⁵³

İbn Teymiyye de Baba- Oğul ve Ruhü'l-Kudüs konusundaki bu birleşmeden sonra bir tek cevher olmuş denilirse o zaman her ikisinde sıfatında bir değişiklik olması gerekir. Böylece lâhûtî sıfat ve bu sıfatın hakikati değişmiş olur. Bundan dolayı da var olanın kıdeminden bir şey değişmiş olur. Kıdemi vacip olanın yokluğu muhaldir. Varlığı vacip olanın ise yokluğu mümkün olmadığı için bu inancı reddetmiştir.⁶⁵⁴

Hıristiyanların teslisin unsurlarını uluhiyetle birleştirmeleri konusunda Gazzâlî, “Allah ile insan arasındaki eşit birlik aslen caiz görülmez” diyerek Allah ile insan arasında hiçbir müşterekliğin olmadığını belirtmiştir.⁶⁵⁵

Yukarıda görüldüğü gibi Hıristiyanlığın temel esaslarından bir olan teslis, başta Kuran-ı Kerim olmak üzere hadis kaynakları ve İslam alimleri tarafından reddedilmiş böyle bir inancın İslam ve akılla bağdaşmayacağı belirtilmiştir.

Bu açıklamalardan sonra, Hıristiyanlık ve İslâmiyet arasındaki en önemli itikadi farklılıklardan biri olan aslî günahı, insanlığı bu günahıyla günahkarlığa ve ölüme sevkeden Hz. Âdem ve insanlığa olan sevgisi nedeniyle kendisini çarmıhta feda edip bu günaha kefarete olan Hz. İsa'yı, bu iki dinin kaynaklarına göre değerlendirmek yerinde olacaktır.

3.2. Hz. Âdem ve Aslî Günahın Değerlendirilmesi

3.2.1. Yaratılış ve Hz. Âdem

Hıristiyan teolojisinde Hz. Âdem hakkındaki bilgiler *Eski Ahit*'e dayanmaktadır. Eski Ahit'te İslâmiyet'te olduğu gibi ilk insan olan Hz. Âdem, yerin toprağından bitki ve hayvanlardan sonra varlıkların sonuncusu olarak yaratılmıştır.⁶⁵⁶ Allah, Hz. Âdemi

⁶⁵³ İbn Hazm, *age*, 64-81.

⁶⁵⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbu's-Sahih*, “Dâru'l Âsime” Kahire, 1994, II/ 161.

⁶⁵⁵ Gazzâlî, *er-Reddû'l-Cemil, Mecmeul Buhûsi-İslâmiyye* Kahire, 1973, 237, 241; Ayrıca bkz. Gazzâlî, *Hıristiyanlık Üzerine Değerlendirmeler*, trc. Osman Cilacı, Beyan Yayınları, İstanbul, 1998, 143-145.

⁶⁵⁶ Tekvin 26/ 27.

yeryüzünde denizin balıklarına, kara hayvanlarına, göğün kuşlarına ve yerde sürünenlere ve bütün yeryüzüne hakim olsun diye onu topraktan yaratmıştır.⁶⁵⁷ Bu ifadelerden Hz. Âdem'in diğer varlıklardan üstün ve onlara hükmetme yetkisinin olduğu belirtilmektedir. Fakat bu hakimiyetinin yanında Hz. Âdem'in Rabbine karşı sorumlu ve O'nun denetimi altında olduğu da belirtilmektedir. Bunun yanında Hz. Âdem'e canlı, cansız bütün varlıkların isimlerini koyma yetkisi de verilmiş,⁶⁵⁸ canı sıkılmaması için bir eş yaratılmıştır.⁶⁵⁹ Allah, Hz. Âdem'i şarkın bir köşesinde yaratılan Adn bahçesine koymuştur. Hz. Âdem ve eşinin o bahçedeki her türlü nimetten istifade etmesine müsaade edilmiş ancak iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemesi yasaklanmıştır.⁶⁶⁰

İslâm'da ise, Allah; yeri, göğü ve melekleri yarattıktan sonra insanı yaratmaya karar verir. Bunun üzerine meleklerle arasında şöyle bir diyalog geçer: “Allah meleklerle dedi: Ben yeryüzünde bir halife kılacağım. Melekler, yeryüzünde bozgunculuk ve kan dökecek bir mahluk mu yaratacaksın? Biz hamd ile seni tesbih ve takdis ederiz” demişlerdir.⁶⁶¹

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın Hz. Âdem'i diğer varlıklardan üstün yarattığı, ona varlıkların bütün isimlerini öğrettiği ve Allah'ın huzurunda bu isimleri meleklerle söylediği bildirilmektedir.⁶⁶² Âdem'in bu mükemmelliğinden dolayı O'nun şahsında meleklerin Hz. Âdem'e secde etmesi emredilmiş bütün melekler secde ederken sadece İblis bundan imtina etmiştir.⁶⁶³

Allah, daha sonra Hz. Âdem'e kendi cinsinden bir arkadaş vermiştir.⁶⁶⁴ Her ikisi de bir bahçeye yerleştirilmiş ve bir masumiyet durumu içinde yaşamaktadırlar. Orada açlık, susuzluk, sıcaklık ve soğukluktan rahatsız olmamaktadırlar.⁶⁶⁵ Çıplaklıkları onlara

⁶⁵⁷ Tekvin I/ 26-28.

⁶⁵⁸ Tekvin II/ 19.

⁶⁵⁹ Tekvin II/ 23.

⁶⁶⁰ Çıkış 3/ 4; George Anawati, “agm”, 507-517; S.Hayri BOLAY, “Adem”, *DİA-I*, 358-363.

⁶⁶¹ el-Bakara 2/ 30.

⁶⁶² el-Bakara 2/ 32.

⁶⁶³ Bolay, “agm”, *DİA-I*, 358-363.

⁶⁶⁴ el-Ar'âf 7/ 189.

⁶⁶⁵ Tâhâ 20/ 116, 117.

gizlenmiştir. Fakat onlar orada ölümlü yaratılmışlardır.⁶⁶⁶ Onların orayı mesken edinmesi, bir ağaç hariç diledikleri her şeyden yemelerine müsaade edilmiştir.⁶⁶⁷

Eski Ahid ve Kur'ân-ı Kerîm karşılaştırıldığında, ilk insan Hz. Adem'in yaratılışının birbirine çok yakın hatta aşağı yukarı aynı olduğu görülmektedir.

- Hz. Âdem'in yerin, göklerin ve meleklerin yaratılmasından sonra yaratılması.
- Kur'ân-ı Kerîm'de meleklerle Hz. Âdem'e secde etme emrinin verilmesi; *Tevrat*'ta da bütün varlıklara hükmetme yetkisinin olduğunu göstermesi.
- Hz. Âdem'e kendi cinsinden bir arkadaş verilmesi.
- Ona varlığın bütün isimlerinin öğretilmesi, gibi benzerlikler örnek gösterilebilir.

Hıristiyanlar ise; Hz. Âdem'in yaratılışı hakkında

Dünyevi isteklerden muaf olma,

- Bedeni ölümden uzak olma,
- Telaşsızlık ve sükune erilmiş bir durum,
- İlim vergisi, gibi düşüncelere sahip olmuşlardır.⁶⁶⁸

3.2.2. Hz. Âdem'in Günahı

Âdem'in düşüşü, *Tevrat*'ta “Ve Rab Allah'ın yarattığı bütün kır hayvanlarından en hilekar olanı yıldı. Ve kadına dedi: Gerçek Allah: Bahçenin hiçbir ağacından yemeyeceksiniz dedi mi? Ve kadın yılanı dedi: Bahçenin ağaçlarının meyvesinden yiyebiliriz; fakat bahçenin ortasında olan ağacın meyvesi hakkında Allah: Ondan yemeyin ve ona dokunmayın ki, ölmeyesiniz dedi. Ve yılan kadına dedi: Katiyen ölmezsiniz; çünkü Allah bilir ki, ondan yediğiniz gün, o vakit gözleriniz açılacak ve

⁶⁶⁶ el-A'râf 7/ 20

⁶⁶⁷ el-Bakara 2/ 35.

⁶⁶⁸ George Anawati, *age*, 507-517.

iyiyi ve kötüyü bilerek Allah gibi olacaksınız.” diyerek yılan önce kadını aldatıp ondan yedirmiş, kadın da kocasına yedirmiştir. Ve o meyveden yediklerinde ikisinin de gözleri açılmış, çıplaklıklarının farkına varmış ve örtünmek için kendilerine incir yapraklarından önlükler dikmişlerdir.⁶⁶⁹

Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Âdem’in cennetteki varlığı ve oradan çıkarılışı bir çok yerde ele alınmıştır. Allah, Hz. Âdem ve eşine cennetin meyvelerinden istedikleri kadar yeme izni vermiş⁶⁷⁰ fakat ölümsüzlük ağacına dokunmamalarını tembihlemiştir.⁶⁷¹ Onların ayaklarını kaydırmak isteyen düşmanları şeytandan korunmalarını istemiştir.⁶⁷² Nisyanla malul olan insan, bu emir ve tavsiyelere rağmen, şeytanın onları aldatmasına engel olamamıştır. Bu durum âyette “...derken şeytan, bunlara kendiliğinden örtülmüş olan çirkin yerlerini açmak için ikisine de vesvese verdi ve ‘sizi Rabbiniz başka bir şey için değil, sırf melek olacağınız yahut ebedîyen kalanlardan olacağınız için bu ağaçtan nehyetti’ dedi ve ‘herhalde ben sizin hayrınızı isteyenlerdenim’ diye ikisine de yemin etti. Bu sûretle kandırarak ikisini de sarktırdı; onun üzerine vakta ki o ağacı tattılar, ikisine de çirkin yerleri açılıverdi ve başladılar cennet yapraklarından üst üste yamamaya. O zaman Rableri de kendilerine nida etti: ‘ben sizi bu ağaçtan nehyetmedim mi? Ve haberiniz olsun bu şeytan açık bir düşmandır size’ demedim mi?”⁶⁷³ şeklinde ifade edilmiştir.

Bu konuda İslâm kelâmcıları nakillerden yola çıkarak⁶⁷⁴ gerçek bir hatanın olduğunu kabul etmiş ancak bunu Hz. Âdem’e peygamberlik vazifesinin verilmesinden önce olduğunu ifade etmişlerdir.⁶⁷⁵

3.2.3. Hz. Adem’in Günahı ve Peygamberlerin Günahsızlığı

İsmet, sözlükte “asame” fiilinin masdarı olup “men etmek ve korumak manalarına gelmektedir.”⁶⁷⁶ Bunun yanında ismet, tutmak, tutunmak, bir şeye el ile yapışmak, sığınmak, güvenmek, ip, bağ, iffet ve namus anlamlarına gelmektedir.⁶⁷⁷

⁶⁶⁹ Tekvin 3/ 1-7.

⁶⁷⁰ el-Bakara 2/ 35.

⁶⁷¹ Tâhâ 20/ 120.

⁶⁷² Tâhâ 20/ 117.

⁶⁷³ el-A’râf 7/ 20-22.

⁶⁷⁴ Tâhâ 20/ 121.

⁶⁷⁵ Fahreddin er-Râzî, *et Tefsîru’l-Kebîr*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Tahran, ts., XIV/ 157; Kılıç, *age*, 289.

Terim olarak ise ismet, peygamberlerin günah işlemeye istitaâtı olmakla beraber, günahlardan uzak olma halleri ve Allah'ın peygamberlerinin kadir ve kıymetlerini düşürecek şeylerden onları uzak tutması manalarına gelmektedir.⁶⁷⁸

Durum böyle iken bütün insanlar için bir an meselesi ve kaçınılmaz olan günahın, insanlar arasından seçilmiş olan, insanları kemale, dünya ve ahiret mutluluğuna davet eden Allah elçilerinin günah karşısındaki durumları nasıldır? Kur'ân-ı Kerîm'de bazı peygamberlerin günah işlediği bildirildiği gibi peygamberlerin masumiyeti konusunda da açık ifadeler yoktur. Bu konular, İslam kelâmcıları tarafından Kur'ân'da geçen günah, af ve tövbe konularından icma ile derlenmiştir.

Ehl-i Sünnet, peygamberlerin günahsız olduğunu kabul ederken, şia peygamberlerle beraber imamların da masum olduğu görüşünü kabul etmiştir. Bu konuda Ehl-i Sünnet görüşüne sahip olan İmam Mâtürîdî, peygamberlerin hal ve gidişlerinde hiçbir gevşeklikten söz edilmediğini, ahlaklarında yadırganacak bir davranışa rastlanmadığını eserlerinde aktarmıştır.⁶⁷⁹

Ebû'l-Hasan el-Eş'ârî de peygamberlerin, bütün günahlardan hatta küçük hatalardan bile uzak olduklarını belirtmiştir. Kuranda peygamberlerin günahı ile ilgili ayetlerin nübüvvetten öncesine işaret ettiğini savunmuş ve örnek olarak Hz. Âdem'i göstermiştir.⁶⁸⁰

Hâricîlerin Fudayliye kolu hariç, bütün İslâm kelâmcıları peygamberlerin peygamberlikten sonra masum olduklarını kabul etmişlerdir. Bu günahsızlık halinin peygamberler üzerindeki sorumluluğu kaldırmadığını, onları taate zorlamadığı ve günah işlemekten aciz bırakmadığı ifade edilip, bu durumun onlara Allah'ın bir lütfu olarak hayır yapmaları ve kötülükten korunmaları için verildiği belirtilmektedir. İlahi

⁶⁷⁶ İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, 12, 403.

⁶⁷⁷ İbn Manzur, Lisânu'l-Arab, !2, 404; Ayrıca bkz. Mehmet Bulut, "İsmet," *DİA*, İstanbul, 2001, XXIII/ 134-136.

⁶⁷⁸ Mehmet Bulut, *Ehli Sünnet ve Şia'da İsmet İnancı*, Risale Yayınları, İstanbul, 1991, 26,27.

⁶⁷⁹ Mâtürîdî, *age*, 237; Ayrıca bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Meâlimü Usûli'd-Dîn*, trc. Nâdim Macit, İhtar Yayınları, Erzurum, 1996, 99; Halil İbrahim Bulut, *Şeyh Müfid Ve Şia'da Usûlî Farklılaşma Sorunları*, Yeni Akademi Yayınları, İzmir, 2005, 279-282; Mehmet Bulut, *Peygamberlerin İsmeti "el-Münteka min İsmeti'l-Enbiya"*, İzmir Yüksek İslam Enstitüsü, Öğretim Üyeliği Tezi, İzmir, 1981.

⁶⁸⁰ Pezdevî, *age*, 241.

imtihanın bir gereği olarak peygamberlerde irade her zaman mevcuttur.⁶⁸¹ Ancak Fudayliye, Hz. Yûsuf, Hz. Musa ve Hz. Davud peygamberlerin günah işlediklerini savunmuştur.⁶⁸²

Peygamberlerin günahsızlığı ile ilgili Taftazânî, “Peygamberlerin hepsi Allah tealedan aldıkları bilgileri (eksiksiz olarak) ümmetlerine haber vermişler ve tebliğ etmişlerdir. Zaten nebi ve rasül olmanın manası da budur. Peygamberlerin hepsi de doğru sözlü ve samimidir.” demiştir.⁶⁸³ Peygamberlerin kasten değil de unutarak işledikleri küçük günahlar hakkında da Eş’ârî, Mâtürîdî ve Mu’tezile’nin delillerinden yola çıkarak bunların çok küçük günahlar olduğunu belirtmiştir. Hz. Âdem’in günahını da bu kategoriye sokup, Hz. Âdem’in peygamberliğinin icma ile sabit olduğunu belirtmiştir. Pezdevî ise peygamberlerin günah işleyebileceğini belirtmiş ancak bu günahlarda ihtiyar ve kastın olmadığını bunların unutmama ve yanılma bağlamında değerlendirileceğini, Ehl-i Sünnetin yolunda giderek peygamberlerin masumiyetini savunmuştur. Hz. Âdem’in günahının da hata ve unutarak işlediğini belirtmiş, “And olsun ki biz daha önce Âdem’e ahd vermiştik. Fakat unuttu. Onu azimli bulmadık.”⁶⁸⁴ âyetiyle görüşünü desteklemiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki; Ehl-i Sünnet ve bir kısım Mu’tezile alimleri, peygamberlerin nübüvvetlerinden sonra masum olduklarını, nübüvvetten önce bir takım kusur ve sürçmelerinin olabileceğini kabul etmişler, ancak Mürcie, Hâricîler ve bazı Mu’tezileliler, peygamberler için büyük ve küçük günahlardan masum değildirler demişlerdir. Fakat Hz. Âdem’in günahının peygamberliğinden önce işlediğini kabul etmişlerdir.

⁶⁸¹ Sâbûnî, *age*, 114, 115.

⁶⁸² Sâbûnî, *age*, 114, 115.

⁶⁸³ Taftazânî, *Şerhü’l Akâid*, trc: Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul, 1980, 302.

⁶⁸⁴ Tâhâ 20/ 115; Pezdevî, *age*, 240-248.

3.2.4. Hz. Âdem'in Günahının Şahsi Sonuçları:

Hıristiyanlıkta;

1. *Tevrat*'a göre, Hz. Âdem'in günahının şahsi sonucu olarak, ikisinin de gözleri açıldı ve kendilerinin çıplak olduklarını fark ettiler ve incir yapraklarını dikip kendilerine önlük yaptılar.⁶⁸⁵
2. Hz. Âdem ve Havvâ cennetteki üstünlüklerini kaybettiler, yılanla insan arasındaki düşmanlık başladı. İnsan alın teri ile toprağı işlemeye ve ondan geçinmeye maruz kaldı.⁶⁸⁶
3. Hıristiyan teolojisinde -özellikle de Katolikler- bu konu ile ilgili pasajlara dayanarak Hz. Âdem'in günahının şahsi sonuçlarını, kutsallaştırıcı lütfun elden kaçması ve fitrat birliğinin bozulması şeklinde ele almışlardır.⁶⁸⁷

İslâmiyette ise;

1. Hz. Âdem'in başkaldırması sonucu dünyevi arzular belirdi ve ağaçtan tattıklarında çıplaklıkları onlara görüldü.⁶⁸⁸
2. Hz. Âdem ve eşi cennetteki üstünlüklerini kaybetti ve "İniniz birbirinize düşman olarak. Sizin için yeryüzünde bir ikamet ve belli bir zamana değin az bir geçim vardır." hitabıyla yeryüzünde yaşamaya mecbur kaldılar.
3. Hz. Âdem Rabbinden bir takım kelimeler öğrenip içine⁶⁸⁹ düştüğü hatadan af ve mağfiret diledi.⁶⁹⁰ Allah da onun tövbesini kabul etti, O'na hidâyet verdi.⁶⁹¹
4. Böylece Hz. Âdem'in içine düştüğü durumdan tövbesi sonucu affedilmiş, Allah onu tekrar bir çok mükafatlar vermiş ve onu doğru yola ulaştırmıştır. Ancak cennetin rahat

⁶⁸⁵ Tekvin 3/ 7.

⁶⁸⁶ Tekvin 3/ 15, 17, 20.

⁶⁸⁷ George C. Anawati, "İslamda Asli Günah Kavramı Var mıdır?", Çev. Sadık Kılıç, *Atatürk ÜİFD-VII*, Erzurum-1997, 507.

⁶⁸⁸ el-A'râf 7/ 24.

⁶⁸⁹ el-A'râf 7/ 24.

⁶⁹⁰ el-A'râf 7/ 23.

⁶⁹¹ Tâhâ 20/ 122.

ve meşakkatsiz hayatına mukabil yeryüzünün çalışma ve mücadele hayatına maruz kalmıştır.

3.2.5. Hz. Âdem'in Günahının Nesline Sirayet Edip Etmemesi

Eski Ahid'de Hz. Âdem'in ilk günahı işlediği, eski konumunu kaybettiği, yılanla-insanın ebedî düşmanlığının başladığı,⁶⁹² insanın dünya hayatının bir çok sıkıntılarına maruz kaldığı anlatılmakla beraber,⁶⁹³ Hz. Âdem'in bu günahının onun çocuklarına geçtiğine dair hiçbir bilgi mevcut değildir. Fakat Hıristiyan teolojisine bakıldığında çok belirgin bir itikadi anlayış olarak, beşeriyetin atası Hz. Âdem'in bu günahı sebebiyle bütün insanlık günahkar olmuş, sonucunda cezayı hak etmiştir.⁶⁹⁴

Yahudilik ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi İslâmiyet de Hz. Âdem'i insanlığın ilk atası ve varlıkların en mükemmeli olduğunu⁶⁹⁵ bunun yanında ilk hataya düştüğünü kabul eder.⁶⁹⁶ Ancak Kur'ân-ı Kerîm sadece ferdî sorumluluk üzerine vurgu yapar. “Hiçbir nefis başkasının yükünü yüklenemez.” Yani bütün insanlar ancak kendi yaptıklarından sorumludur.⁶⁹⁷ “Hiçbir baba çocuğuna fayda sağlamayacak ve hiçbir çocuk da babasına fayda sağlamayacaktır.”⁶⁹⁸ Hz. Peygamber de “Her çocuk (İslâmı kabule uygun bir) fitratta doğar; sonra ailesi onu Yahudi, Hıristiyan ve Mecusi yapar.”⁶⁹⁹ buyurmaktadır. Bu hadis, insanların günahsız, saf, temiz ve İslâm fitratı üzerine doğduğunu belirtmekte, günahkarlığın ve bozulmanın daha sonra meydana geldiğini belirtmektedir. Böylelikle İslâm Kelâmı, yukarıda zikredilen âyet ve hadislerle Hıristiyanlığın “Aslı Günah doktrinini” tekzip etmektedir.⁷⁰⁰

Sonuç olarak söylenebilir ki İslâmiyet başlangıçta Hz. Âdem ve eşinin mahiyetini ve daha sonra günah işlediklerini kabul eder. Ancak bu günah ferdîyetle sınırlıdır. Bu günah zaten onların tövbeleri sonucu affedilmiştir. Hz. Âdem'in işlediği günahın nesline intikal etmesi İslâm itikadında kabul görmemiştir.

⁶⁹² Tekvin 3/ 15.

⁶⁹³ Tekvin 3/ 17-20.

⁶⁹⁴ M. Erdem, *age.*, 49; Mahmut Aydın, *age.*, 104; Tümer, “agm”, 496; Kılıç, *age.*, 94.

⁶⁹⁵ et-Tîn 97/ 4; Bolay, “agm”, 358-363.

⁶⁹⁶ el-Bakara 2/ 36.

⁶⁹⁷ el-En'âm 164; el-İsrâ 15; Fâtır 18; ez-Zümer 7; en-Necm 38.

⁶⁹⁸ Lukmân 31/

⁶⁹⁹ Buhâri, “Cenâiz,” 80.

⁷⁰⁰ Kılıç, *age.*, 299; Anawati, “agm”, 507-517.

Allah yeryüzünde halife kılacağı insanı önce cismen yaratmış ve sonra da ona ruhundan üflemiştir. İlk insandan bu yana insanın maddi mânevî yönü üzerinde bir mücadele olagelmıştır. Bu mücadele o ilk günahın bir neticesi olmayıp insanın mahiyetine yerleştirilen iyilik ve kötülük arzularından; şeytanın da insanın kötülüğe kabiliyetli tarafını kandırmasına ve onu doğru yoldan ayırmasına izin verilmesinden kaynaklanmaktadır.

3.3. Hz. Âsâ ve Aslî Günah

3.3.1. Hıristiyanlık ve İslamiyette Hz. Âsâ

Hıristiyanlıkta Hz. Âsâ, insanlığı tevhid dinine⁷⁰¹ ilahi hakimiyete⁷⁰² hak ile batıl arasındaki mücadeleye⁷⁰³ insanları sabır ve metanete,⁷⁰⁴ ve insanları ilahi hükümlanlığa davet etmiş;⁷⁰⁵ insanın bu dünyada imtihan için gönderildiğini⁷⁰⁶ ve dünya yerine asıl sevilmesi gerekenin ahiret olduğunu⁷⁰⁷ bildirmiştir.

Hz. Âsâ bu tebliğ ve irşad vazifesini yerine getirirken daha sonra Hıristiyanlar ona değişik vasıflar yüklemişlerdir. Bu vasıflar; normal bir beşer yani insanoğlu, tanrının mesajını getiren bir peygamber, tanrının oğlu, tanrı kelâmı, Mesih, Rab⁷⁰⁸ olarak sıralanabilir.⁷⁰⁹

Kur'ân-ı Kerîm Hz. Âsâ'yı rasüllerin en büyükleri olan ulu'l-azm peygamberlerden biri olarak kabul etmiştir. O, Hz. Âdem'den bu yana devam eden tevhid dinini tebliğ etmek için gönderilmiştir. Allah, Hz. Âsâ'ya dört büyük kitaptan biri olan İncili göndermiş ve ona bir çok mucizeler vermiştir.

Hz. Âsâ, İsrailoğullarının ileri gelenlerinden İmrân'ın torunudur. Hz. Meryem'e hamile olan İmrân'ın karısı Allah'a; "Rabbim! Karnımda olanı kendi hür irâdemle sana adadım

⁷⁰¹ Markos 12/ 28-32.

⁷⁰² Matta 6/ 9,10.

⁷⁰³ Matta 10/ 34-37.

⁷⁰⁴ Matta 5/ 39-42.

⁷⁰⁵ Matta 11/ 28-30.

⁷⁰⁶ Matta 10/ 38,39.

⁷⁰⁷ Matta 6/ 19,20.

⁷⁰⁸ Yuhanna 1/ 14.

⁷⁰⁹ Luka 7/ 16,17.

benden kabul buyur!”⁷¹⁰ diye dua etmiş; onun kız olduğunu öğrenince ona Meryem ismini vermiş ve Hz. Zekeriyâ'nın himayesinde mabede bırakmıştır.⁷¹¹

Hız. Meryem mabedde insanlardan uzakta ve Rabbine yönelmiş bir şekilde, dünyanın bütün kötü düşünce ve fiillerinden uzak, tertemiz bir fitratla büyümüşür. “Ey Meryem! Allah seni seçti, temizledi ve seni dünya kadınlarına üstün kıldı. Ey Meryem Rabbine divan dur, secde et ve ruku edenlerle birlikte ruku et.”⁷¹² diye nida eden Allah onun safiyetini insanlara bu şekilde bildirmiştir.

Hız. Meryem ailesinden ayrı bir yere çekilince beşer sûretinde bir melek gelmiş ve Hz. İsa'yı, Hz. Meryem'e insanlara işaret ve rahmet kılmak için müjdelemiştir.⁷¹³

Hız. Meryem doğum yaptıktan sonra onu kınayan ve ayıplayanlara gerçeği anlatması için beşikteki çocuğu işaret etmiştir. Hz. İsa; “Ben Allah'ın kuluyum, bana kitap verdi, beni peygamber yaptı. Beni bulduğum her yerde insanlara yararlı kıldı. Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekat vermeyi emretti. Anneme hürmetkar yaptı, beni başkaldıran bir zorba yapmadı. Doğduğum günde, öleceğim günde ve diri olarak kaldırıldığım gün de bana esenlik verilmiştir.”⁷¹⁴ şeklinde insanlara hitap ederek; hem annesi Meryem'i aklamış hem de bu dünyadaki vazifesinin ne olduğunu bildirmiştir.

3.3.2. Hız. İsa'nın Kefareti ve Çarmıh'a Gerilmesi

Hıristiyan itikadında, Hız. İsa'nın kefareti meselesi önemli bir yere sahiptir. Hız. İsa insanlık için kendini feda etmiş ve haça gerilmiştir. Bunun böyle olduğuna dair *İnciller*'de bir çok ibâre mevcuttur.⁷¹⁵

Hıristiyanlıktaki kefarete anlayışına göre; Allah'ın oğlu olarak babasının yanında bulunan Hız. İsa, Âdem'in işlediği günahla insanlığı baskı altında tutan şeytanın iradesini yeryüzünden kaldırıp tanrının iradesini dünyada hakim kılmak için

⁷¹⁰ Âli İmrân 3/ 35.

⁷¹¹ Âli İmrân 3/ 36, 37.

⁷¹² Âli İmrân 3/ 42, 43.

⁷¹³ Meryem 19/ 18-22.

⁷¹⁴ Meryem 19/ 30-33.

⁷¹⁵ I. Yuhanna 2/ 1; Matta 20/ 28; Markos 10/ 45.

gönderilmiştir.⁷¹⁶ Hz. İsa, bir insan olarak Hz. Davud'un neslinden Allah'ın oğlu olarak⁷¹⁷ günahsız bir şekilde dünyaya gelmiştir.⁷¹⁸

Hz. İsa, insanlık için bir kefarete kurbanı olmuş; fedakarlığıyla Hz. Âdem'den bu yana insanoğlunun sırtında taşıdığı Aslî Günah bedelini kendi canıyla ödemiştir. Çarmıha gerildikten sonra gömülmüş ve sonra dirilerek vazifesini tamamlamış ve Allah'ın sağına oturmuştur.⁷¹⁹

Kur'an-ı Kerim, Hz.İsa'nın çarmıhta öldüğünü beyan eden Hıristiyan inancını kabul etmemiş "Aslî Günah"ın bir sonucu olarak kabul edilen kefarete anlayışını reddetmiştir. Kur'an-ı Kerim bu konuda "Bu, bir de inkarlarından, Meryem'e büyük bir iftirada bulunmalarından ve "Meryem oğlu İsa Mesih'i, Allah'ın elçisini öldürdük" demelerinden ötürüdür. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar, fakat onlara öyle göründü. Ayrılığa düştükleri şeyde doğrusu şüphededirler, bu husustaki bilgileri ancak sanıya uymaktan ibârettir, kesin olarak onu öldürmediler, bilakis Allah onu kendi katına yükseltti. Allah Güçlü'dür, Hakim'dir."⁷²⁰ Açıklamasını yapmaktadır.

Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği ve hayatını insanlık sevgisi için feda ettiği görüşü, bazı İslâm alimleri tarafından eleştirilmiştir. Hıristiyanlık hakkında birçok çalışması olan İbn Hazm, kefarete ve çarmıha gerilme hadisesi ile ilgili kaynakların sağlam temellere dayanmadığını, bu nedenle buna inanmanın çok zor olduğunu belirtmiştir.⁷²¹

Hz. İsa'nın yakalanmasıyla birlikte en yakınları dahil herkes korkmuş, onu sadece havari Petrus takip etmiştir.O da daha sonra akıbetinden korkarak onu tanımadığını söylemiştir.⁷²² Bazı İslâm alimleri de "Allah'ım, Allah'ım beni niçin bıraktın".⁷²³ ibâresine dayanarak bir peygamberin böyle söylemesinin rîsâlete yakışmayacağını, eğer asılan bir kişi varsa onun Hz. İsa olmadığını bu şekilde ispata çalışmışlardır.⁷²⁴ Yine çarmıha gerilenin İsa olmadığı üzerinde vurgu yapan İslâm alimleri, konuya onların

⁷¹⁶ Romalılar 8/ 3; Galatyalılar 4/ 4.

⁷¹⁷ II. Korintoslular 5/ 21; Romalılar 8/ 3.

⁷¹⁸ Markos 16/ 19.

⁷¹⁹ Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, 65.

⁷²⁰ en-Nisâ 4/157

⁷²¹ İbn Hazm, *Kitâbü'l-Fasl*, 1/ 59

⁷²² Matta,26/20

⁷²³ Matta 27/46

⁷²⁴ Mehmet Aydın, *age*,180,181

metinlerinden yaklaşmışlar bu konu da İncillerde geçen ifadelerin çok çelişkili olduğunu belirtmişlerdir.⁷²⁵ Mesela, Matta, Markos, ve Luka'da haçı taşıyan Krineli Simun'dur.⁷²⁶ Yuhanna'da ise haçı Hz. İsa'nın kendisi taşımıştır.⁷²⁷ Diğer yandan çarmıha gerilen İsa için Matta'da "Yahudilerin kralı İsa" budur.⁷²⁸ O, Markos'ta "Yahudiler'in kralı",⁷²⁹ Luka'da "Yahudilerin kralı budur".⁷³⁰ ifadeleri yer almıştır. Yine İsa'nın çarmıha gerilme saati hakkında Matta ve Luka'da saat altı ifadesi yer alırken Yuhanna da ise saat konusunda hiçbir şey söylenmemiştir.⁷³¹

Böylece Hıristiyan teolojisinde çok önemli bir yere sahip olan ilk günah ve bunun sonucunda bu günahı temizlenmeyi ifade eden kefarete ve çarmıh hadisesi İslâm alimleri tarafından, Hıristiyan ve İslam kaynaklarından yola çıkılarak eleştirilmiş ve tekzip edilmiştir.

⁷²⁵ Mehmet Aydın, *age*, 181.

⁷²⁶ Matta 27/ 32; Markos 25/ 21; Luka 3/ 26.

⁷²⁷ Yuhanna 19/ 17

⁷²⁸ Matta 27/ 37

⁷²⁹ Markos 15/ 26

⁷³⁰ Luka 23/ 38

⁷³¹ Mehmet Aydın, *age*, s.181

SONUÇ

Dinler, insanlara dünyada huzurlu ve mutlu bir hayatın yolunu gösterirken, ahirette de kurtuluş vaad etmektedirler. Genel anlamda din iki yapıdan oluşmuştur. Bunlar inanç konularından oluşan “Usûlu’-d-dîn” ile pratik kısmını teşkil eden “Furûu’-d-dîn”dir. Kelam ilminin ana konularını oluşturan usûlu’-d-din içerisinde “günah” kavramı önemli bir yer teşkil eder. Daha çok iman-amel ilişkisinin bir ürünü olan günah, insanın olumsuz yönünü ifade etmekte ve bütün dinlerde yer almaktadır. Müslümanları yakından ilgilendiren ilahi dinlerden biri olan Hıristiyanlık’ta günah kavramı bazı konularda İslâmiyetle benzerlik gösterirken bazı konularda da büyük farklılıklar bulunmaktadır.

Hıristiyanlık ve İslâmiyet, beşer olarak ilk günahı Hz. Âdem’in işlediğini kabul etmiştir. Ancak bunun mahiyeti ve yorumlanması konusunda büyük farklılıklar bulunmaktadır. Aslî günahın dışındaki diğer günahlar konusunda birtakım benzerlikler bulunmakla birlikte farklılıklar da pek küçümsenecek seviyede değildir. Hıristiyanlık, Hz. Âdem’in işlediği ilk günahın onun nesline sirâyet ettiğini kabul ederken; İslâmiyet bu günahın Hz. Âdem’in cennetten çıkmasına sebep olduğunu ve nesilleri üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını belirtmektedir.

Bu çalışma İslâmiyetle Hıristiyanlık arasında önemli farklardan birini oluşturan “Aslî Günah” ın Hıristiyanlığın yayıldığı bölgelerde hakim olan Helenizm, Gnostizm ve sıradan dinlerinde bulunan değişik motiflerden etkilendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çünkü Yahudilik, Hz. İsa, İlk Havariler ve müteakip asırlarda böyle bir anlayışın olmaması, bir çok araştırmacının aslî günahı sorgulamasına sebep olmuştur. Bununla bağlantılı olarak Hz. Âdem’in düşüşü ve Hz. İsa’nın kefaretiyle ilgili bir çok değişik görüş ortaya konulmuştur.

Hıristiyanlık’da ilk günahın aslî günaha dönüşmesi anlayışı St. Paul’dan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Önceleri çok ciddi bir Mesîh düşmanı iken Şam yolunda gördüğü bir vizyonla Hıristiyan olduğunu söylemiştir. Daha sonra hayatını bu dinin yayılmasına adanmış ve inanç esaslarını şekillendiren şahıs olmuştur. İlk günaha getirdiği yorumla Kul-Peygamber İsa’yı çarmıhta can veren Tanrı-Oğlu İsa konumuna getirmiştir. Kilise, I. ve II. asırlarda St. Paul’un bu konudaki görüşlerine sessiz kalırken; III.ve IV. asırlarda

bu konuda çok hararetli tartışmalar olmuş; nihâyet V. asırda St. Augustin tarafından sistemleştirilmiş ve kilisenin resmi görüşü haline gelmiştir. Böyle olsa da başlangıcından bu yana değişik dönemlerde Hıristiyan teolojisinde aslî günaha itirazlar sürüp gitmiştir.

İslâmiyet de ilk günahın olduğunu onaylamış, ancak bunun sadece Hz. Âdem'i etkilediğini ifade ederken, tövbesi sonucu onun affedildiğini belirtmiştir. Âdem'in çocuklarına gelince, zaten onlar bu dünyaya tertemiz olarak geldikleri gibi daha sonra vukua gelen her hangi bir kirlilikten dolayı da, sorumlulukları kendilerine aittir. Çünkü İslâm'a göre hiçbir nefis diğerinin günahını yüklenemez, zira buna göre sorumlulukta ferdîyet esastır

İslâm Kelâmında günah daha çok kebâir ve sağâir şeklinde ele alınmıştır. Bunda, Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle birlikte ortaya çıkan kargaşalıklar ve halife seçimi etrafında cereyan eden savaşlar büyük rol oynamıştır. Çünkü Hz. Ali ve Hz. Maviye arasında cereyan eden savaşlarda ölen ve öldürenlerin Müslüman olması ve Sıffin savaşından sonra tarafların tahkim hadisini Allah'ın kitabına göre gerçekleştirmemiş olmasının iddia edilmesidir. Hâricîler bu bağlamda kendilerinin bu gruptan ayrıldıklarını öne sürüp her iki grubun da kafir olduğunu öne sürmüştür. Bu konu da tahkim hadiseini de göz ardı etmememiz gerekir. Mürcie ise Hâricî görüşün tam karşısında yer almış, imandan sonra işlenen herhangi bir günahın imana zarar vermeyeceğini söyleyip tarafların her birini mümin dairesinde kabul etmiştir. Mu'tezile ise mürtekibi'l-kebire'ye farklı bir yorum getirmiş, onların el-Menzile beyne'l-Menzileyn yani mümin ile kafir arasında bir konumda olduğu ileri sürmüştür. Ehli Sünnet ise imanı, "kalp ile tasdik ve dil ile ikrar" şeklinde tanımını yapmış ve şirkin dışında bütün günahların kişiyi bu dünyada had cezası ve ve ahirette de azaba maruz bıraksa da imandan çıkarmacağını ileri sürmüşlerdir.

KAYNAKÇA

KUR'ÂN-I KERÎM.

KİTÂB-I MUKADDES.

ABDULBÂKÎ, M. F., “Znb” md., *el- Mu'cem*, Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, Beyrut, 1945.

ALTINDAL, Aytunç, *Türkiye ve Ortodokslar*, Anahtar Kitaplar Yayınları, İstanbul, 1995.

ANAWATÎ, George C., “İslamda Asli Günah Kavramı Var mıdır?”, çev.: Sadık Kılıç, *Atatürk ÜİFD-VII*, Erzurum, 1997, 507-518.

ASTER, Ernst Von, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, uyarlayan: Vural Okur, İm Yayınları, İstanbul, 2000.

ATÂÜRRAHİM, Muhammed, *Bir İslam Peygamberi Hz. İsa*, trc.: Kürşat Demirci, İnsan Yayınları, İstanbul, 1994.

AYDIN, Ali Arslan, *İslam İnançları ve Felsefesi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1964.

AYDIN, Fuat, *Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı*, Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.

AYDIN, Fuat, *Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları*, Basılmamış Dok. Tezi, M.Ü. Sos. Bil. Ens. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı, Tez Dan.: Ömer Faruk Harman, İstanbul, 2000.

AYDIN, Mahmut, *Tarihsel İsa, İmanın Mesihinden Tarihin İsa'sına*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2002.

AYDIN, Mehmet S., *Din Felsefesi*, Çağlayan A.Ş, İzmir, 2001.

AYDIN, Mehmet, “Hıristiyanlık”, *DİA-XVII*, İstanbul, 1996, 353-358.

AYDIN, Mehmet, *Dinler Tarihine Giriş*, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2000.

- AYDIN, Mehmet, *Hiristiyan Kaynaklarına göre Hiristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları;162, Ankara, 1995.
- AYDINLI Osman, “Mu’tezile Ekolü Teşekkülü, ilkeleri ve İslâm Düşüncesine Katkıları” *Marife*, III. Konya, 2003, 27-54.
- BAĞDÂDÎ, *el-Fark Beyne ’l-Firâk*, Mektebetül Asriyye, Beyrut, 1993.
- BAĞDÂDÎ, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, çev.: Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye Diyanet Vakfı, Yayınları; 73, Ankara, 1991.
- BAĞDÂDÎ, *Usûlü'd-Dîn*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1981.
- BÂKILLÂNÎ, *Kitâbü't-Temhîd*, Müessesetü'l-Kütübü's-Sekâfiyye, Beyrut, 1987.
- BALL, J. D., “sin”, *Encyclopedia Of Religion And Ethics-XI*, ed. Hastings James, John A. Selbic, Louis H. Gray, Edinburgh: T. T. Clark; New York: Charles Scribner's Sons, 1980, 535-537.
- BEBEK, Adil, “Günah”, *DİA-XIV*, İstanbul, 1996, 282-285.
- BEBEK, Adil, “Kebîre”, *DİA- XXV*, Ankara, 2002, 163-164.
- BEBEK, Adil, *Mâtürîdî'de Günah Problemi*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1998.
- BENNET, W. H., “Sin”, *Encyclopedia Of Religion And Ethics-XI*, ed. Hastings James, John A. Selbic, Louis H. Gray, Edinburgh: T. T. Clark; New York: Charles Scribner's Sons, 1980, 556-560.
- BİÇER, Ramazan, “Mâtürîdî'ye Göre Hidayete Engel Olan Beşeri Zaaflar Ve Tezahürleri,” *Cumhuriyet ÜİFD-VIII-I*, Sivas, 2004, 41-59.
- BOLAY, S.Hayri, “Adem”, *DİA-I*, İstanbul, 1988, 358-363.
- BULUT, Halil İbrahim, *Şeyh Müfîd Ve Şia'da Usûlî Farklılaşma Sorunları*, Yeni Akademi Yayınları, İzmir, 2005.

- BULUT, Mehmet, “İsmet,” *DİA-XXIII*, İstanbul, 2001, 134-136.
- BULUT, Mehmet, *Ehli Sünnet ve Şia’da İsmet İnancı*, Risale Yayınları, İstanbul, 1991.
- BULUT, Mehmet, *Peygamberlerin İsmeti “el-Münteka min İsmeti’l-Enbiyâ”*, İzmir Yüksek İslam Enstitüsü, Öğretim Üyeliği Tezi, İzmir, 1981.
- C. A. F. RHYS, “Sin”, *Encyclopedia Of Religion And Ethics-XI*, ed. Hastings James, John A. Selbic, Louis H. Gray, Edinburgh: T. T. Clark; New York: Charles Scribner’s Sons, 1980, 533-534.
- CEVZİYYE, İbn Kayyım, *İğâsetü’l-Lehfân Min Mesâyidi’ş-Şeytân-II*, nşr. Muhammed Hamid Fâkî, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, h. 751.
- CEVZİYYE, İbn Kayyım, *Târiku’l-Hicreteyn Ve Babu’s-Saadeteyn*, Dâru’l-Kitâbi’l-Arâbi, Beyrut, ts.
- ÇAĞRICI, M., “Hevâ”, *DİA-XVII*, İstanbul, 1998, 274-276.
- ÇELİK, Mehmet, “Sır Dinleri”, *Atatürk ÜİFD-VIII*, Erzurum, 1998, 213-225.
- ÇELİK, Mehmet, *Türkiye’nin Fener Patrikhanesi Meselesi*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1998.
- EBÛ HANÎFE, *İmâm-ı Âzâmın Beş Eseri: El-Âlim Ve’l-Müteallim, El-Fıkhu’l-Ebsat, El-Fıkhu’l-Ekber, Risâletü Ebî Hanîfe, El-Vasiyye*, çev.: Mustafa Öz, Kalem Yayıncılık, İstanbul, 1981
- EBÛ ZEHRA, Muhammed, *İslamda İtikâdî, Siyâsî ve Fikhi Mezhepler*, trc.: Sıbğatullah Kaya, Şura Yayınları, İstanbul, 1993.
- ELİDEA, Mircea, *Ebedi Düşüş Mitosu*, çev.: Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.
- ERBAŞ, Ali, *Hiristiyan Ayinleri : Sakramentler*, Nun Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- ERBAŞ, Ali, *Hiristiyanlıkta İbadet*, Ayıışığı Kitapları, İstanbul, 2003.

ERDEM, Mustafa, *Hazreti Adem: İlk İnsan*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1994.

EŞ'ARÎ, *El-Lumâ fi'r-red alâ ehli'z-zeyğı ve'l-bidâ'*, el-Hey'etü'l-Amme Li's-Şuûn, Kahire, 1975.

EŞ'ARÎ, *Makâlât*, nşr.: Helmut Ritter, Wiesbaden, 1980.

FAHREDDÎN ER-RÂZÎ, *el-Muhassal*, trc.: Hüseyin Atay, Ankara ÜİFY, Ankara, 1978.

FAHREDDÎN ER-RÂZÎ, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Tahran, ts.

FAHREDDÎN ER-RÂZÎ, *I'tikâdâtü Firâki Müslimîn Ve'l-Müşrikîn*, Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezher, Kahire, 1978/1398.

FAHREDDÎN ER-RÂZÎ, *Kitâbu'n-Nefs ve'r-Rûh*, nşr.: El- Masumi, Ma'hâdü'l-Ebhâsi'l-İslâmiyye, İslâmâbad, 1968

FAHREDDÎN ER-RÂZÎ, *Meâlimü Usûli'd-Dîn*, trc.: Nâdim Macit, İhtar Yayınları, Erzurum, 1996.

GAZZÂLÎ, *er-Reddü'l-Cemil*, Kahire, Mecmeu'l- Buhûsil'l-İslamiyye, 1973

GAZZÂLÎ, *Hiristiyanlık Üzerine Değerlendirmeler*, trc.: Osman Cilacı, Beyan Yayınları, İstanbul, 1998.

GAZZÂLÎ, *İhyâ*, trc: Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınları, İstanbul, 1974.

GÖLCÜK, Şerafeddin; TOPRAK, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Dağıtım, Konya, 2001.

GÜL, Durali, *Hiristiyanlıkta Asli Günah Doktrini Üzerine Bir Araştırma*, Basılmamış Yük. Lis. Tezi, Dan.: Mustafa Erdem, Ankara Üniv. Sos. Bil. Ens. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı. Ankara, 2002.

GÜNDÜZ, Şinasi, *Pavlus, Hiristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001.

- HARMAN, Ömer Faruk, “Günah”, *DİA-XIV*, İstanbul, 1996, 278-286.
- HARMAN, Ömer Faruk, “İsâ”, *DİA-XXII*, İstanbul, 2002, 465-472.
- HEYTEMÎ, *ez-Zevâcir an İktirâfi'l-Kebâir, İslamda Helaller ve Haramlar*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1986.
- IZUTSU, Toshihiko, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, çev.: Salahattin Ayaz, Pınar Yayınları, İstanbul, 2000.
- İBN HAZM, *El-Fasl Fi'l-Milel Ve'l-Ehvâl Ve'n-Nahl*, nşr.: Ahmed Şemsüddîn, Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1999.
- İBN TEYMIYYE, *el-Cevâbu's-Sahîh-II*, “Dâru'l-Âsime” Kahire, 1994.
- İBNİ HİŞÂM, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, nşr.: Komisyon, ys., Mısır, 1955.
- İBN-İ MANZUR, *Lisânü'l- Arab*, Daru'l Sadr, Beyrut, 1990.
- İSFEHÂNÎ, Ragıb, *el- Müfredât*, Dâru'l- Marife, Beyrut, h.502.
- JOLLY, J., “Crimes and Punishment”, *Encyclopedia Of Religion And Ethics-IV*, ed. Hastings James, John A. Selbic, Louis H. Gray, Edinburgh: T. T. Clark; New York: Charles Scribner's Sons, 1980, 283-285.
- KÂDÎ ABDULCEBBÂR, *Muğni*, nşr.: Vezâretü's-Sekâfe, Kahire, 1962-1969.
- KÂDÎ ABDULCEBBÂR, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, nşr.: Abdulkerim Osman, Kahire, 1966.
- KATAR, Mehmet, “Hıristiyanlıkta Hz. İsâ'nın Doğumu ile İlgili Kutlamaların Ortaya Çıkışı”, *İslâmiyât-III-4*, Ankara, 2000, 113-131.
- KILAVUZ, Saim, *İslâm Akâidi ve Kelâm'a Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004.
- KILIÇ, Sadık, *Kuran'da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınevi, Konya, 1984.

- Komisyon, *Hiristiyan İnanıcı*, Mijde Yayınları, İstanbul, 1994.
- KURTÛBÎ, *Câmiu'l-Ahkâmi'l-Kur'ân-IX*, ys., Mısır, ts.
- KUTLU, Sönmez , *İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler*, Kitâbiyât, Ankara, 2000.
- KUTLUAY, Yaşar, “Günah” *Türk Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, Ankara, 1970, 173-174.
- LA COQUE, Andre, “Sin and Guilt”, *The Encyclopedia Of Religion-XIII*, ed. Mircea Eliade, New York : The Macmillan Co., 1987, 325-331.
- MAİR W., “sin” *Encyclopedia Of Religion And Ethics-XI*, ed. Hastings James, John A. Selbic, Louis H. Gray, Edinburgh: T. T. Clark; New York: Charles Scribner's Sons, 1980, 545-556.
- MÂTÜRÎDÎ, *Kitâbü't-Tevhîd*, trc.: Bekir Topaloğlu, İsam Yayınları, Ankara, 2003.
- MC KENNA, S. J. “Pelagius and Pelagianism”, *New Catholic Enyclopedia- XI*, The Catholic Univercity of Amerika, Washington, 2003, 58-60.
- MERRİLL, Byron R., “Original Sin”, *Encyclopedia of Mormonism-III*, The Church of Jesus Christ, 1992, 1053-1055.
- MORGAN, William, *The Religion and Theologi of Paul*, T&T Clark, Edinburg, 1917.
- NESEFÎ, *Tebşiratü'l Edille-II*, nşr.: Hüseyin Atay, Şaban Ali Düzgün, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003.
- PEARSON, A. C., “ Crimes and Punishment”, *Encyclopedia Of Religion And Ethics-IV*, ed. Hastings James, John A. Selbic, Louis H. Gray, Edinburgh: T. T. Clark; New York: Charles Scribner's Sons, 1980, 273-280.
- PETER, C.J. – MCMAHON, K., “Original Sin”, *New Catholic Encyclopedia-X*, The Catholic University of America, 2003, 664-672.

- PEZDEVÎ, Muhammed, *Ehl-i Sünnet Akâidi*, çev.: Şerafettin Gölcük, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1980.
- RATZİNGER, Joseph ve Kilise Komisyonu, *Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri*, çev.: Dominik Pamir, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 2000.
- RENAN, Ernest, *İsa'nın Hayatı*, trc.: Ziya İhsan, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1964.
- SÂBÛNÎ, *Mâtürîdîyye Akâidi*, trc.: Bekir Topaloğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İlmî Eserler 7, Ankara 2000.
- SADIK, Cafer, *Kötülük Ve Teodise : Batı Ve İslam Din Felsefesinde "Kötülük Problemi" Ve Teistik Çözümler*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.
- SARIKÇIOĞLU, Ekrem, *Din Fenomonolojisi (Dinlerin Mahiyeti ve Tezahür Şekilleri)*, Süleyman Demirel Üniv., Isparta, 2002.
- ŞEHRİSTÂNÎ, *el-Milel ve'n-Nihâl*, thk.: Ahmed Fehmi Muhammed, Beyrut, ts.h
- TAFTAZÂNÎ, *Şerhü'l Akâid*, trc.: Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul, 1980.
- TAYLAN, Necip, "Din Felsefesinde Kötülük Problemi", *MÜİFD-XI,XII*, İstanbul, 1997.
- The Article of Faith, *The Book of Mormon*, The Church of Jesus Christ, Utah, USA, 1981, 60-61.
- THOMAS, E. J., "State of Dead", *Encyclopedia Of Religion And Ethics-XI*, ed. Hastings James, John A. Selbic, Louis H. Gray, Edinburgh: T. T. Clark; New York: Charles Scribner's Sons, 1980, 829-833.
- TUĞCU, Tuncar, *Batı Felsefesi Tarihi*, Alesta Yayınları, Ankara, 2000.
- TUNÇ, Cihat, "Kelâm İlminde Büyük Günah Meselesi", *Ankara ÜİFD-XXIII*, Ankara, 1978, 325-342.

- TUNÇ, Cihat, “Şirk (Ortaklar Edinmek) ve Günah Problemi”, *Erciyes ÜİFD-XI*, Kayseri, 2001, 29-35.
- TUNÇ, Cihat, “Tövbe Hakkında Bazı Meseleler”, *Ankara ÜİFD-XXIV*, Ankara, 1981, 389-412.
- TÜMER, Günay, “Asli Günah”, *DİA-III*, İstanbul, 1991, 496-497.
- TÜMER, Günay, “Hz.Meryem”, *DİA-XXIX*, Ankara, 2004, 236-242.
- TÜMER, Günay, *Bîrûnî’ye Göre Dinler ve İslam Dini*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1975.
- VANDERVELDA, G., *Original Sin*, Rodopi N.V, Amsterdam, 1975.
- W. M. CLOW, “Socianizm”, *Encyclopedia Of Religion And Ethics-XI*, ed. Hastings James, John A. Selbic, Louis H. Gray, Edinburgh: T. T. Clark; New York: Charles Scribner’s Sons, 1980, 650-656.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979.
- YILDIRIM, Suat, *Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık*, Işık Yayınları, İzmir, 2005.
- YİTİK, Ali İhsan, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul, 1996.
- ZEHEBÎ, *Kitâbü’l-Kebâir*, Dâru’t-Turas, Medine, 1986.
- ZUR MÜHLEN, Karl Hainz, “sin”, *Reformation Enc.-IV*, Oxford University Press, New York, 1996, 62-65.

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Manisa'nın Salihli ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu 1989 yılında Salihli'de bitirdikten sonra 1992 yılında Manisa'da hıfzını tamamladı. İmam Hatip Lisesin'den sonra 1999 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı. 2003 yılında aynı fakülteden mezun olduktan sonra 2004 yılında, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Kelâm Bilim Dalında Yüksek Lisansına başladı.